

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ



ΓΩΝΙΑΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή.....	2
Έννοια του όρου Φυσικά Δικαιώματα του Ανθρώπου (John Lock vs. Thomas Hobbes).....	4
Κώδικας Χαμουραμπί (1800-1700 π.Χ.).....	6
Νόμοι του Σόλωνα (592/1 π.Χ.).....	8
Κύλινδρος του Κύρου (539 π.Χ.).....	11
Διατάγματα του Ασόκα (273-231 π.Χ.).....	13
Διάταγμα Μεδιολάνων (313 μ.Χ) και γενικότερη συμβολή του Χριστιανισμού στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου	17
Διάταγμα Μεδιολάνων (313 μ.Χ).....	17
Συμβολή του Χριστιανισμού στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου....	19
Corpus Juris Civilis (529-534 μ.Χ.).....	21
Χάρτης των Ελευθεριών του βασιλιά Ερρίκου του Ι (Charter of Liberties of King Henry I, 1100 μ.Χ).....	22
Μεγάλος Χάρτης των Ελευθεριών	24
(Magna Carta Libertatum, 1215 μ.Χ.).....	24
Σύνταγμα των Πέντε Εθνών,	26
το Σύνταγμα των Ιροκωίς (1100-1500 μ.Χ.).....	26
Petition of Right (Βασιλιάς Κάρολος Ι, 1628 μ.Χ.).....	28
Habeas Corpus Act (1679 μ.Χ.).....	31
Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας και το Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (Declaration of Independence and US Constitution 1776 μ.Χ. και 1787 μ.Χ.).....	33
Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη (Déclaration des droits de l'homme et du citoyen, 1789 μ.Χ.).....	36
Διακήρυξη των Δικαιωμάτων (Bill of Rights) του Συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (1791 μ.Χ.)	40
Συνέδριο της Βιέννης και καινοτομίες του Διεθνούς Δικαίου (1815 μ.Χ.).....	42
Οι Συνθήκες της Γενεύης από το 1864 έως το 2005 μ.Χ.....	43

Δικαίωμα στην ψήφο των γυναικών, Νέα Ζηλανδία (1893 μ.Χ.).....	45
Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών και η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (United Nations 1945 μ.Χ. και Universal Declaration of Human Rights 1948 μ.Χ.).....	47
Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (International Covenant on Civil and Political Rights 1966 μ.Χ.).....	53
Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights 1966 μ.Χ.).	56
Σύμβαση του ΟΗΕ για την κατάργηση κάθε μορφής φυλετικών διακρίσεων (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination 1965 μ.Χ.).....	58
Σύμβαση του ΟΗΕ για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women 1979 μ.Χ.).....	60
Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 μ.Χ.).....	62
Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Convention on the Rights of the Child 1989 μ.Χ.).....	64
Οι ενέργειες του ΟΗΕ από το 1990 και έπειτα για την προστασία των	

Εισαγωγή

Τι ακριβώς είναι τα δικαιώματα του ανθρώπου ; Εκ πρώτης όψεως θεωρείται ένα πολύ απλό ερώτημα, όμως μετά από λίγη σκέψη γίνεται φανερό ότι η απάντηση στη συγκεκριμένη ερώτηση κάθε άλλο παρά εύκολη μπορεί να θεωρείται. Ο λόγος της δυσκολίας έγκειται στο γεγονός ότι δεν υπάρχουν ξεκάθαρες οικουμενικές αξίες κοινώς αποδεκτές από όλους επομένως δεν μπορούμε να μιλάμε για οικουμενικά δικαιώματα του ανθρώπου. Μετά τους δύο παγκόσμιους πολέμους όμως η ανάγκη για τον καθορισμό ενός οικουμενικού πλαισίου αξιών έγινε επιτακτική, έτσι με τη συμβολή πολλών προσωπικοτήτων, με διαφορετικό κοινωνικό και πολιτιστικό υπόβαθρο, συντάχθηκε και υιοθετήθηκε η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Με την παραπάνω Διακήρυξη τέθηκαν οι βάσεις για ξεκάθαρες οικουμενικές αξίες, κοινώς αποδεκτές από όλους καθώς και για περαιτέρω εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε παγκόσμιο πλαίσιο. Η ίδια η Διακήρυξη θεωρείται ως η καθολική αναγνώριση του γεγονότος ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι θεμελιώδεις ελευθερίες που ενυπάρχουν σε όλους τους ανθρώπους, είναι αναπαλλοτρίωτα, ισχύουν εξίσου για όλους, και ότι κάθε ένας από μας γεννιέται ελεύθερος και ίσος τόσο στην αξιοπρέπεια όσο και στα δικαιώματα.

Αν θέλαμε να ορίσουμε ποια ακριβώς χρονική στιγμή έχουμε τη δημιουργία των πρώτων δικαιωμάτων του ανθρώπου, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ως απαρχή τη στιγμή που ο άνθρωπος εγκαταλείπει τη νομαδική ζωή και αρχίζει να οργανώνεται σε κοινωνίες. Φυσικά την εποχή εκείνη αυτά τα δικαιώματα δεν θεωρούνταν δικαιώματα του ανθρώπου όπως τα θεωρούμε σήμερα, αλλά υποχρεώσεις των ατόμων μέσα στην οργανωμένη κοινότητα¹.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα που δημιουργήθηκαν με την συνένωση και συμβίωση των ατόμων, πηγάζουν από τις αξίες, τα ιδεώδη, τους κανόνες και τις αρχές που έχει μια κοινωνία, τα οποία κατά το παρελθόν καθορίζονταν ως επί το πλείστον από τις θρησκείες, επομένως οι θρησκείες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην δημιουργία ενός ελάχιστου πλαισίου για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πέρα από τις όποιες διαφορές που μπορεί να έχουν ο ιουδαϊσμός, ο

¹

Paul Gordon Lauren, *The Evolution of International Human Rights: Visions Seen*, University of Pennsylvania Press, 2003, σελ. 5.

χριστιανισμός, ο ισλαμισμός, ο ινδουισμός, ο κομφουκιανισμός και ο βουδισμός ως θρησκείες ή αξιακά σύνολα, όλες τους αντιλαμβάνονται αυτό τον κόσμο ως μη επαρκή όσον αφορά την προστασία του ατόμου, ιδιαίτερα αυτών που υποφέρουν περισσότερο. Κατά συνέπεια, θεωρητικά τουλάχιστον, προωθούν έναν τρόπο ζωής, σκέψης και δράσης που προσανατολίζεται στην ομότιμη και ανθρώπινη αντιμετώπιση του ατόμου στα πλαίσια της ισότητας και συμπόνοιας. Με την εξέλιξη της κοινωνίας και του ατόμου, εξελίχθηκε και η έννοια της προστασίας του ατόμου. Αργά αλλά σταθερά η ίδια η κοινωνία αποφάσισε να προστατεύσει τους ευάλωτους στα πλαίσια της λειτουργίας μιας κοινωνίας, πέρα από το αξιακό πλαίσιο που προϋπήρχε, και μετά από πολλούς αιώνες υπάρχει πλέον ένας ξεκάθαρος ορισμός του τι είναι τα δικαιώματα του ανθρώπου και πάρα πολλοί μηχανισμοί προστασίας των δικαιωμάτων αυτών. Η εξέλιξη όμως αυτή δεν σταματάει, καθώς παρουσιάζονται νέες ανάγκες ή παραβιάσεις και καταπατήσεις, επομένως χρειάζονται νέα πλαίσια και νέους τρόπους για να προασπιστούν τα θεμελιώδη ή ακόμα και τα μοντέρνα δικαιώματα που μπορεί να προκύψουν.

Ο σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας και μελέτης είναι αρχικά να δείξει το μεγαλείο και την ουσιώδη σημασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε όλες τις φάσεις της ιστορικής εξέλιξης του ατόμου. Τα δικαιώματα που σήμερα απολαμβάνουμε και τα θεωρούμε αυτονόητα δεν εφαρμόστηκαν εν μία νυκτί αλλά χρειάστηκαν αιώνες και αιώνες για να αλλάξει η νοοτροπία και το αξιακό σύνολο. Για να γίνει δυνατή η εμπέδωση, ο σεβασμός και η ομαλή εφαρμογή των δικαιωμάτων, τόσο από τους απλούς πολίτες όσο και από τους έχοντες την εξουσία, χρειάστηκαν αγώνες και συγκρούσεις συμφερόντων που συνεχίζονται ακόμα και μέχρι σήμερα.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα βασίζονται κατά κύριο λόγο στην αρχή του σεβασμού του ατόμου και της αξιοπρέπειας του, καθώς το άτομο είναι ένα ηθικό και λογικό ον που αξίζει να του φέρονται με αξιοπρέπεια. Πλέον τα δικαιώματα του ανθρώπου θεωρούνται είναι οικουμενικά χωρίς να υπάρχει καμία διάκριση στην εφαρμογή τους. Σε κάποιες χώρες ή σε κάποιες ειδικές ομάδες, έχουν θεσμοθετηθεί συγκεκριμένα δικαιώματα που ισχύουν μόνο για αυτούς, όμως τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι τα δικαιώματα που δικαιούνται όλοι – χωρίς να έχει σημασία ποιοι

είναι και πού ζούνε – απλώς γιατί είναι ζωντανοί². Αυτή είναι και η σημαντικότερη κατάκτηση στην ιστορία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Στην παρούσα μελέτη - έρευνα θα αναλυθεί η εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου με βάση τα κοινωνικά και πολιτικά αίτια τα οποία συνέβαλαν στο να προωθηθεί ή να υιοθετηθεί ένα συγκεκριμένο κείμενο το οποίο θεωρείται σταθμός στην διαδικασία αποτελεσματικότερης προστασίας του ατόμου.

Με βάση την ιστορική αναδρομή που ακολουθείται στην συγκεκριμένη έρευνα προκύπτει ότι τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, αν και χαρακτηρίζονται «εγγενή» και μερικά από αυτά αναπαλλοτρίωτα, σε τελική ανάλυση δεν είναι ούτε φυσικά ούτε δεδομένα. Είναι απόρροια των αγώνων, των διεκδικήσεων και των επαναστάσεων που προηγήθηκαν με σκοπό να υιοθετηθούν μέτρα προστασίας του ατόμου και της αξιοπρέπειας του. Η ιστορική εξέλιξη, η ωρίμανση κοινωνικών φαινομένων και η γενικότερη πρόοδος επέβαλαν στις αρχές των κρατών και τη διεθνή κοινότητα να αναλάβει δράση και να κατοχυρώσει τα συγκεκριμένα δικαιώματα με νομικές πράξεις και θεσμούς.

Έννοια του όρου Φυσικά Δικαιώματα του Ανθρώπου (John Lock vs. Thomas Hobbes)

Ο Thomas Hobbes (1588-1679), ανέπτυξε την ιδέα μιας ισχυρής ατομικιστικής θεωρίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Στο έργο του *Λεβιάθαν* (1651), ο Hobbes αποδίδει σε όλα τα ανθρώπινα όντα φυσική ελευθερία και ισότητα, με βάση αυτά τα φυσικά δικαιώματα, τα άτομα έχουν την άδεια και την κρίση να αναλάβουν όποιες δράσεις μπορεί να θεωρηθούν αναγκαίες για να προστατευθούν και να διατηρηθούν από τα άλλα πλάσματα που υπάρχουν γύρω τους και αποτελούν κίνδυνο³. Για τον Hobbes η αυτοσυντήρηση του ατόμου θεωρούνταν ως το πιο σημαντικό στοιχείο όσον αφορά τα δικαιώματα του ανθρώπου. Τα άτομα, από τον φόβο για τη ζωή τους, αποδέχονταν ένα κοινωνικό συμβόλαιο το οποίο έδινε εξουσία σε έναν κυρίαρχο του οποίου ο πρωταρχικός ρόλος θα ήταν να τους προστατεύσει και

²Ενωμένοι για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Uhr), *Ορισμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου*, <http://www.humanrights.com/el/what-are-human-rights.html>

³Oregon State University, *Leviathan, chapter XIV, of the first and second natural laws, and of contracts*, <http://oregonstate.edu/instruct/phl302/texts/hobbes/leviathan-c.html#CHAPTERXIV>

να εξασφαλίσει τη διατήρησή τους μέσω της επιβολής μιας τάξης πραγμάτων. Το φυσικό δίκαιο σύμφωνα με τον Hobbes είναι αποτέλεσμα της ύπαρξης του ηγεμόνα και του ρόλου του να προστατεύσει τα άτομα. Δεν θεωρεί πως το φυσικό δίκαιο υπάρχει αυτόματα στα άτομα όταν είναι στη φυσική τους κατάσταση (state of nature), το μόνο που υπάρχει σε αυτήν την κατάσταση είναι ο πόλεμος εναντίον όλων, καθώς η φυσική κατάσταση των ανθρωπίνων όντων είναι η βίαιη αυτοεπιβεβαίωση και ο αγώνας για επιβίωση⁴. Ο Hobbes θεωρούσε πως δεν ήταν δυνατόν τα δικαιώματα να προέρχονται από τον «φυσικό νόμο», καθώς ο νόμος και τα δικαιώματα δεν είχαν όμοια εννοιολογία γιατί ο νόμος αφορούσε τις υποχρεώσεις, ενώ τα δικαιώματα αφορούσαν την απουσία των υποχρεώσεων, και μόνο η ύπαρξη ενός ηγεμόνα καθιστούσε εφικτή την ύπαρξη και των δύο.

Σε αντίθεση με την αυταρχική προσέγγιση του Hobbes, ο John Locke παρουσίασε το φυσικά δικαιώματα με μία διαφορετική οπτική. Υποστήριξε, όπως και ο Hobbes ότι τα άτομα έχουν αναφαίρετα και απαραβίαστα δικαιώματα, σύμφωνα όμως με τον Locke, αυτά ήταν το δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την ιδιοκτησία. Σε αντίθεση με Hobbes, ο Locke υποστήριξε ότι η κατάσταση της τέλειας φυσικής ελευθερίας δεν αντιπροσωπεύει μια κατάσταση πολέμου καθώς όλοι οι άνθρωποι θεωρούνται αρκετά ορθολογικοί, καθώς και ελεύθεροι και ίσοι, στη φυσική τους κατάσταση, ώστε να μπορούν να κυβερνηθούν σύμφωνα με μια βασική γνώση της ηθικής (φυσικού δικαίου) και, ως εκ τούτου, θα σέβονται γενικά τα δικαιώματα των άλλων. Μία άλλη διαφοροποίηση εντοπίζεται επίσης στο γεγονός πως για τον Locke, τα δικαιώματα αυτά, τα είχαν τα άτομα με την ιδιότητα τους ως ανθρώπινα όντα και όχι ως πολίτες μιας οργανωμένης κοινωνίας. Οι κυβερνήσεις θεωρούνταν απαραίτητες στην προστασία των δικαιωμάτων αυτών, όμως δεν είχαν απολύτως κανένα νόμιμο δικαίωμα να τα παραβιάζουν και να τα αγνοούν⁵. Η ανάγκη ύπαρξης των κυβερνήσεων ήταν μόνο και μόνο για να προστατεύονται αυτά τα δικαιώματα και εφόσον αυτή η προϋπόθεση δεν εκπληρώνονταν, τότε δεν είχε αξία η ύπαρξη της κυβέρνησης.

Στην προσέγγιση του Hobbes τα άτομα έχουν την ελευθερία να κάνουν ότι επιθυμούν εφόσον οι πράξεις τους δεν αντιβαίνουν στη δεδηλωμένη βούληση του

⁴Edward S. Mihalkanin, Robert F. Gorman, *The A to Z of Human Rights and Humanitarian Organizations*, Scarecrow Press, 2009, introduction.

⁵Ibid

κυρίαρχου, ενώ σύμφωνα με τον Locke, τα άτομα έχουν την ελευθερία να κάνουν ότι επιθυμούν εφόσον δεν παραβιάζουν τα δικαιώματα στη ζωή, την ελευθερία ή την ιδιοκτησία των άλλων⁶ και ο ρόλος της κυβέρνησης είναι να καθιστά την παραπάνω παραδοχή, πραγματική και λειτουργική.

Κώδικας Χαμουραμπί (1800-1700 π.Χ.)

Αν και δεν υπάρχει ομοφωνία, σχετικά με την προέλευση ή καλύτερα τη γέννηση της ιδέας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, οι περισσότεροι συγγραφείς και ιστορικοί συμφωνούν ότι η ιδέα των δικαιωμάτων του ανθρώπου γεννήθηκε στην αρχαία Βαβυλωνία όπου σήμερα βρίσκεται το κράτος του Ιράκ. Θεμελιωτής της ιδέας θεωρείται ο Βαβυλώνιος βασιλιάς Χαμουραμπί (1792-1750 π.Χ.)⁷. Αν και η ιδέα της προστασίας των δικαιωμάτων του πολίτη, έτσι όπως εκφράστηκε από τον Χαμουραμπί, απέχει έτη φωτός από αυτό που σήμερα θεωρούμε ως δικαιώματα του ανθρώπου, θα πρέπει ωστόσο να αναγνωριστεί ότι ήταν το πρώτο βήμα στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Αφού ο Χαμουραμπί διεξήγαγε μια σειρά από νικηφόρους πολέμους με τα γειτονικά βασίλεια, ίδρυσε τη Βαβυλωνιακή Αυτοκρατορία. Επόμενο του βήμα ήταν να σταθεροποιήσει το αχανές, για τον τότε γνωστό κόσμο, νέο του βασίλειο. Μεταξύ των μεθόδων που χρησιμοποίησε για να επιτύχει τη σταθερότητα της Βαβυλωνιακής Αυτοκρατορίας ήταν και η θέσπιση μιας σειράς νόμων που ο ίδιος κατέγραψε και τις παρέδωσε στον πολυσύνθετο λαό του. Ήταν ίδιος για όλους τους κατοίκους της Αυτοκρατορίας, σε όλο το μήκος και πλάτος της. Αυτή η σειρά των νόμων καταγράφηκε σε μια πέτρινη πλακά από μαύρο βασάλτη και είναι γνωστή ως Κώδικας Χαμουραμπί⁸. Ο κώδικας ήταν εκτεθειμένος στα κεντρικά σημεία της Αυτοκρατορίας και όλοι είχαν πρόσβαση σε αυτόν. Στην εισαγωγή του Κώδικα, ο Χαμουραμπί κάνει σαφές ότι κατέχει την ελέω θεού εξουσία όχι μόνο πάνω στους Βαβυλώνιους αλλά και στους κατοίκους των κατακτημένων περιοχών και δήλωνε ότι οι ισχυροί δεν θα έπρεπε να καταπιέζουν τους ανίσχυρους καθώς επίσης ότι οι χήρες

⁶David P. Forsythe, *Encyclopedia of human rights, Volume 1, Collective/Group Rights* by A. Belden Fields, Oxford University Press, 2009, σελ. 345.

⁷6^{ος} κατά σειρά βασιλιάς της Βαβυλωνίας και μετέπειτα 1^{ος} βασιλιάς της Βαβυλωνιακής Αυτοκρατορίας. Επέκτεινε την κυριαρχία και τον έλεγχο της Βαβυλωνίας σε όλη τη Μεσοποταμία, μετά από μια σειρά νικηφόρες μάχες που διεξήγαγε με τα γειτονικά βασίλεια.

⁸ Ο Κώδικας του Χαμουραμπί σώζεται έως και σήμερα και βρίσκεται στο Μουσείο του Λούβρου στο Παρίσι

και τα ορφανά έπρεπε να έχουν δίκαιη μεταχείριση και σε γενικές γραμμές να υπάρχει ισότιμη αντιμετώπιση των όλων πολιτών απέναντι στο νόμο⁹.

Γενικότερα θα μπορούσαμε να πούμε ότι η βασική αρχή του ποινικού κώδικα που ο Χαμουραμί μορφοποίησε και κατέγραψε για την εσωτερική έννομη τάξη της Αυτοκρατορίας του, ήταν η αρχή της ίσης ανταπόδοσης, αυτό που στον μωσαϊκό νόμο είναι γνωστό ως οφθαλμός αντί οφθαλμού. Πρέπει επίσης να σημειωθεί η σκληρότητα των ποινών που επιβάλλει ο Κώδικας στην περίπτωση που κάποιος δεν καταφέρει να αποδείξει ότι τα λεγόμενα του είναι αληθή, καθώς και τις σκληρές ποινές που επιβάλλει στους δικαστές σε περίπτωση εσφαλμένης κρίσης.

Ο Κώδικας θεωρείται σημαντικός, εκτός των άλλων, διότι για πρώτη φορά ο ίδιος ο βασιλιάς αυτοδεσμεύεται να σέβεται τα δικαιώματα των πολιτών του, δηλαδή έχουμε τον περιορισμό, αν και βέβαια στον ελάχιστο βαθμό, της απεριόριστης βασιλικής εξουσίας. Ο Κώδικας αποκαλύπτει τον τρόπο με τον οποίο τα πρώτα ψήγματα των δικαιωμάτων του ανθρώπου είχαν αρχίσει να εμφανίζονται, δειλά δειλά, στην Βαβυλώνα, ακόμα και πριν από τον Χαμουραμί¹⁰, από όπου θα ξεκινούσαν και θα διαδίδονταν με τη μια ή την άλλη μορφή στις γύρω περιοχές και έπειτα σε όλον τον τότε γνωστό κόσμο.

Γίνεται λοιπόν φανερό ότι η υιοθέτηση του Κώδικα του Χαμουραμί, δεν αποσκοπούσε σε πρωταρχικό βαθμό στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου αλλά περισσότερο στην εδραίωση της εξουσίας του βασιλιά με τη νομική κατοχύρωση των εξουσιών του και επίσης στην αυτό-εξύμνηση της σοφίας και της δικαιοσύνης του. Αυτή η προσέγγιση αιτιολογείται από το γεγονός ότι η νεοσυσταθείσα Αυτοκρατορία ήταν ένα μωσαϊκό διαφορετικών λαών και εθνοτήτων, προερχόμενο από την κατάκτηση των γειτονικών βασιλείων. Συνεπώς έπρεπε να

⁹Απόσπασμα από την μετάφραση του Κώδικα του Χαμουραμί σύμφωνα με τον Leonard William King (1910) «then Anu and Bel called by name me, Hammurabi, the exalted prince, who feared God, to bring about the rule of righteousness in the land, to destroy the wicked and the evil-doers; so that the strong should not harm the weak; so that I should rule over the black-headed people like Shamash, and enlighten the land, to further the well-being of mankind» και « When Marduk sent me to rule over men, to give the protection of right to the land, I did right and righteousness in . . . , and brought about the well-being of the oppressed. » *The Code of Hammurabi, Washington State University, edited by Richard Hooker, translated by L.W. King (1910), <http://www.wsu.edu/~dee/MESO/CODE.HTM>*

¹⁰ Προγενέστερες από τον Κώδικα του Χαμουραμί ,συλλογές ή σύνολα νόμων, είναι ο Κώδικας Ur-Nammu, του βασιλιάς της Ουρ (περίπου το 2050 π.Χ.), οι Νόμοι της Eshnunna (περίπου 1930 π.Χ.) και ο κώδικας του Lipit-Ishtar της Isin (περίπου το 1870 π.Χ.). Ο μετέπειτα Μωσαϊκός και ο Ασσυριακός νόμος έχουν πολλά κοινά στοιχεία με τον Κώδικα Χαμουραμί, και αυτό δείχνει την αλληλεπίδραση που επήλθε μιας και οι περιοχές που καλλιεργήθηκαν αυτοί οι νόμοι είναι σχετικά κοντά μεταξύ τους.

υπάρξει μια στοιχειώδης δικαιοσύνη στη νέα Αυτοκρατορία και στα νέα συστατικά της μέρη ούτως ώστε να αποφευχθούν οι εξεγέρσεις και να δημιουργηθεί μια κατάσταση σταθερότητας, η οποία ήταν αναγκαία μετά από τις πολυετείς συγκρούσεις.

Αυτή η ιστορική και πολιτική πλευρά της υιοθέτησης του Κώδικα του Χαμουραμί δεν μειώνει την σημασία της και την συνεισφορά της στην ιστορική εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου, κάθε άλλο μάλιστα, θέτει τις βάσεις. Αν προσπαθούσαμε να δούμε την ουσιώδη συμβολή του Κώδικα στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου, νομίζω θα καταλήγαμε στην ισονομία και στον περιορισμό της βασιλικής εξουσίας, σε εμβρυϊκό στάδιο φυσικά, καθώς μιλάμε για το 18^ο αιώνα προ Χριστού.

Νόμοι του Σόλωνα (592/1 π.Χ.)

Μια μεγάλη φυσιογνωμία της αρχαιότητας και ένας από τους επτά σοφούς της Αρχαίας Ελλάδας ήταν ο Σόλων ο Νομοθέτης, ο οποίος έζησε περίπου το 639 – 559 προ Χριστού στην αρχαία Αθήνα. Ο Σόλων, καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια εμπόρων. Λόγω της επαγγελματικής του ιδιότητας ως έμπορου έκανε πολλά ταξίδια στον τότε γνωστό κόσμο. Με τα ταξίδια αυτά ήρθε σε επαφή με διάφορους πολιτισμούς και γνώρισε πολλά νομικά σύνολα της εποχής του κάτι που μάλλον του φάνηκε ιδιαίτερα χρήσιμο στην σύνταξη των νόμων του για την αρχαία Αθήνα.

Για να εξετάσουμε την κατάσταση η οποία οδήγησε στο να εξελιχθεί ως επιτακτική ανάγκη η υιοθέτηση νόμων στην Αθήνα, θα πρέπει συνοπτικά να δούμε την εξέλιξη της, κοινωνική και οικονομική, μετά την περίοδο των Αποικιοκρατιών. Συγκεκριμένα μετά την περίοδο της αποικιοκρατίας και την συνεπαγόμενη επέκταση του εμπορίου (μιας και οι νέες αποικίες άνοιξαν νέους ορίζοντες στον οικονομικό και εμπορικό τομέα της μητρόπολης) στην Αθήνα δημιουργήθηκε μια νέα τάξη πολιτών, οι ευγενείς, οι οποίοι πλούτισαν εξαιτίας της εμπορικής και της ναυτιλιακής τους δραστηριότητας. Όπως συνέβη και στην Βιομηχανική Επανάσταση, έτσι και τότε οι νεόπλουτοι πολίτες επιθυμούσαν μερίδιο στη διοίκηση του κράτους. Αυτή είναι η μια πλευρά της κατάστασης στην αρχαία Αθήνα εκείνη την περίοδο. Από την άλλη

πλευρά υπάρχουν οι κατώτερες τάξεις οι οποίες αντιμετωπίζουν την φτώχεια και συνεπώς απαιτούν αναδιανομή της γης και νομούς με περισσότερη κοινωνική δικαιοσύνη. Αυτή η απαίτηση των κατωτέρων τάξεων σε αντιδιαστολή με την προσπάθεια των ευγενών να διατηρήσουν την εξουσία που είχαν, είχε ως αποτέλεσμα μακροχρόνιες διαμάχες, ταραχές και συγκρούσεις.

Ο Σόλων κλήθηκε να νομοθετήσει με την κοινή συναίνεση των δυο αντιμαχομένων μερών, των φτωχών πολιτών και των ευγενών. Η εξέγερση αυτή πήρε μια παράταση θα μπορούσαμε να πούμε, με τον Δράκοντα¹¹ αρχικά, στον οποίο ανατέθηκε από τους ευγενείς να νομοθετήσει για να επιφέρει την κοινωνική δικαιοσύνη και να αποκαταστήσει την τάξη στην Αθήνα, ικανοποιώντας τα αιτήματα του Αθηναϊκού λαού. Όμως οι Αθηναίοι πολίτες κάθε άλλο παρά ευχαριστημένοι έμειναν με τους νομούς του Δράκοντα μιας και οι ποινές για τους παραβάτες των νόμων ήταν ιδιαίτερα σκληρές, ακόμα και για ασήμαντα αδικήματα. Έτσι τον ρόλο του αναμορφωτή των νόμων του Δράκοντα αναλαμβάνει ο Σόλωνας καθώς θεωρούνταν το πλέον ιδανικό πρόσωπο για το όλο εγχείρημα¹².

Το νομοθετικό έργο του Σόωνα περιλάμβανε πρώτα μέτρα επανόρθωσης της υπάρχουσας κατάστασης, πολιτειακές μεταρρυθμίσεις που αφορούσαν στο πολιτικό σώμα, στη λαϊκή κυριαρχία και στα δικαστήρια, καθώς και νομοθετήματα σε

¹¹ Γύρω στα 621 π.Χ., όταν επώνυμος άρχοντας ήταν ο Αρίσταιχος, οι Αθηναίοι ανέθεσαν στο Δράκοντα να νομοθετήσει. Για πρώτη φορά οι νόμοι βρέθηκαν καταγραμμένοι και μπορούσε ο οποιοσδήποτε να ανατρέξει σε αυτούς. Η μεταβολή θεωρείται καθοριστικής σημασίας σε σχέση με το παρελθόν, όταν μόνον οι ευπατρίδες είχαν τη γνώση και το δικαίωμα ερμηνείας του νόμου. Από τους νόμους του Δράκοντα ο μόνος που παρέμεινε σε ισχύ, μετά το Σόωνα με κάποιες τροποποιήσεις μέχρι και την εποχή του Δημοσθένη, ήταν ο νόμος περί ανθρωποκτονίας. Έχουν εκφραστεί αμφιβολίες για το αν τελικά ο Δράκων είχε νομοθετήσει και για άλλα θέματα, οι οποίες όμως δε φαίνεται να ευσταθούν. Οι νόμοι του Δράκοντα υπήρξαν, και έχουν παραμείνει παροιμιώδεις για τη σκληρότητά τους, παρότι δε γνωρίζουμε τίποτα πέρα από αυτόν περί ανθρωποκτονίας. Έχει θεωρηθεί ότι οι νόμοι του προέβλεπαν τη θανατική ποινή για όλα τα εγκλήματα, αλλά κι αυτό φαίνεται μάλλον υπερβολικό. Το πιθανότερο είναι πως η συχνότερη ποινή για τα εγκλήματα ήταν η ατιμία ή η εξορία, και μόνο στην περίπτωση της μη συμμόρφωσής του ο ένοχος διακινδύνευε τη ζωή του. Τα ελάχιστα γνωστά σπαράγματα από τη νομοθεσία του Δράκοντα οφείλονται κυρίως στον Αριστοτέλη (Αθηναίων Πολιτεία 4.1-3). Για το λόγο αυτό ορισμένες αναφορές, όπως ότι η απαραίτητη περιουσία για την κατάληψη των δημόσιων αξιωμάτων εκτιμόταν χρηματικά και ότι η αναλογία της περιουσίας για να εκλεγεί κανείς άρχοντας ή στρατηγός ήταν ένα προς δέκα, θα πρέπει να θεωρηθούν ως αναχρονισμοί, αταίριαστοι με τον 7ο αιώνα π.Χ. *Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, http://www.ime.gr/chronos/04/gr/society/31trad_drakon_solon.html*

¹² Φαίνεται πως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του ήταν η μετριοπάθεια σε μια εποχή εντάσεων και οξυμένων αντιθέσεων. Εκτός από το πολιτικό και πολιτειακό σκέλος τους, οι μεταρρυθμίσεις του περιελάμβαναν επίσης νομοθετήματα σχετικά με το ενοχικό, το ιδιωτικό και το δικαιοπρακτικό δίκαιο. Στο τελευταίο υπάγεται και η ίδρυση της Ηλιαίας. *Πλούταρχος (Σόλων 25) Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, http://www.ime.gr/chronos/04/gr/society/31trad_drakon_solon.html*

συγκεκριμένους τομείς. Τα νομοθετικά μέτρα του Σόλωνα ήταν πολύ τολμηρά, αλλά και δραστικά και αντικατοπτρίζουν το μέγεθος της κρίσης που κλήθηκαν να θεραπεύσουν.¹³

Συνοπτικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε κάποια από τα νομοθετήματα του Σόλωνα, τα οποία έμμεσα παραπέμπουν σε κατοχύρωση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Αρχικά να πούμε το πιο σημαντικό από όλα τα έργα του Σόλωνα, την Σεισάχθεια, δηλαδή την αποτίναξη των βαρών με την κατάργηση των χρεών των ιδιωτών μεταξύ τους ή προς το δημόσιο και την απελευθέρωση όσων είχαν υποπέσει στην κατηγορία του δούλου εξαιτίας χρεών. Επίσης αναμόρφωσε και διεύρυνε το πολιτικό σώμα της Αθήνας, διεύρυνε με διάφορα μέτρα που πήρε την λαϊκή κυριαρχία, μετέφερε κάποιες αρμοδιότητες του Αρείου Πάγου στην Εκκλησία του Δήμου καθιστώντας έτσι πιο δημοκρατικό το αθηναϊκό πολίτευμα. Στον τομέα της δικαιοσύνης ο Σόλωνας με τις μεταρρυθμίσεις του κινήθηκε προς την κατεύθυνση του εκδημοκρατισμού και του ελέγχου της εξουσίας, δίνοντας την δυνατότητα προσφυγής σε οποιονδήποτε θεωρούσε ότι έπρεπε να καταγγείλει την αυθαιρεσία της εξουσίας, όχι δηλαδή μόνο στον παθόντα, στον Άρειο Πάγο. Με αυτόν τον τρόπο έχουμε τον έλεγχο της εξουσίας από τους πολίτες, δηλαδή του έννομου συμφέροντος των πολιτών από τους ίδιους τους πολίτες.

Ο Σόλων αφού τελείωσε το νομοθετικό του έργο, αποφάσισε να φύγει από την Αθήνα για μια περίοδο 10 ετών. Η απόφαση του να εγκαταλείψει την Αθήνα σε ένα τόσο κρίσιμο και μεταβατικό σημείο κάθε άλλο παρά απρονοησία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί. Στην πραγματικότητα ο Σόλων έφυγε για ήθελε να αποφύγει την όποια ενδεχόμενη πίεση των Αθηναίων να αλλάξει τους νόμους του και δεν ήθελε να αναμειχθεί στις διαδικασίες εφαρμογής τους. Αυτή η μικρή λεπτομέρεια, η απόφαση του να φύγει, κρύβει μέσα της μια πρώτη ιδέα μιας αρχής η οποία σήμερα είναι ευρέως διαδεδομένη σε όλο τον σύγχρονο κόσμο και δεν νοείται δημοκρατία χωρίς την συγκεκριμένη αρχή. Μιλάμε φυσικά για την αρχή της διάκρισης των εξουσιών, και πιο συγκεκριμένα της νομοθετικής από την εκτελεστική.

Εν κατακλείδι, η συνεισφορά του Σόλωνα στην διεύρυνση της έννοιας των δικαιωμάτων του ανθρώπου κάθε άλλο παρά αμελητέα είναι, καθώς είναι ο πρόδρομος των εννοιών *ισοτιμία, ισονομία, ισοκρατία, ισοψηφία και ισοπολιτεία* και οι νόμοι του αποτέλεσαν το θεμέλιο πάνω στο οποίο εδραιώθηκε η κλασική αθηναϊκή

¹³ Ιστοσελίδα Ελληνικό Αρχείο <http://www.ellinikoarxeio.com/2010/10/solon-politics-in-athens.html>

δημοκρατία. Στις πέντε προαναφερόμενες έννοιες βασίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό η σύγχρονη δημοκρατία. Ο Σόλων θεωρείται από πολλούς ως ο πατέρας του βασικού δικαίου για τον σεβασμό των δικαιωμάτων στις μεταξύ μας συναλλαγές αλλά και στις συναλλαγές μας με το κράτος, αυτού του αστικού δικαίου.

Κύλινδρος του Κύρου (539 π.Χ.)

Ο Κύρος ο Μέγας¹⁴ έζησε περίπου από το 600 έως το 529 π.Χ. και ήταν ο ιδρυτής της Περσικής Αυτοκρατορίας. Διεξήγαγε διαφόρους πολέμους για να επεκτείνει την Αυτοκρατορία του. Υπό την βασιλεία του, η αυτοκρατορία του ενσωμάτωσε όλα τα πολιτισμένα κράτη της αρχαίας Εγγύς Ανατολής, επεκτάθηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό και τελικά κατέκτησε το μεγαλύτερο μέρος της νοτιοδυτικής Ασίας, μεγάλο μέρος της Κεντρικής Ασίας, περιοχές της Ευρώπης και του Καύκασου. Το 539 π.Χ. ο στρατός των Αχαιμενιδών κατέκτησε την πόλη της Βαβυλώνας χωρίς καμία σύγκρουση και ο ίδιος ο Κύρος αναγόρευσε τον εαυτό του Βασιλιά της Βαβυλωνίας, Βασιλιά των Σουμερίων και των Ακκαδών και του ενός τετάρτου του κόσμου. Λίγο πριν από το θάνατο του Κύρου, το βασίλειο του εκτεινόταν από τον Ελλήσποντο έως και τις Ινδίες. Όλα αυτά περιγράφονται στον Κύλινδρο του Κύρου, που εκτός από την συγκεκριμένη περιγραφή, σύμφωνα με τους Ιρανούς, φέρει και τις απαρχές των δικαιωμάτων του ανθρώπου όπως αυτές εκφράστηκαν στα άρθρα 1,2,3 και 4 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Σε μερικά σημεία του Κυλίνδρου γίνεται εμφανής ο σεβασμός που έτρεφε ο Κύρος για την έννοια του ανθρωπισμού. Υπήρχαν τρία κύρια συστατικά στοιχεία του Κυλίνδρου που καταδεικνύουν τον ανθρωπιστικό χαρακτήρα του Κύρου. Το πρώτο είναι ότι αποδέχεται και προωθεί την πολιτική διαμόρφωση της φυλετικής, γλωσσικής και θρησκευτικής ισότητας όλων των υπηκόων της αυτοκρατορίας. Το δεύτερο ότι δίνει την άδεια, όλοι οι δούλοι και οι λαοί που είχαν απελαθεί ή είχαν γίνει δούλοι να τους επιτρέπεται πλέον να επιστρέψουν στα σπίτια τους¹⁵. Και το

¹⁴ Ο Κύρος ο Μέγας ή Κύρος Β', ήταν ο 1^{ος} της Δυναστείας των Αχαιμενιδών, ένωσε τα μέχρι τότε χωρισμένα βασίλεια της Ασίας και της υπόλοιπης Περσίας, δημιουργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο ένα ενιαίο βασίλειο που έμελλε να γίνει η Περσική Αυτοκρατορία .

¹⁵ Στο πλαίσιο αυτό απελευθέρωσε όλους τους εβραίους και τους άφησε να επιστρέψουν στις πατρογονικές τους εστίες. Ancient History Sourcebook: Kurash (Cyrus) the Great: The Decree of Return for the Jews, 539 BCE, <http://www.fordham.edu/halsall/ancient/539cyrus1.html>

τρίτο στοιχείο είναι ότι θα αποκαθιστούσε όλους τους κατεστραμμένους ναούς¹⁶. Στην ουσία με τις διατάξεις του Κυλίνδρου προασπίζεται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ελευθερία, θεμελιώδης αρχή έως και σήμερα για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Επίσης υπάρχει μια βούληση για την προώθηση της ελευθερίας και μιας πρωταρχικής μορφής ανοχής στην επιλογή της θρησκείας. Αυτή η εμβρυακής μορφής γενναιόδωρη-ανθρώπινη πολιτική διακυβέρνηση και αντίληψη του Κύρου, κέρδισε τη συντριπτική υποστήριξη των κατοίκων της Περσικής Αυτοκρατορίας και τον κατέστησε πλήρως αποδεκτό από τους υπηκόους του. Κατ' αυτόν τον τρόπο θεμελίωσε την σταθερότητα και την εξουσία του στην αυτοκρατορία του που καταλάμβανε το ένα τέταρτο του τότε γνωστού κόσμου.

Το 1971 η κυβέρνηση του Ιράν, μέσω της αντιπροσώπου της, της πριγκίπισσας Ashraf Pahlavi, δώρισε στον ΟΗΕ ένα αντίγραφο του Κυλίνδρου.¹⁷ Στην εκδήλωση που διοργανώθηκε στον ΟΗΕ για την παρουσίαση του Κυλίνδρου του Κύρου, ο τότε Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ U Thant δήλωσε *«αυτή η διακήρυξη αντανακλά τη βούληση του Κύρου να εγκαθιδρύσει ειρήνη στην αχανή αυτοκρατορία του, που σοφά αντιλήφθηκε ότι θα μπορούσε καλύτερα να επιτευχθεί με το να δώσει τη δυνατότητα στον πολυσύνθετο λαό του να κρατήσει τα δικά του έθιμα και τις πεποιθήσεις του»*¹⁸.

Πέρα από τους διαφόρους άλλους πολιτικούς λόγους που οδήγησαν τον Κύρο να συγγράψει το κείμενο που αναγράφεται στον Κύλινδρο είναι φανερό ότι όντος η συμβολή του Κύρου ήταν ουσιώδης στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Αυτή η συμβολή του μπορεί να συνοψιστεί ιδιαίτερα σε ότι αφορά, την ελευθερία του ατόμου, την απόρριψη της σκλαβιάς, την ισότητα απέναντι στο νόμο και το δικαίωμα της επιλογής της θρησκείας. Το γεγονός ότι τον 7^ο αιώνα π.Χ. βρίσκεται ένα άτομο το οποίο αλλάζει τα δεδομένα και τις αντιλήψεις περί διακυβέρνησης της εποχής, διακηρύσσει την απελευθέρωση όλων των σκλάβων του, δίνει το δικαίωμα στους

¹⁶ Kaveh Farrokh, *Shadows in the Desert: Ancient Persia at War*, History, 2007, σελ. 44.

¹⁷ Το αντίγραφο του κυλίνδρου διατηρείται στην Έδρα των Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη στο διάδρομο του δευτέρου ορόφου, μεταξύ του Συμβουλίου Ασφαλείας και του EcoSoC. United Nations Press Release (SG/SM/1553/HQ263), 14 October 1971.

¹⁸ “this proclamation reflects Cyrus desire to establish peace in his vast empire which he wisely understood could best be accomplished by allowing its variant peoples to keep their own customs and beliefs.” United Nations Press Release (SG/SM/1553/HQ263), 14 October 1971. <http://www.livius.org/a/1/inscriptions/cyrus.pdf>

υπηκόους του να επιλέξουν ελεύθερα τη θρησκεία τους, ανεξάρτητα από την ομάδα στην οποία ανήκαν, δείχνει την επανάσταση που συντελέστηκε την περίοδο εκείνη στον τομέα των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Θα μπορούσαμε πιο εύκολα να συμφωνήσουμε ότι η έννοια των δικαιωμάτων του ανθρώπου γεννήθηκε με την υιοθέτηση του Κυλίνδρου του Κύρου, μιας και σε αυτόν γίνεται άμεση αναφορά στην ελευθερία των ατόμων και το δικαίωμα της επιλογής της θρησκείας.

Διατάγματα του Ασόκα (273-231 π.Χ.)

Ο Ασόκα Βαρντάνα (ο Μέγας) ήταν από τους σημαντικότερους αυτοκράτορες της Ινδίας. Κυβέρνησε για 50 χρόνια, από το 273 π.Χ. έως το 232 π.Χ. χωρίς να είναι ακριβείς αυτές οι ημερομηνίες. Η Αυτοκρατορία του εκτεινόταν από την ανατολική αρχαία Περσία έως και το σημερινό κράτος της Μιανμάρ. Για το έργο και τη συμβολή του Ασόκα στον τομέα της εξέλιξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, γνωρίζουμε μέσω των πολυάριθμων επιγραφών (νομικής φύσεως) και διαταγμάτων που ο ίδιος εγκατέστησε σε διάφορα κεντρικά σημεία της αυτοκρατορίας του¹⁹.

Η σημασία των διαταγμάτων του Ασόκα δεν είναι αμελητέα εξαιτίας του γεγονότος ότι αφενός εκφράζονται από μια αυτοκρατορία και περιοχή του κόσμου για την οποία λίγοι συγγραφείς έχουν μιλήσει (όσον αφορά την συμβολή της στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου) και αφετέρου φανερώνει την μεταλαμπάδευση και διάδοση των ιδεών όπως της κατοχύρωσης, της καθολικότητας και της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, καθώς επίσης και της δέσμευσης του αυτοκράτορα ή βασιλιά απέναντι στους υπηκόους του, που έλαβαν χώρα στην ευρύτερη περιοχή της Ασίας.

Ο λόγος ο οποίος θεωρείται πως ώθησε τον Ασόκα να καταγράψει τα διατάγματα του, τα οποία στην ουσία προστάτευαν και προωθούσαν τη δίκαιη συμπεριφορά, την ευημερία των υπηκόων του, τη φιλανθρωπία, τη καλοσύνη προς τους φυλακισμένους, την αμεροληψία κατά την άσκηση της δικαιοσύνης, την προστασία και τον σεβασμό της φύσης και των έμβιων όντων²⁰, την διάδοση της

¹⁹ Οι επιγραμματικές εντολές που εγκατέστησε ο Ασόκα είναι γνωστές σήμερα με την ονομασία Έδικτα του Ασόκα, ή Ήδικτα του Ασόκα, από τη λατινική λέξη “edictum”, ή απλούστερα Διατάγματα του Ασόκα και αποτελούν συλλογή 33 εντολών, όσα εξ αυτών έχουν βρεθεί δηλαδή.

²⁰ Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στα διατάγματα του Ασόκα υπάρχει μια από τις πρώτες αναφορές για την ανάγκη της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και του φυσικού πλούτου του πλανήτη.

χρήσης θεραπευτικών φαρμάκων-βοτάνων, ήταν η βαθιά του πίστη στις διδαχές και τις αξίες του Βουδισμού. Αυτά τα διατάγματα επιβεβαιώνουν τις πεποιθήσεις του Ασόκα και την προσήλωση του στη βουδιστική έννοια της Dharma²¹, καθώς επίσης και τις προσπάθειές του για την ανάπτυξη της Dharma σε όλο το βασίλειό του. Είναι λοιπόν φανερό, σε πρώτη ανάγνωση, η ηθική διάσταση των διαταγμάτων του Ασόκα, που ως κέντρο έχουν τον ορθό τρόπο ζωής και της προστασίας των υπηκόων.

Ο Ασόκα θεωρούσε τον εαυτό του ευσεβή βουδιστή και ιεραπόστολο και είχε ως σκοπό του να διαδώσει τον βουδισμό όχι μόνο στο βασίλειο του αλλά και στον κόσμο. Αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι ένα μέρος των διαταγμάτων του γράφτηκαν στα αρχαία ελληνικά και στα αραμαϊκά, καθώς και από το γεγονός ότι οι ιεραπόστολοι του έφτασαν μέχρι και την αρχαία Ελλάδα²².

Σε πρώτη ανάγνωση είναι εμφανές ότι ο Ασόκα μέσω των διαταγμάτων του προωθούσε όντως την ευημερία των υπηκόων και στην ουσία την πρωτόγονη προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου με μια ευρύτερη και ίσως θεολογική προσέγγιση τους, εξαιτίας της μεγάλης επίδρασης της βουδιστικής θεώρησης. Όμως ερωτήματα δημιουργούνται από την στάση και τη βούληση του Ασόκα αφενός να αυτονομάζεται ως «αγαπημένος των θεών²³» και αφετέρου να στέλνει ιεραποστόλους να διδάξουν τις αρχές του βουδισμού και ιδιαίτερα την έννοια της Dharma και πέρα από τα σύνορα του δικού του βασιλείου, φτάνοντας μέχρι και τα βασίλεια της

²¹ Ο όρος Dharma αναφέρεται στην υφιστάμενη τάξη της φύσης και της ανθρώπινης ζωής και στην συμπεριφορά που θεωρείται ότι εναρμονίζεται με αυτή την τάξη. Όσον αφορά την ηθική, ορίζεται ως «ορθός τρόπος ζωής» και «ορθή διαγωγή», ειδικά με τη θρησκευτική του έννοια.

²² Σε τμήμα του 13^{ου} διατάγματος του ο Ασόκα αναφέρει ότι πολλοί έλληνες βασιλείς έχουν ασπαστεί την έννοια του Dharma που ο ίδιος προεβέβη. «Now it is conquest by Dhamma that Beloved-of-the-Gods considers to be the best conquest.[27] And it (conquest by Dhamma) has been won here, on the borders, even six hundred yojanas away, where the Greek king Antiochos rules, beyond there where the four kings named Ptolemy, Antigonos, Magas and Alexander rule, likewise in the south among the Cholas, the Pandyas, and as far as Tamraparni.[28] Here in the king's domain among the Greeks, the Kambojas, the Nabhakas, the Nabhapamkits, the Bhojas, the Pitinikas, the Andhras and the Palidas, everywhere people are following Beloved-of-the-Gods' instructions in Dhamma. Even where Beloved-of-the-Gods' envoys have not been, these people too, having heard of the practice of Dhamma and the ordinances and instructions in Dhamma given by Beloved-of-the-Gods, are following it and will continue to do so. This conquest has been won everywhere, and it gives great joy -- the joy which only conquest by Dhamma can give. But even this joy is of little consequence. Beloved-of-the-Gods considers the great fruit to be experienced in the next world to be more important.» <http://www.cs.colostate.edu/~malaiya/ashoka.html>

Για πολλούς μελετητές η έννοια της Dharma είναι η γνωστή στην αρχαία Ελλάδα έννοια της *εὐσέβειας*, ή οποία έπαιζε καθοριστικό ρόλο στην κοινωνική και όχι μόνο, ζωή και συμπεριφορά των αρχαίων ελλήνων.

²³ Beloved-of-the-Gods, King Piyadasi, has caused this Dhamma edict to be written. Φράση από την αρχή του 1^{ου} Διατάγματος. <http://www.cs.colostate.edu/~malaiya/ashoka.html>

αρχαίας Ελλάδας. Πίσω από την αγαθή πρόθεση του Ασόκα περί κατοχύρωσης της ευημερίας των ανθρώπων μέσω της προστασίας των βασικών τους δικαιωμάτων, ίσως κρύβεται και μια διαδικασία επέκτασης του βασιλείου του, όχι απαραίτητα σε εδαφικό επίπεδο αλλά περισσότερο σε πνευματικό επίπεδο, δηλαδή της κυριαρχίας του βουδισμού με μη στρατιωτικά μέσα στον τότε γνωστό κόσμο.

Πέρα όμως από τα οποία σενάρια πολιτικής ή στρατηγικής τακτικής, πρέπει να αναγνωριστεί ότι ο Ασόκα εισάγει τον όρο της οικουμενικότητας των δικαιωμάτων στον τομέα της κατοχύρωσης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, αφού κάνει παγκόσμια τα δικαιώματα που έχουν οι δικοί του υπήκοοι και προωθεί την οικουμενική ευημερία των ανθρώπων, ανεξάρτητα από το σε ποιο βασίλειο ανήκουν, μέσω του Βουδισμού. Έννοιες όπως η δίκαιη συμπεριφορά και η αμεροληψία κατά την άσκηση της δικαιοσύνης είχαν διατυπωθεί και παλαιότερα, όμως η διάδοση της χρήσης θεραπευτικών βοτάνων και φαρμάκων και η πρόνοια για την υγεία των υπηκόων, διατυπώνονται για πρώτη φορά. Ίσως η άποψη του Ασόκα για την δημόσια υγεία είναι ο πρόδρομος της σύγχρονης αντίληψης της κοινωνικής πρόνοιας που αιώνες αργότερα θεσμοθετήθηκε από το κράτος, ως δικαίωμα στην περίθαλψη. Μια άλλη σημαντική και καινοτόμα αντίληψη του Ασόκα είναι η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και των έμβιων όντων²⁴, η οποία σημειωτέον, εκφράστηκε πριν από 2300 χρόνια περίπου. Εν κατακλείδι τα διατάγματα του Ασόκα θεωρούνται σημαντικά γιατί από τη μια προωθούν την ευημερία όλων των ανθρώπων μέσω της οικουμενικότητας των δικαιωμάτων τους και από την άλλη για πρώτη φορά παρουσιάζεται η ουσιώδης σημασία της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος για την ευημερία των ανθρώπων.

²⁴ Thus speaks the Beloved of the Gods, the king Piyadassi: When I had been consecrated for twenty-six years I forbade the killing of the following species of animals, namely: parrots, mainas, red-headed ducks [?], cakravaka-geese, swans, nandi-mukhas [birds encountered in rice fields?], pigeons, bats, ants, tortoises, boneless fish, vedaveyakas, pupulas of the Ganges [fish?], skate, porcupines, squirrels, deer, lizards, domesticated animals, rhinoceroses, white pigeons, domestic pigeon and all quadrupeds which are of no utility and are not eaten. She goats, ewes, and sows which are with young or are giving suck are not to be killed, neither are their young up to the age of six months. Capons must not be made. Chaff which contains living things must not be set on fire. Forests must not be burned in order to kill living things or without any good reason. An animal must not be fed with another animal.

^{5th} Pillar Edict of Ashoka http://www.katinkahesselink.net/tibet/asoka1b.html#5th_Pilla

Διάταγμα Μεδιολάνων (313 μ.Χ) και γενικότερη συμβολή του Χριστιανισμού στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου

Διάταγμα Μεδιολάνων (313 μ.Χ)

Το έτος 313 μ.Χ. θα μπορούσε να ονομαστεί και έτος ορόσημο για την εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Το 311 μ.Χ σηματοδοτείται η λήξη των διωγμών των χριστιανών που είχε εξαπολύσει ο Διοκλητιανός το 303 μ.Χ. στην προσπάθεια του να καταστήσει υποχρεωτική και αποκλειστική τη λατρεία του Δία²⁵. Ο διωγμός των χριστιανών δεν είχε τα επιθυμητά αποτελέσματα αλλά μάλλον τα αντίθετα από τα αναμενόμενα μιας και αποδόμησε την συνοχή της αυτοκρατορίας. Το 313 μ.Χ. ο Μέγας Κωνσταντίνος συναντάται με τον Αυτοκράτορα του Ανατολικού μέρους της Αυτοκρατορίας²⁶, τον Λικίνιο, στα Μεδιόλανα (το σημερινό Μιλάνο) και εκεί από κοινού εκδίδουν το Διάταγμα των Μεδιολάνων.

Το Διάταγμα των Μεδιολάνων θεωρείται σημαντικό διότι εισάγει, με επίσημη μορφή πλέον, την έννοια της θρησκευτικής ελευθερίας και ανεξιθρησκίας στην αχανή Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και τερματίζει τους διωγμούς που είχαν οδηγήσει στην αποσταθεροποίηση της. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι το Διάταγμα δεν θέσπιζε τον Χριστιανισμό ως επίσημη θρησκεία της Αυτοκρατορίας αλλά έθετε τις βάσεις για μια κοινωνία ανεκτική στην χριστιανική πίστη και τους χριστιανούς, κάτι που αμελείται από την σύγχρονη εκκλησιαστική αντίληψη.

Οι παράγοντες οι οποίοι οδήγησαν στην δημιουργία και θέσπιση του Διατάγματος των Μεδιολάνων θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν σε

²⁵ Ο Διοκλητιανός ανακήρυξε τη λατρεία του Δία αποκλειστική και υποχρεωτική θρησκεία της Αυτοκρατορίας. Αρχικά δεν προσπάθησε να επιβάλει τις θρησκευτικές προτιμήσεις του με βίαια μέσα. Ο Γαλέριος όμως επέμεινε ότι ο χριστιανισμός έπρεπε να εξαλειφθεί από τη ρωμαϊκή επικράτεια και με την προτροπή του ο Διοκλητιανός κήρυξε διωγμό εναντίον των χριστιανών το 303. Μολονότι ο διωγμός του Διοκλητιανού εναντίον των χριστιανών ήταν από τους πλέον βίαιους και αιματηρούς που έγιναν ποτέ στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, τα αποτελέσματά του δεν ήταν τα επιθυμητά για τη ρωμαϊκή ηγεσία. Αντίθετα, το χριστιανικό κίνημα διογκώθηκε. *Ζενάκος Αυγουστίνος, Γάιος Αυρήλιος Βαλέριος Διοκλητιανός περίπου 230-313. Ο προπομπός της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, «Το Βήμα» 14/3/2004 <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=157711>*

²⁶ Ο Διοκλητιανός συνειδητοποιώντας ότι δεν μπορούσε μόνος του να διοικήσει την αχανή ρωμαϊκή επικράτεια, επέλεξε, το 286, συναυτοκράτορά του τον Μάρκο Αυρήλιο Βαλέριο Μαξιμιανό αναγορεύοντάς τον Αύγουστο, όπως ήταν και ο δικός του τίτλος. Ο Διοκλητιανός κράτησε για τον εαυτό του το ανατολικό τμήμα της Αυτοκρατορίας με έδρα τη Νικομήδεια, ενώ ο Μαξιμιανός, με έδρα το Μεδιόλανο (το σημερινό Μιλάνο) ανέλαβε την εποπτεία του δυτικού τμήματος. *Ζενάκος Αυγουστίνος, Γάιος Αυρήλιος Βαλέριος Διοκλητιανός περίπου 230-313. Ο προπομπός της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, «Το Βήμα» 14/3/2004 <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=157711>*. Έτσι χωρίστηκε στην ουσία η αυτοκρατορία της Ρώμης σε Ανατολική και Δυτική.

θρησκευτικούς και πολιτικούς. Ο θρησκευτικός παράγοντας εντοπιζόταν στο γεγονός ότι οι χριστιανοί δεν αναγνώριζαν κανέναν άλλον ως Κύριο τους εκτός από τον Ιησού Χριστό, συνεπώς οι χριστιανοί θεωρούνταν επαναστάτες και διαιρετική μονάδα εντός της Αυτοκρατορίας. Αυτή ήταν και η βασική αιτία που ώθησε τον Διοκλητιανό να αρχίσει τους διωγμούς. Με το Διάταγμα όμως αποσαφηνίστηκε η θρησκευτική έννοια της λατρείας του Κυρίου μιας και αναφερόταν ρητά ότι οι χριστιανοί θα λάτρευαν τον Κύριο τους και θα προσεύχονταν σε αυτόν για την ευημερία της Αυτοκρατορίας και το κοινό καλό²⁷. Επομένως εξαλείφθηκε σε μεγάλο βαθμό η ασυμβατότητα μεταξύ της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και της χριστιανικής πίστης με την έξυπνη κίνηση της θρησκευτικής εξίσωσης των χριστιανών με τους ειδωλολάτρες. Με την θρησκευτική εξίσωση εξαλείφθηκε το βασικό αίτιο τριγμών μεταξύ των ειδωλολατρών και των χριστιανών, αν και αργότερα η κατάσταση αντιστράφηκε με τους χριστιανούς να διώκουν τους ειδωλολάτρες.

Ο πολιτικός παράγοντας θεωρείται η προσπάθεια του Κωνσταντίνου να σταθεροποιήσει την Αυτοκρατορία του, καθώς λόγω των διωγμών είχε εισέλθει σε μια άγρια κατάσταση εμφύλιου πολέμου, η οποία θα μπορούσε να είναι το έναυσμα της διάλυσης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και ταυτόχρονα της βασιλείας του. Ένας άλλος λόγος θεωρείται και η ρεαλιστική και πρακτική ανταπόκριση του νέου Αυτοκράτορα στην υφιστάμενη κατάσταση της Αυτοκρατορίας και στην προσπάθεια του να έχει αποτελεσματική εξουσία. Οι χριστιανοί είχαν διεισδύσει σε όλες τις κοινωνικές τάξεις, ακόμα και στη ανώτατη κοινωνική τάξη, αυτή των αυλικών, αλλά και στη διοικητική μηχανή. Έχοντας κατά νου την υφιστάμενη κατάσταση ο Κωνσταντίνος ήξερε ότι η αποτελεσματική διακυβέρνηση απαιτούσε κοινωνική σταθερότητα, επομένως το Διάταγμα των Μεδιολάνων ήταν μονόδρομος.

Το Διάταγμα των Μεδιολάνων εκτός από τη νομική κατοχύρωση της ανεξιθρησκίας και της θρησκευτικής ελευθερίας²⁸ άνοιξε την κερκόπορτα στις χριστιανικές αξίες ούτως ώστε αυτές να επηρεάσουν και να κατευθύνουν την μετέπειτα πορεία και εξέλιξη της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, σε Αγία Ρωμαϊκή στη Δύση και Βυζαντινή στην Ανατολή.

²⁷ Οι Χριστιανοί μπορούν και πάλι να έχουν τις συναντήσεις τους, εφόσον δεν κάνουν τίποτε το αντίθετο προς το κοινό καλό και υποχρεώνονται να προσεύχονται στον Θεό τους για το καλό μας και το καλό της πολιτείας. Απόσπασμα από το κείμενο του Διατάγματος των Μεδιολάνων, *Lactanius*, «De mortibus persecutorum» 34, 4-5: *Eusebius*, «Historia ecclesiastica», viii 17, 9-10

²⁸ Θεμελιώδες δικαίωμα του ανθρώπου σύμφωνα με το άρθρο 18 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Συμβολή του Χριστιανισμού στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου

Η συμβολή του χριστιανισμού και των χριστιανικών αξιών στην εξέλιξη της ιδέας των δικαιωμάτων του ανθρώπου θεωρείται ουσιαστική αλλά και καταλυτική. Η αρχή γίνεται με τον ιουδαϊσμό (πρόγονος και βάση του χριστιανισμού). Στην Παλαιά Διαθήκη, η οποία ήταν επηρεασμένη από τον Κώδικα Χαμουραμί και τον Κύλινδρο του Κύρου, γίνεται αναφορά στον Μωυσή ο οποίος έφερε στους ανθρώπους τις δυο πλάκες με τις Δέκα Εντολές του Θεού. Οι Δέκα Εντολές ήταν στην ουσία ένας κώδικας ηθικής και θρησκευτικής συμπεριφοράς αλλά και κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης. Σύμφωνα με τον *René Cassin* οι αρχές του ιουδαϊσμού, έτσι όπως αυτές εκφράζονται από τις Δέκα Εντολές, πραγματώνονται με την έννοια του καθήκοντος, όμως αν δούμε τις εντολές αυτές με τη σύγχρονη οπτική, όσον αφορά τα δικαιώματα του ανθρώπου, τότε γίνεται φανερό ότι εμπεριέχουν την έννοια των δικαιωμάτων. Ιδιαίτερα στις πέντε τελευταίες²⁹ εκτός από την 7^η, η 6^η μεταφράζεται ως το δικαίωμα στη ζωή, η 8^η και η 10^η ως το δικαίωμα στην ιδιοκτησία και η 9^η το δικαίωμα σε δίκαιη δική³⁰.

Μετά τον ιουδαϊσμό, ο χριστιανισμός, γίνεται ακόμα πιο καινοτόμος όσον αφορά τον άνθρωπο και τα δικαιώματά του. Ο άνθρωπος έχει πλαστεί *κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν Θεού* και αποτελεί το κέντρο γύρω από το οποίο περιστρέφεται ο χριστιανισμός. Στον χριστιανισμό ο Θεός συγκεντρώνει στο πρόσωπο του όλες τις αρετές και τις αξίες, όπως δικαιοσύνη, αγάπη, σεβασμό, κατανόηση, συγχώρεση. Σκοπός του χριστιανισμού είναι ο άνθρωπος να φτάσει την τελειότητα του Θεού, επομένως ο τρόπος ζωής του πρέπει να διέπεται από ιδεώδη δημοκρατικά και να σέβεται τον συνάνθρωπο του, προσπαθώντας με τις πράξεις του να ακολουθεί ως πρότυπο τις αρετές του Θεού, και γενικότερα να πορεύεται με τις αξίες του χριστιανισμού. Αυτή η ανθρωποκεντρική/ανθρωπιστική αντίληψη και προσέγγιση του χριστιανισμού είναι που κάνει ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα την μελέτη της συμβολής του στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

²⁹ 6. Ου φονεύσεις 7. Ου μοιχεύσεις 8. Ου κλέψεις 9. Ου ψευδομαρτυρήσεις κατά του πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδή 10. Ουκ επιθυμήσεις πάντα όσα τω πλησίον σου εστί.

³⁰ Micheline Ishay, *Η ιστορία των δικαιωμάτων του ανθρώπου*, Σαββάλας, Αθήνα, 2008, σελ. 55.

Στο ιερό κείμενο του χριστιανισμού, την Καινή Διαθήκη, γίνεται σαφή αναφορά στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας των ατόμων εντός της κοινωνίας, θέτοντας τις βάσεις για τα δικαιώματα του ανθρώπου εντός ενός ισότιμου και δίκαιου πλαισίου. Πιο αναλυτικά στα Ευαγγέλια γίνεται λόγος, μεταξύ άλλων, για την συμπεριφορά των χριστιανών³¹, για την αγάπη μεταξύ των ανθρώπων³², για την ισότητα³³, για την ανεκτικότητα και την κατανόηση³⁴, για την ελευθερία σκέψης και στοχασμού³⁵. Οι χριστιανικές αρχές μαζί με τις ελληνορωμαϊκές αρχές περί δικαίου και δικαιοσύνης, αφού συγκεράστηκαν στον βαθμό που ήταν εφικτό, αποτέλεσαν τη βάση για την μετεξέλιξη της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Η δικαιοσύνη στην Αυτοκρατορία απέκτησε μια πιο ανθρωποκεντρική διάσταση βασισμένη στις αρχές του χριστιανισμού.

Σημαντικός σταθμός, αμφιλεγόμενου αποτελέσματος, είναι και η πολιτική επιβολή των εκπρόσωπων του χριστιανισμού στην Δυτική και Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Στην δύση, στη Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία μέχρι και το τέλος του Τριακονταετούς Πολέμου με τη Συνθήκη της Βεστφαλίας το 1648, η Παπική εξουσία έπαιζε σημαντικότερο ρόλο τόσο σε πνευματικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο, πολλές φορές δε εκτός από δρών ήταν και ρυθμιστής των εξελίξεων. Το ίδιο συνέβη και στην ανατολή, στην Βυζαντινή Αυτοκρατορία μέχρι την άλωση και πτώση της στους Οθωμανούς Τούρκους το 1453, ο ρόλος του πατριάρχη και γενικότερα της εκκλησίας ήταν καθοριστικής σημασίας στις όποιες σημαντικές εξελίξεις, πολιτικού ή πνευματικού περιεχομένου.

Πέρα από τα όποια μελανά σημεία της εκκλησιαστικής ιστορίας, οι οικουμενικές αρχές και αξίες του χριστιανισμού επηρέασαν θετικά για πολλές γενιές από απλούς ανθρώπους έως και αυτοκράτορες. Μια άλλη μεγάλη συμβολή του χριστιανισμού, παράλληλα ή συμπληρωματικά με τον ελληνορωμαϊκό πολιτισμό, είναι στον ευρωπαϊκό διαφωτισμό, καθώς ο ευρωπαϊκός πολιτισμός και διαφωτισμός έχει ως βάση τις χριστιανικές αξίες που πηγάζουν εν πολλοίς από τις αξίες της

³¹ Πάντα οὖν ὅσα ἐὰν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται. Κατὰ Ματθαῖον Κεφ. 7, εἰς 12

³² Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν. Κατὰ Ματθαῖον Κεφ. 22, εἰς 39

³³ Οὐκ ἔστι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλληνας, οὐκ ἔστι δούλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔστι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Παύλου πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴ Κεφ. 3, εἰς 28

³⁴ ἀλλ' ὅστις σε ραπίζει εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρένον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. Κατὰ Ματθαῖον Κεφ. 5, εἰς 39

³⁵ καὶ γινώσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. Κατὰ Ἰωάννην Κεφ. 8, εἰς 32

αρχαίας Ελλάδας και Ρώμης. Μετά τον Μεσαίωνα και την κατάχρηση και νόθευση των χριστιανικών οικουμενικών αξιών από τους διάφορους εκπροσώπους της για χάρη της προσωπικής τους ιδιοτέλειας, οι χριστιανικές αξίες επανέρχονται στο προσκήνιο, λιγότερο όμως με θεολογική έννοια και περισσότερο με την έννοια των οικουμενικών αξιών και δικαιωμάτων. Η ύπαρξη των χριστιανικών αξιών για δύο σχεδόν αιώνες στην ευρωπαϊκή ήπειρο και στον ευρωπαϊκό πολιτισμό είναι λογικό και επόμενο να επηρέασαν την εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου τόσο σε θεσμικό όσο και σε διαπροσωπικό επίπεδο. Τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν είναι απλά διακηρύξεις ή συμβάσεις που δεσμεύουν την συμπεριφορά της εξουσίας απέναντι στα άτομα αλλά είναι και η συμπεριφορά μεταξύ των ανθρώπων στις καθημερινές, μεταξύ τους, συναναστροφές, αυτό το σκέλος των δικαιωμάτων του ανθρώπου πρεσβεύει ο χριστιανισμός διαμέσου των αξιών του.

Corpus Juris Civilis (529-534 μ.Χ.)

Ο Αυτοκράτορας Ιουστινιανός³⁶ ο οποίος κυβέρνησε από το 527 έως 565 θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους αυτοκράτορες της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Ένα από τα έργα του, ίσως το πιο σημαντικό, είναι και η κωδικοποίηση των ρωμαϊκών νόμων με την ονομασία που τους δόθηκε τον 16^ο αιώνα ως Corpus Juris Civilis. Η κωδικοποίηση των νόμων έγινε με εντολή του Ιουστινιανού από τον Τριβωνιανό, ο οποίος τέθηκε επικεφαλής μιας ομάδας νομικών οι οποίοι ασχολήθηκαν με την κωδικοποίηση. Συμπεριέλαβαν τον Ιουστινιάνειο Κώδικα, τις Εισηγήσεις, τους Πανδέκτες και τις Νεαρές. Ο λόγος που ο Ιουστινιανός ήθελε την κωδικοποίηση των νόμων ήταν, διότι στα πλαίσια μιας συγκροτημένης διοίκησης θα ήταν πιο εύκολο να εφαρμόζονται οι νόμοι εφόσον υπήρχε τακτοποίηση και κωδικοποίηση τους, καθώς το Ρωμαϊκό Δίκαιο έως τότε βρισκόταν σε μη κωδικοποιημένη και χαώδη μορφή. Ένας άλλος λόγος είναι και η θέληση του Ιουστινιανού να εναρμονίσει τους θεσμούς της Πολιτείας και της Εκκλησίας μιας και πίστευε ότι η ενότητα της αυτοκρατορίας προϋπέθετε την ενότητα της θρησκείας³⁷,

³⁶ Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus

³⁷ Η πολιτική του Ιουστινιανού στα θρησκευτικά θέματα αντικατόπτριζε την πεποίθηση ότι η ενότητα της αυτοκρατορίας προϋπέθετε την ενότητα της θρησκείας. Αρα ο αυτοκράτορας έπρεπε να μεριμνά όχι μόνο για την καλή διοίκηση της Εκκλησίας αλλά και για την ενότητα του δόγματος σε ολόκληρη

για αυτόν τον λόγο πολλοί νόμοι του Ιουστινιανού αφορούσαν εκκλησιαστικά και θρησκευτικά θέματα.

Η θέληση του να κωδικοποιήσει τους νόμους ούτως ώστε να είναι πιο εύκολα εφαρμόσιμοι στην Αυτοκρατορία, είχε κλιμακωτή σκοπιμότητα. Πρωταρχικός στόχος ήταν να επιφέρει κοινωνική δικαιοσύνη και σταθερότητα εντός της Αυτοκρατορίας. Με την εναρμόνιση της Πολιτείας και της Εκκλησίας αποσκοπούσε στην ενότητα του λαού διαμέσου της Εκκλησίας. Με την επίτευξη της δικαιοσύνης, της σταθερότητας και της ενότητας του λαού του ο Ιουστινιανός θα μπορούσε να θέσει σε εφαρμογή το μεγάλο του όνειρο και να αφιερωθεί απερίσπαστος σε αυτό, την ανακατάληψη και ενσωμάτωση των Δυτικών επαρχιών της Αυτοκρατορίας. Είναι φανερό ότι εκτός των άλλων σκοπιμοτήτων, οι παραπάνω κινήσεις του Ιουστινιανού αποσκοπούσαν στην εδραίωση της εξουσίας του, με απότοκο την διευκόλυνση της προώθησης της μακροπρόθεσμης πολιτικής του.

Η κωδικοποιημένη αυτή εκδοχή των ρωμαϊκών νόμων θεωρείται ότι άσκησε μεγάλη επιρροή και επέδρασε καταλυτικά στην διαμόρφωση των πολιτικών και νομικών αντιλήψεων στην Ευρώπη μετά τον διαφωτισμό, δηλαδή από τον 16^ο αιώνα και μετά. Στο σημείο αυτό έγκειται η συμβολή του Ιουστινιανού στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Χάρτης των Ελευθεριών του βασιλιά Ερρίκου του I (Charter of Liberties of King Henry I, 1100 μ.Χ)

Ο βασιλιάς Ερρίκος ο 1^{ος} της Αγγλίας ήταν ο γιός του Γουλιέλμου του 1^{ου}, γνωστός και ως Γουλιέλμος ο Κατακτητής. Βασίλευσε για 35 έτη από το 1100 έως το 1135 μ.Χ. Η συνεισφορά του Ερρίκου στην ιστορική εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου, οφείλεται και εντοπίζεται στην διαμόρφωση και θέσπιση του Χάρτη των Ελευθεριών. Στην ουσία ήταν ένας χάρτης λαϊκών ελευθεριών ή Σύνταγμα για τα κοινωνικοπολιτικά δεδομένα της εποχής, πρόδρομος της Magna Carta που θα υπογράψει ενάμιση αιώνα αργότερα ο δισέγγονος του, Ιωάννης ο Ακτήμων. Η

την αυτοκρατορία. Η αποκατάσταση της ρωμαϊκής κυριαρχίας στη Δύση θα γινόταν άλλωστε ευκολότερα αν η Εκκλησία και οι πιστοί στην Ιταλία και στις άλλες πρώην δυτικές ρωμαϊκές επαρχίες καθώς και στην Αφρική συμφωνούσαν με τις θρησκευτικές απόψεις του Αυτοκράτορα και της Εκκλησίας της Ανατολής. Αυτό εξηγεί το γιατί μεγάλο μέρος των νόμων του Ιουστινιανού αφορά θρησκευτικά θέματα. *Αυγουστίνος Ζενάκος, Ιουστινιανός 482-565, Ο αναμορφωτής του Βυζαντίου, Εφημερίδα Το Βήμα, 25/04/2004, <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=158592>*

γραφτή διακήρυξη του Ερρίκου της Αγγλίας³⁸, εκδόθηκε ύστερα από την άνοδό του στο θρόνο και αποσκοπούσε στο να δεσμεύσει ή να περιορίσει την εξουσία του βασιλιά μέσω ορισμένων νόμων σχετικά με τη μεταχείριση του κλήρου και των ευγενών. Θεωρείται ένα έγγραφο ορόσημο στην αγγλική νομική ιστορία και όπως προαναφέρθηκε πρόδρομος της Magna Carta.

Διάφοροι λόγοι συνηγορούν στο γιατί ο Ερρίκος δέχτηκε στην ουσία να περιορίσει τα όρια άσκησης της εξουσίας του. Αμέσως μετά την άνοδο στον θρόνο, ο Ερρίκος ήρθε αντιμέτωπος με τρία σημαντικά πολιτικά προβλήματα που κλόνιζαν την εξουσία του. Το αρχικό πρόβλημα εντοπιζόνταν στο γεγονός ότι οι φεουδάρχες και γενικά οι ευγενείς δεν αποδέχονταν την βασιλική του εξουσία. Το πρόβλημα γινόταν ακόμα οξύτερο από τον ανταγωνισμό που είχε να αντιμετωπίσει από την πλευρά της Εκκλησίας και συγκεκριμένα από τον Αρχιεπίσκοπο Άνσελμ του Καντέρμπουρι. Παράλληλα, μια ακόμη παράμετρος αστάθειας και κινδύνου ήταν η μη αποδοχή της βασιλικής του εξουσίας από τους απλούς Αγγλοσάξονες. Επομένως ο Ερρίκος έπρεπε να διαχειριστεί την κατάσταση κατά τέτοιο τρόπο ούτως ώστε να μετριάσει τις αντιδράσεις των τριών απειλών και παράλληλα να εδραιώσει την εξουσία του. Αφού προσπάθησε να επιλύσει και να μετριάσει με ειρηνικά μέσα τις διάφορες απειλές, προέβη μεταξύ άλλων και σε διαπραγματεύσεις με τον κλήρο και τους ευγενείς, κάνοντας διάφορες παραχωρήσεις. Το αποτέλεσμα αυτών των διαπραγματεύσεων και παραχωρήσεων ήταν ο Χάρτης των Ελευθεριών.

Με την υιοθέτηση της διακήρυξης ο Ερρίκος κατόρθωσε να στείλει ένα ισχυρό μήνυμα προς τις τρεις κατευθύνσεις οι οποίες υποδαύλιζαν την εξουσία του. Στην ουσία με το να καταργήσει τις καταχρήσεις του Γουλιέλμου II, επέστρεψε στον τρόπο διακυβέρνησης του πατέρα του ο οποίος ήταν ευρέως αποδεκτός. Η διαφθορά σε πολλά επίπεδα, οι κλοπές και όλα τα κακώς κείμενα της διακυβέρνησης του Γουλιέλμου του II έπρεπε να εξαλειφθούν. Τα χρέη και όπως και προηγούμενες παραβάσεις θα έπρεπε να συγχωρεθούν.

Η υιοθέτηση του Χάρτη έγινε με την παραδοχή ότι οι φεουδάρχες θα έκαναν τις ίδιες παραχωρήσεις προς τους ακολούθους τους, όπως ο βασιλιάς είχε υποσχεθεί σε αυτούς, με αποτέλεσμα να υπάρξει θετικός αντίκτυπος από πάνω προς τα κάτω στη φεουδαρχική αλυσίδα. Ο Χάρτης δεν ήταν νομοθεσία, αλλά μάλλον μια

³⁸ Fordham University, Medieval Sourcebook: *Charter of Liberties of Henry I, 1100*
<http://www.fordham.edu/halsall/source/hcoronation.asp>

υπόσχεση για επιστροφή στην έννομη τάξη όπως στην εποχή του Γουλιέλμου Ι, προτού αυτή διαφθαρεί από τον Γουλιέλμο τον ΙΙ.

Οι μονάρχες είχαν άγνοια του Χάρτη και γενικά δεν ζητούσαν την εφαρμογή του, μέχρι το 1213 όταν ο Αρχιεπίσκοπος Λάνγκτον υπενθύμισε στους ευγενείς ότι οι ελευθερίες τους ήταν κατοχυρωμένες από το Χάρτη του Ερρίκου για πάνω από εκατό χρόνια εξαιτίας της κατάχρησης του φεουδαρχικού δικαιώματος επί των υποτελών του από τον Ιωάννη τον Ακτήμονα.

Η μεγάλη σημασία που αποδίδεται στον Χάρτη των Ελευθεριών του Ερρίκου οφείλεται στο γεγονός ότι ο Ερρίκος δεσμεύεται ο ίδιος και ταυτόχρονα δεσμεύει την εξουσία του, επισήμως με νόμους, θέτοντας έτσι τις βάσεις για το κράτος δικαίου, η ύπαρξη και η εύρυθμη λειτουργία του οποίου ακόμα και μέχρι σήμερα είναι ο απώτερος σκοπός μιας δημοκρατικά οργανωμένης κοινωνίας³⁹.

Μεγάλος Χάρτης των Ελευθεριών (Magna Carta Libertatum, 1215 μ.Χ.)

Η Magna Carta ή αλλιώς Μεγάλος Χάρτης των Ελευθεριών είναι ένα από τα πιο γνωστά έγγραφα στην αγγλική νομική ιστορία. Το συγκεκριμένο έγγραφο εκτός των άλλων χαρακτηριστικών ως νομικό κείμενο που μπορεί κάποιος να της αποδώσει, στην ουσία ήταν μια πρακτική λύση σε μια πολιτική κρίση⁴⁰. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Ιωάννη της Αγγλίας ή γνωστό και ως Ακτήμονα, ξέσπασε μια πολιτική, κατά κύριο λόγο, κρίση μεταξύ του βασιλιά, των υποτελών-ευγενών φεουδαρχών του και με τον κλήρο⁴¹. Βεβαίως είχε προηγηθεί η παραβίαση από τον βασιλιά Ιωάννη μια σειράς αρχαίων νόμων και εθίμων με τα οποία η Αγγλία είχε κυβερνηθεί για αιώνες⁴².

³⁹ Britannia, Sources of British history, *The charter of liberties of Henry I* <http://www.britannia.com/history/docs/charter.html>

⁴⁰ Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη του καθηγητή Sir James Clarke Holt, στο βιβλίο του Magna Carta ότι η υιοθέτηση του συγκεκριμένου εγγράφου το 1215 μ.Χ. ήταν μια αποτυχία καθώς αντί να προωθήσει την ειρήνη, στην ουσία στάθηκε η αιτία για τον εμφύλιο πόλεμο που ξέσπασε. Επικεντρώνει την προσοχή του στις μετέπειτα εκδοχές της Magna Carta και πιο συγκεκριμένα στα έτη 1216, 1217 και 1225 για να παρουσιάσει τη συνεισφορά της στον κόσμο με κριτικό πνεύμα. Sir James Clarke Holt, *Magna Carta: Second Edition*, Cambridge University Press, 1992

⁴¹ United States National Archives and Records Administration, *The Magna Carta* http://www.archives.gov/exhibits/featured_documents/magna_carta/

⁴² Fordham University, *The Text of Magna Carta, Introductory Note*, <http://www.fordham.edu/halsall/source/magnacarta.asp>

Η σύναψη και η υπογραφή της Magna Carta από τον Ιωάννη αποσκοπούσε κυρίως στην εξυπηρέτηση συμφερόντων των ανώτατων βαθμίδων της φεουδαρχικής κοινωνίας με την ενδυνάμωση και την εφαρμογή ενός νομικού πλαισίου που παραδοσιακά ήδη από το 1100 μ.Χ. περιόριζε τη δεσποτική και άνευ ορίων συμπεριφορά του βασιλιά.

Αν εξαιρέσουμε τον Χάρτη των Ελευθεριών του Ερρίκου του Ι, η Magna Carta ήταν το πρώτο έγγραφο που αποτύπωνε ένα πρωτοφανές γεγονός στην ιστορία της ανθρωπότητας, τον εξαναγκασμό ενός βασιλιά, στην συγκεκριμένη περίπτωση της Αγγλίας, από μία ομάδα ευγενών-υποτελών του, να περιορίσει την εξουσία του διαμέσου του νόμου με αποτέλεσμα να προστατεύονται τα προνόμια των φεουδαρχών από τις αυθαιρεσίες του βασιλιά. Στην σύναψη του συγκεκριμένου εγγράφου βοήθησε επίσης και η ύπαρξη του Χάρτη των Ελευθεριών από το 1100, από τον βασιλιά Ερρίκο τον Ι. Σε πολλά σημεία του χάρτη είναι εμφανής η άμεση επιρροή από τον Χάρτη των Ελευθεριών στο οποίο ο βασιλιάς Ερρίκος ο Ι είχε ήδη διευκρινίσει συγκεκριμένους τομείς όπου θα υπήρχε περιορισμός της βασιλικής εξουσίας.

Η πλειοψηφία των άρθρων που υπήρχαν στη Magna Carta επικεντρώνονταν στη ρύθμιση ή την αποκατάσταση της παραδοσιακής λειτουργίας του φεουδαρχικού συστήματος ενώ παράλληλα γινόταν και παρέμβαση ως προς την δικαιότερη λειτουργία του δικαστικού συστήματος. Δεν δημιουργήθηκε με σκοπό τη βελτίωση της ισχύουσας τότε νομικής θεωρίας ή τη βελτίωση των δικαιωμάτων όπως αυτά εννοούνταν εκείνη την εποχή. Το επίκεντρο του συγκεκριμένου εγγράφου ήταν η ευρεία δυσαρέσκεια και τα παράπονα των ευγενών από την δεσποτική κατάχρηση των φεουδαρχικών δικαιωμάτων του βασιλιά Ιωάννη απέναντι στους φεουδάρχες του καθώς επίσης ο αδίστακτος τρόπος απόδοσης της δικαιοσύνης από τον ίδιο⁴³. Όμως παρόλο που ο σκοπός δεν ήταν η ευρύτερη προάσπιση των δικαιωμάτων των ελευθέρων πολιτών, παρόλα αυτά καθιέρωσε τις αρχές της δίκαιης δίκης και της ισότητας ενώπιον του νόμου για όλους τους ελεύθερους πολίτες⁴⁴. Με τον Χάρτη διευθετήθηκαν πολλά θέματα προς όφελος των ευγενών και του κλήρου, όπως το

⁴³ British Library, Treasures in full, Magna Carta
<http://www.bl.uk/treasures/magnacarta/basics/basics.html>

⁴⁴ Magna Carta: a Precedent For Recent Constitutional Change, a speech by Harry Woolf, Baron Woolf, Lord Chief Justice of England and Wales, 15 June 2005, Royal Holloway, University of London
<http://www.judiciary.gov.uk/media/speeches/2005/magna-carta-precedent-recent-constitutional-change>

δικαίωμα της εκκλησίας να είναι απαλλαγμένη και ανεξάρτητη από την παρέμβαση του βασιλιά. Παράλληλα με την προάσπιση των ήδη υπαρχόντων δικαιωμάτων, παρουσιάστηκαν και νέα δικαιώματα όπως το δικαίωμα να κατέχουν, να κληρονομούν περιουσία και να προστατεύονται από την υπερβολική φορολογία όλοι οι ελεύθεροι πολίτες.

Η Μεγάλη Χάρτα, ήταν αναμφισβήτητα από τις πιο σημαντικές επιρροές στην εξελικτική ιστορική διαδικασία που οδήγησε στον σημερινό κανόνα του συνταγματικού δικαίου στον αγγλόφωνο κόσμο. Η συνεισφορά όμως στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου δεν εξαντλείται εκεί γιατί πολλά από τα άρθρα του σήμερα έχουν κατοχυρωθεί και θεωρούνται ως ανθρώπινα δικαιώματα. Η υιοθέτηση της Μεγάλης Χάρτας, παρά τους σχεδόν οκτώ αιώνες που τους χωρίζουν, ήταν ένα θεμελιώδες βήμα προς την κατάκτηση της Οικουμενικής Διακήρυξης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου τον 20^ο αιώνα.

Σύνταγμα των Πέντε Εθνών, το Σύνταγμα των Iroquois (1100-1500 μ.Χ.)

Ενώ το 1215 μ.Χ. στην Ευρώπη πραγματοποιούνταν οι διεργασίες για την δημιουργία της Magna Carta και γενικότερα συντελούνταν διεργασίες προς την κατοχύρωση των δικαιωμάτων και ενός κράτους δικαίου, περίπου την ίδια περίοδο στην Β. Αμερική, ένα άλλο, άγραφο όμως κείμενο, ήταν σε διαδικασία σύνταξης. Το Σύνταγμα της Συνομοσπονδίας των Iroquois, που ονομάζεται επίσης Κοινωνία των Iroquois ή αλλιώς Σύνταγμα των Πέντε Εθνών, προέκυψε κατά τη διάρκεια του παρατεταμένου εμφυλίου πολέμου μεταξύ των ιθαγενών της Β. Αμερικής. Κατά τη διάρκεια της διαμάχης αθώοι άνθρωποι έπεφταν σε ενέδρες, γυναίκες και παιδιά κακοποιούνταν, οι δολοφονίες ήταν συχνό φαινόμενο ενώ παρουσιάστηκε και το φαινόμενο του κανιβαλισμού από ορισμένοι ηγέτες⁴⁵. Αυτές οι πέντε φυλές που έφεραν κοινά γλωσσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά, κατόρθωσαν και σχημάτισαν μια συμμαχία για να προστατεύσουν τους εαυτούς τους από εισβολές και εμφύλιες συγκρούσεις. Πέρα όμως από την παρατεταμένη εμφυλιακή κατάσταση που επικρατούσε ανάμεσα στις φυλές και που έπρεπε να εκλείψει, δημιουργήθηκε η ανάγκη για ειρήνη και συνεργασία. Πολλές φορές γίνεται λόγος για συνομοσπονδία

⁴⁵ Barreiro, José, *Indian Roots of American Democracy*, (Ithaca, N.Y.: AKWE:KON Press, ed. 1992).

έξι εθνών γιατί αν και αρχικά ήταν πέντε τα έθνη που συμμετείχαν στην συνομοσπονδία, κατά τις αρχές του 18^{ου} αιώνα ακόμα μια φυλή-έθνος προστέθηκε στις ήδη πέντε, εξαιτίας του εποικισμού των περιοχών τους από τους λευκούς⁴⁶.

Η σημασία του Συντάγματος εντοπίζεται στο γεγονός ότι ανατρέπει μια διαδεδομένη άποψη για πολλούς Ευρωπαίους και μη, ότι δηλαδή οι ιθαγενείς της Β. Αμερικής ήταν άγριοι και απολίτιστοι με πρωτόγονη κοινωνική οργάνωση. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η πληθώρα και η φύση των θεμάτων που διαπραγματεύεται το σύνταγμα. Πιο συγκεκριμένα ενώ προωθείται η ενοποίηση των Πέντε Εθνών υπό μια διοίκηση, κοινό έδαφος και μια κοινή άμυνα, ορίζεται πως η συμμετοχή στη διοίκηση» είναι για όλα τα μέλη της συνομοσπονδίας, όπου ο ηγέτης εκτελεί ρόλο υπηρέτη για το ύψιστο ατομικό συμφέρον του λαού του. Επίσης αξιοσημείωτη είναι η κατοχύρωση της θρησκευτικής ελευθερίας όχι μόνο για τα μέλη αλλά και για κάθε κατακτημένο έθνος, το οποίο διατηρεί τις δικές του περιοχές. Ένα άλλο ενδιαφέρον σημείο του συντάγματος είναι ο σημαντικός ρόλος που αποδίδει στη γυναίκα για την οργάνωση της διοίκησης η οποία θυμίζει μια μητριαρχική κοινότητα. Οι μητέρες των φυλών επιλέγουν δύο ηγέτες για την αντιπροσώπευση της κάθε φυλής, οι οποίοι στη συνέχεια αποστέλλονται στο Μεγάλο Συμβούλιο για έγκριση. Τέλος, το σύστημα λήψης αποφάσεων το οποίο βασιζόταν στην ομοφωνία αναδεικνύει την σημασία που έδιναν στο κάθε έθνος χωριστά.

Πολλοί ιστορικοί υποστηρίζουν ότι τόσο η Magna Carta όσο και το Σύνταγμα των Πέντε Εθνών είναι και τα δύο θεμέλια έγγραφα για το Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών όπως αυτή συνετάχθει μετά την Αμερικανική επανάσταση. Η σημασία της Συνομοσπονδίας των Εθνών Iroquois καθώς και η επιρροή της στη σύνταξη του Αμερικανικού Συντάγματος κατοχυρώθηκε μόλις το 1988 όταν η Γερουσία πέρασε το ψήφισμα H.Con.Res. 331 αναγνωρίζοντας έτσι όχι μόνο τη συμβολή αλλά και την επιρροή της Συνομοσπονδίας στην ανάπτυξη του Αμερικανικού Συντάγματος⁴⁷.

Μία σημαντικότερη επιρροή είναι το μοντέλο ειρηνικής διαδοχής της ηγεσίας, το οποίο για αιώνες ήταν σχεδόν άγνωστο στην Αγγλία, μέσω της άμεσης δημοκρατίας. Γενικότερα, ενώ η ηγετική θέση ήταν ισόβια, παρόλα αυτά υπήρχε ένας μηχανισμός που προέβλεπε την καθαίρεση του εάν οι πράξεις του δεν ήταν σύννομες

⁴⁶ Gerald Murphy, Fordham University, *Modern History Sourcebook: The Constitution of the Iroquois Confederacy*, <http://www.fordham.edu/halsall/mod/iroquois.asp>

⁴⁷ United States Senate, http://www.senate.gov/reference/common/faq/Iroquois_Constitution.shtml

ή δεν επιτελούσε τον ρόλο του με το προαπαιτούμενο αίσθημα ευθύνης. Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι στο Σύνταγμα των Iroquois περιλαμβάνονται σημαντικές νομικές έννοιες, όπως το ότι τα άτομα έχουν δικαιώματα στην ελευθερία του λόγου, της σκέψης και της θρησκείας - καθώς και στην ελευθερία δράσης, έννοιες οι οποίες εντοπίζονται και στο νομικό σύστημα των Ηνωμένων Πολιτειών. Το κείμενο είναι ένα συγκεκριμένο σύνολο νομοθετημάτων στο οποίο έχουν πρόσβαση όλοι ανεξαιρέτως με την πρόβλεψη να διαρκέσει μέσα στον χρόνο και να καθοδηγεί τις μελλοντικές αποφάσεις⁴⁸.

Εν κατακλείδι είναι εμφανής η επιρροή του Συντάγματος στην εξέλιξη των Η.Π.Α προς την κατεύθυνση του κράτους δικαίου και της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Σύμφωνα με τον καθηγητή Donald S. Lutz του πανεπιστημίου του Houston, σε γενικές γραμμές η θεσμική διάσταση της συνομοσπονδίας προσέγγιζε περισσότερο ένα αριστοτελικό μικτό σύστημα οργάνωσης, η οποία παρά τη δημιουργία της υπό τις συνθήκες της εποχής, ήταν αρκετά φιλελεύθερη⁴⁹.

Petition of Right (Βασιλιάς Κάρολος I, 1628 μ.Χ.)

Το κείμενο Petition of Right αλλιώς Αναφορά Δικαίου, ήταν το επόμενο βήμα στην ιστορική εξέλιξη και ανάπτυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου ακολουθώντας την υιοθέτηση της Magna Carta. Το 1628 η Βουλή των Κοινοτήτων συνέταξε την παρούσα αναφορά και την απέστειλε στον βασιλιά Κάρολο ως δήλωση των πολιτικών ελευθεριών. Η πράξη αυτή ήταν το αποτέλεσμα της συνεχιζόμενης δυσaráσκειας των ευγενών από τις αυθαίρετες ενέργειες του βασιλιά και την καταπάτηση των δικαιωμάτων τους από τον ίδιο. Γενικότερα, κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Καρόλου Α', υπήρξε μια επιτάχυνση της πολιτικής έντασης σχετικά με την εξουσία του Κοινοβουλίου και «τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του υπηκόων»⁵⁰.

⁴⁸ Liliás Jones Jarding, *The Magna Carta and the Constitution of the Iroquois Confederacy: Foundations of the U.S. Constitution*, South Dakota State University, Western Social Science Association Conference, April 2009.

⁴⁹ Donald S. Lutz, *The Iroquois Confederation Constitution: An Analysis*, (New York: Oxford University Press, Publius, 1998, σελ. 99 έως 127.

⁵⁰ Κοινοβούλιο του Ηνωμένου Βασιλείου, *The Petition of Right*, <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/parliamentaryauthority/civilwar/collections/petition-of-right/>

Πιο συγκεκριμένα, το Κοινοβούλιο και ο βασιλιάς Κάρολος ήρθαν σε ρήξη με αφορμή την συνέχιση του Τριακονταετούς Πολέμου⁵¹ και την συνεπαγόμενη εξωτερική πολιτική που έπρεπε να χρηματοδοτηθεί και να ακολουθηθεί. Η ρήξη αυτή οδήγησε σταδιακά στην υιοθέτηση νομοθετημάτων για εξαναγκαστικά δάνεια (forced loans) με σκοπό την υποστήριξη και συνέχιση του πολέμου χωρίς όμως την απαιτούμενη έγκριση του Κοινοβουλίου. Ένα άλλο μέτρο που όξυνε την αντίδραση στην ήδη αντιδημοφιλή εξωτερική πολιτική, ήταν η αυθαίρετη φυλάκιση όσων αρνούσαν να πληρώσουν φόρους. Επιπλέον, η διαμάχη μεταξύ του Κοινοβουλίου και του βασιλιά έφτασε στο ανώτερο σημείο όταν ο δεύτερος αποφάσισε να στρατωνίσει στρατιώτες μέσα σε σπίτια απλών πολιτών καθώς και να κηρύξει στρατιωτικό νόμο σε πολλές περιοχές της χώρας. Όλες αυτές οι ενέργειες, συνοδευόμενες από τις αυθαίρετες συλλήψεις και φυλακίσεις όσων αντιτίθονταν, προκάλεσαν βίαιες αντιδράσεις⁵².

Η επικρατούσα κατάσταση τροφοδοτούσε την δυσαρέσκεια πολλών ενάντια στον Κάρολο και τον Γεώργιο Βιλιέρς, δούκα του Μπάκινγκχαμ, με αποτέλεσμα οι Εδουάρδος Κουκ και Τζον Σέλντεν, να αναλάβουν κεντρικό ρόλο, με διάφορες ενέργειες, για την συγγραφή του *Petition of Right*, φέρνοντας σε επαφή και συνεννόηση τη Βουλή των Λόρδων και τη Βουλή των Κοινοτήτων. Το αποτέλεσμα αυτής της συνεννόησης ήταν ένα κείμενο με 4 αξιώσεις όσον αφορά τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων του βασιλιά. Πρώτη αξίωση ήταν η κατάργηση της φορολόγησης των πολιτών χωρίς την απαιτούμενη έγκριση από το Κοινοβούλιο, έπειτα η μη φυλάκιση των υπηκόων χωρίς αποδείξεις για την ενοχή τους (επανεγκαθίδρυση της αρχής του *habeas corpus*), η απαγόρευση της εγκατάστασης των στρατιωτών σε σπίτια απλών πολιτών χωρίς τη συγκατάθεση των δευτέρων, και τέλος, η απαγόρευση της χρήσης του Στρατιωτικού Νόμου σε απλούς πολίτες και εν καιρώ ειρήνης⁵³. Ως αντάλλαγμα για την αποδοχή του τον Ιούνιο του 1628, χορηγήθηκαν στον Κάρολο επιδοτήσεις για την συνέχιση της εξωτερικής του πολιτικής. Παρόλο που η αναφορά αυτή έχει μεγάλη σημασία, ως εγγύηση των ατομικών ελευθεριών και επανεπιβεβαίωση ή συνέχεια της *Magna Carta*, το πνεύμα

⁵¹Ο Τριακονταετής Πόλεμος διεξήχθη από το 1618 ως το 1648 και έφερε σε σύγκρουση τις σημαντικότερες ευρωπαϊκές δυνάμεις, όντας στην αρχή ένας πόλεμος θρησκευτικού χαρακτήρα. Ο πόλεμος έληξε με τη συνθήκη της Βεστφαλίας το 1648.

⁵²United for Human Rights (UHR), *Petition of Right (1628)*, <http://www.humanrights.com/what-are-human-rights/brief-history/magna-carta.html>

⁵³Ibid

της σύντομα παραβιάστηκε από τον Κάρολο, ο οποίος συνέχισε να αφαιρεί και να συλλέγει αρμοδιότητες χωρίς την άδεια του Κοινοβουλίου και να διώκει τους πολίτες κατά τρόπο αυθαίρετο⁵⁴.

Η σημασία του Petition of Right είναι ιδιαίτερα σημαντική διότι θεωρείται το εφαλτήριο για τη συνταγματική κρίση και τον Αγγλικό εμφύλιο πόλεμο (1642–1651) μεταξύ των Κοινοβουλευτικών (Roundheads) και των βασιλοφρόνων (Cavaliers). Πέρα όμως από τις πολιτικές συνέπειες της υιοθέτησης και αθέτησης του κειμένου, δεν παραγνωρίζεται από τους ιστορικούς η σημαντική προσφορά του στο Αγγλικανικό Δίκαιο καθώς επίσης και η σημασία του ως ένα από τα πιο σημαντικά συνταγματικά κείμενα. Σύμφωνα με τον ιστορικό Σάμουελ Γκάρντινερ, θεωρείται το πρώτο κείμενο για την εγκαθίδρυση της σύγχρονης συνταγματικής μοναρχίας στο Ηνωμένο Βασίλειο. Σημαντική συμβολή κατά κοινή παραδοχή είχε στα συντάγματα μελών της Βρετανικής Κοινοπολιτείας καθώς επίσης και στο σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών. Πιο συγκεκριμένα, εκτός της επιρροής και σε άλλες τροπολογίες, στην τρίτη τροπολογία του Συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών γίνεται αναφορά στην απαγόρευση εγκατάστασης στρατιωτών σε σπίτια απλών πολιτών⁵⁵.

Η συμβολή του Petition of Right στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου θα μπορούσαμε να πούμε ότι ήταν τόσο άμεση, με την επαναβεβαίωση της αρχής του Habeas Corpus και την προστασία από την αυθαιρεσία της εξουσίας, όσο και έμμεση. Η έμμεση συμβολή, ή οποία δεν φαίνεται σε πρώτη ανάγνωση, εντοπίζεται όμως στην δημιουργία μιας πολιτικής ομάδας πίεσης με την σύζευξη της Βουλής των Κοινοτήτων και της Βουλής των Λόρδων. Η ανάγκη για περιορισμό της βασιλικής αυθαιρεσίας έφερε σε διαβούλευση και διαπραγμάτευση τα δύο σώματα του Κοινοβουλίου, το οποίο θα μπορούσαμε να μεταφράσουμε ως ένα πρώτο βήμα προς την σύγχρονη έννοια της κοινοβουλευτικής συνεργασίας και των πολιτικών κομμάτων.

⁵⁴*The Columbia Electronic Encyclopedia*®. S.v. "Petition of Right, 1628, <http://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Petition+of+Right,+1628>

⁵⁵No Soldier shall, in time of peace be quartered in any house, without the consent of the Owner, nor in time of war, but in a manner to be prescribed by law. AMENDMENT III, QUARTERING OF SOLDIERS, Passed by Congress September 25, 1789. Ratified December 15, 1791.

Habeas Corpus Act (1679 μ.Χ.)

Το Habeas corpus είναι ένας όρος προερχόμενος από τα Λατινικά και η κυριολεκτική του μετάφραση αποδίδεται ως « έχε το σώμα ». Στην νομική ορολογία αναφέρεται ως το δικαίωμα του καθενός που συλλαμβάνεται και κατηγορείται για κάποιο αδίκημα, να αμφισβητήσει τους όρους κράτησης ή φυλάκισης του ενώπιον των δικαστών στο δικαστήριο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ο όρος αρχικά επινοήθηκε ως ένας μηχανισμός για να αναγκαστεί ο κρατούμενος να παρουσιαστεί στο δικαστήριο, όμως τελικά μετεξελίχθηκε και χρησιμοποιήθηκε ως νομικός όρος για την προστασία των κρατουμένων από την αυθαίρετη κράτηση των αρχών⁵⁶.

Ήδη από το 1215 με την Magna Carta στο Ηνωμένο Βασίλειο υπήρχε δέσμευση ότι κανείς δεν θα μπορούσε να φυλακίζεται ενάντια στον νόμο, εντούτοις μόλις το 1679 ο βασιλιάς Κάρολος II κάνει πλέον και νόμο του κράτους την αρχή Habeas Corpus⁵⁷. Προηγήθηκε βέβαια η κωδικοποίηση της συνήθους νομικής πρακτικής σχετικά με την αρχή Habeas Corpus από το Κοινοβούλιο.

Η αρχή Habeas Corpus ακολούθησε μια αργή ιστορική εξέλιξη ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε κοινωνίας στα πλαίσια της εξέλιξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Οι λόγοι οι οποίοι οδήγησαν αργά αλλά σταθερά στην ενσωμάτωση του συγκεκριμένου όρου στο νομικό οπλοστάσιο του Ηνωμένου Βασιλείου αρχικά και έπειτα των υπολοίπων χωρών ήταν κατ' αρχήν η αυθαιρεσία της εξουσίας, των αρχών και των δικαστηρίων. Ως χαρακτηριστικά παραδείγματα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την κατάχρηση εξουσίας από τον Γουλιέλμο II, τον Ιωάννη της Αγγλίας ή γνωστό και ως Ακτήμονα και τον Κάρολο I, οι οποίοι ερμήνευαν τους νόμους κατά το δοκούν ή δεν τους εφάρμοζαν καν. Οι συνεχιζόμενες καταχρήσεις της εξουσίας από τους εκάστοτε βασιλείς και η συνεπαγόμενη δυσφορία και καταπίεση των υποτελών τους, έφερε την αρχή Habeas Corpus στο προσκήνιο ως αυτοτελή νόμο και όχι ως μέρος διάφορων νόμων. Ένας άλλος λόγος για την υιοθέτηση του συγκεκριμένου νόμου υπήρξε ο φόβος από την πιθανή διαδοχή του Καρόλου II από τον αδελφό του Ιάκωβο II, ο οποίος ήταν γαλλόφιλος, καθολικός και αυταρχικός, χαρακτηριστικά που κατά πάσα πιθανότητα θα έφερναν νέες συγκρούσεις ανάμεσα

⁵⁶British Library, *Habeas Corpus Act 1679*,

<http://www.bl.uk/onlinegallery/takingliberties/staritems/25habeascorpusact.html>

⁵⁷British Library, *Habeas Corpus Act 1679*, <http://www.bl.uk/learning/timeline/item104236.html>

στο Κοινοβούλιο και τον νέο βασιλιά⁵⁸. Έτσι οι υποστηρικτές του κινήματος αποκλεισμού του Ιακώβου από την διαδοχή, κατόρθωσαν να περάσουν με έναν ανορθόδοξο τρόπο⁵⁹ το κείμενο και από τις δύο Βουλές, παρά την αντίθεση και ολιγωρία της Βουλής των Λόρδων, ούτως ώστε να περιορίσουν όσο το δυνατόν την πιθανή αυταρχική βασιλεία του Ιακώβου σε περίπτωση που διαδέχονταν τον Κάρολο II, όπως και έγινε το 1685.

Σήμερα η σημαντική σημασία του συγκεκριμένου όρου είναι καθολικά αποδεκτή και ενσωματωμένη στα συντάγματα των περισσότερων σύγχρονων, δυτικού τύπου, δημοκρατιών. Αν και ο συγκεκριμένος νόμος είναι ακόμα σε ισχύ σε πολλά κράτη, κατά το παρελθόν, ανεστάλη πολλές φορές. Το 1793, ο φόβος για εξέγερση στο Ηνωμένο Βασίλειο εξαιτίας του ρεύματος της Γαλλικής Επανάστασης, οδήγησε στην αναστολή του νόμου. Επίσης το 1817, η κυβέρνηση του Λόρδου Λίβερπουλ στα πλαίσια μια γενικότερης καταστολής, ανέστειλε τον νόμο Habeas Corpus, πράξη η οποία οδήγησε σε όξυνση των αντιδράσεων και των ταραχών. Κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα, όπως στον I και II Παγκόσμιο Πόλεμο και στις συγκρούσεις που διαδραματίστηκαν στην Βόρεια Ιρλανδία, η αναστολή του νόμου ήταν ένα αρκετά συχνό φαινόμενο⁶⁰.

Η αρχή Habeas Corpus, σήμερα όσο ποτέ άλλοτε, βρίσκεται σε μια διαρκή και έντονη συζήτηση για το κατά πόσο τα κράτη, στα πλαίσια της καταπολέμησης της διεθνούς και εγχώριας τρομοκρατίας, μπορούν να αναστέλλουν την καθολική εφαρμογή της.

⁵⁸Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε : The Official Website of The British Monarchy, *James II (r.1685-1688)*,

<http://www.royal.gov.uk/HistoryoftheMonarchy/KingsandQueensoftheUnitedKingdom/TheStuarts/JamesII.aspx>

⁵⁹Σύμφωνα με τον John Enoch Powell στο βιβλίο του *Great Parliamentary Occasions* : *Ο Λόρδος Grey και ο Λόρδος Norris αποφασίστηκε να είναι οι ψηφολέκτες: ο Λόρδος Norris, ήταν ένας άνθρωπος ... που δεν ήταν πάντοτε προσεκτικός σε αυτό που έκανε: όταν λοιπόν, ένας πολύ χόντρος άρχοντας πέρασε μέσα στην αίθουσα, ο Λόρδος Grey τον υπολόγισε ως δέκα άτομα, ως αστείο στην αρχή: αλλά βλέποντας ότι ο Λόρδος Norris δεν το είχε παρατηρήσει, συνέχισε με αυτήν την παραπλανητική καταμέτρηση των παρόντων βουλευτών. Καταγράφηκε έτσι ότι εκείνοι που ήταν υπέρ του νομοσχεδίου είχαν την πλειοψηφία, αν και στην πραγματικότητα η πλειοψηφία ήταν κατά του νομοσχεδίου: με αυτόν τον τρόπο το συγκεκριμένο νομοσχέδιο πέρασε.*

Ο υπάλληλος που κρατούσε τα πρακτικά Βουλής των Λόρδων κατέγραψε ότι υπέρ ψήφισαν πενήντα επτά και κατά πενήντα πέντε, συνολικά 112, αλλά στα ίδια πρακτικά αναφέρεται επίσης ότι μόνο 107 Λόρδοι είχαν παρευτεί στη συνεδρίαση.

John Enoch Powell, *Great Parliamentary Occasions*, The Queen Anne Press, 1966, σελ. 65

⁶⁰British Library, *Habeas Corpus Act 1679*.

Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας και το Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (Declaration of Independence and US Constitution 1776 μ.Χ. και 1787 μ.Χ.)

Με την μαζική αποικιοποίηση του τότε νέου κόσμου, η Βόρεια Αμερική, βρέθηκε να είναι υπό Βρετανική κυριαρχία. Μετά το τέλος του Επταετούς Πολέμου μεταξύ Αγγλίας και Γαλλίας το 1763 και την προσάρτηση της Λουιζιάνας και του Καναδά στις Αγγλικές αποικίες, άρχισε να δημιουργείται μια ολοένα και αυξανόμενη δυσαρέσκεια στους αποίκους των παλαιών αποικιών για την απαγόρευση της εκμετάλλευσης των νέων περιοχών. Η κατάσταση επιδεινώθηκε όταν η Μητρόπολη επέβαλε πρόσθετη φορολόγηση σε πολλά προϊόντα, ενέργεια η οποία οδήγησε σε νέες αντιδράσεις και ταραχές⁶¹. Το 1773 με τις ταραχές στην Βοστώνη δόθηκε το έναυσμα για τις αλυσιδωτές εξελίξεις με αποκορύφωμα το 1776 στην Συνέλευση της Φιλαδέλφειας να ψηφιστεί η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας με συντάκτες τον Βενιαμίν Φραγκλίνο και τον Θωμά Τζέφερσον.

Η Διακήρυξη ήταν στην ουσία η αποκήρυξη από τις 13 αποικίες, της ηγεμονίας της Βρετανικής Αυτοκρατορίας⁶². Η Βρετανική κυριαρχία άρχισε να ενοχλεί πολλούς αποίκους οι οποίοι σιγά σιγά κατόρθωσαν να αποκτήσουν μεγάλες περιουσίες μέσω της ανάπτυξης και του εμπορίου και δεν ήθελαν πλέον να έχουν ως περιορισμό την κηδεμονία της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Έβλεπαν ως εμπόδιο την Βρετανική κυριαρχία στην περαιτέρω οικονομική τους εξέλιξη καθώς και τα ολοένα και πιο πιεστικά φορολογικά μέτρα για την κάλυψη των πολεμικών δαπανών. Βοήθησε στην επιδείνωση της κατάστασης και η αυταρχική στάση της Μητρόπολης στα αιτήματα των αποικιών για μεγαλύτερη ελευθερία, με αποτέλεσμα να οδηγηθούν οι σχέσεις των δύο πλευρών σε οριστική ρήξη με την Αμερικάνικη Επανάσταση (1775-1783) και την λήξη των αιματηρών συγκρούσεων με την Συνθήκη των Βερσαλλιών το 1783. Με την συγκεκριμένη συνθήκη δημιουργήθηκε ένα νέο ανεξάρτητο κράτος, με την ονομασία Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, αποτελούμενο από τις 13 αποικίες που διακήρυξαν την ανεξαρτησία τους και συμμετείχαν στον πόλεμο.

⁶¹Ιστορία του Μεσαιωνικού και Νεότερου Κόσμου 565 – 1815, VII. 3. Η Αμερικανική Επανάσταση, Β' Γενικού Λυκείου, ΟΕΔΒ. Αθήνα, σελ. 172-175.

⁶²United for Human Rights (UHR), *United States Declaration of Independence (1776)*, <http://www.humanrights.com/what-are-human-rights/brief-history/declaration-of-independence.html>

Η σημασία της Διακήρυξης στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου έγκειται στο γεγονός ότι απηχούσε τις ιδέες του διαφωτισμού, εξέφραζε τα ατομικά δικαιώματα και το δικαίωμα στην επανάσταση. Οι ιδέες και τα δικαιώματα που πρέσβευε, ήταν τόσο ριζοσπαστικές για την εποχή, που επηρέασαν βαθύτατα τόσο την Γαλλική Επανάσταση όσο και άλλες επαναστάσεις σε παγκόσμιο επίπεδο.

Δεχόμαστε τις εξής αλήθειες ως αυταπόδεικτες, πως όλοι οι άνθρωποι δημιουργούνται ίσοι, και προικίζονται από τον Δημιουργό τους με συγκεκριμένα απαραβίαστα Δικαιώματα, μεταξύ των οποίων είναι το δικαίωμα στη Ζωή, το δικαίωμα στην Ελευθερία, και το δικαίωμα στην επιδίωξη της Ευτυχίας. Πως για να εξασφαλιστούν αυτά τα δικαιώματα, ιδρύονται Κυβερνήσεις μεταξύ των Ανθρώπων, αντλώντας τις εύλογες εξουσίες τους από την συναίνεση των κυβερνημένων. Πως όποτε μια Μορφή Κυβέρνησης γίνεται καταστροφική για τους σκοπούς αυτούς, είναι Δικαίωμα του Λαού να την αλλάξει ή να την καταργήσει, και να εγκαταστήσει νέα Κυβέρνηση θέτοντας τα θεμέλιά της σε τέτοιες αρχές και οργανώνοντας τις εξουσίες της σε τέτοια μορφή, ώστε να φανεί πιθανότερο να επιφέρει την Ασφάλεια και την Ευτυχία του. Η σύνεση, όντως, επιβάλλει πως Κυβερνήσεις από καιρό εγκαθιδρυμένες δεν θα πρέπει να αλλάζουν για επουσιώδεις και πρόσκαιρους λόγους· και ανάλογα, η εμπειρία έχει δείξει ότι η ανθρωπότητα είναι περισσότερο διατεθειμένη να υπομείνει, όσο το κακό υπομένεται, παρά να διορθώσει την πορεία της καταργώντας μορφές [διακυβέρνησης] στις οποίες είναι μαθημένη. Όταν όμως μια μακρά σειρά καταχρήσεων και σφετερισμών, συνεχώς με τον ίδιο σκοπό, μαρτυρά πλεκτάνη υποταγής [του Λαού] στον απόλυτο Δεσποτισμό, είναι δικαίωμά του, είναι καθήκον του, να αποτινάξει τέτοια Κυβέρνηση και να εγκαθιδρύσει νέους Φύλακες για τη μελλοντική του ασφάλεια.⁶³

Μετά την Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας και την Συνθήκη των Βερσαλλιών, άρχισαν οι διεργασίες για την μορφή και τη δομή του νεοσύστατου κράτους. Δημιουργήθηκαν δύο ισχυροί πόλοι, με τον έναν πόλο (Φεντεραλιστές) να επιζητά ισχυρή κεντρική εξουσία ενώ ο άλλος (Αντιφεντεραλιστές) την διατήρηση της αυτονομίας των πολιτειών σε μια χαλαρή ένωση χωριστών κρατών. Οι

⁶³ Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Μετάφραση: Σπύρος Αγγελόπουλος, Κωνσταντίνος Γιαννούλης, Λεωνίδας Ηρακλειώτης, Μάνος Μακράκης, Γιάννης Παπαδόπουλος, και Χρήστος Σαμαράς.

αντιφεντεραλιστές, πέρα από την αντίθεση τους σε ένα ενιαίο ομοσπονδιακό κράτος, είχαν ως βασικό τους επιχείρημα ότι το Σύνταγμα δεν προάσπιζε τα ατομικά δικαιώματα. Αντίθεση η οποία μετριάστηκε με την πρόβλεψη της ένταξης τροπολογιών (amendments) μετά την υιοθέτηση του Συντάγματος. Οι δύο πλευρές ήρθαν σε συμφωνία το 1787 στην Συνέλευση της Φιλαδέλφειας για την Σύνταξη Συντάγματος το οποίο τέθηκε σε ισχύ το 1788 μετά την επικύρωση του από 9 εκ των 13 πολιτειών. Κύριο μέλημα όλων των συμμετεχόντων στην διαδικασία συγγραφής του κειμένου ήταν να μπορέσουν να κατοχυρώσουν όλα αυτά τα « απαράγραπτα δικαιώματα » των οποίων οι παραβιάσεις προκάλεσαν την καταγγελία της σύνδεσης των πρώην αποικιών με την Μεγάλη Βρετανία⁶⁴.

Το Αμερικανικό Σύνταγμα για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας εισήγαγε την διάκριση των εξουσιών στην διακυβέρνηση ενός κράτους. Για την εποχή ήταν ένα τεράστιο άλμα προς την πλευρά της προάσπισης των δικαιωμάτων του πολίτη. Η επί αιώνες ατομική, πολλές φορές αυταρχική, διακυβέρνηση ενός κράτους από ένα και μόνο άτομο, η παραβίαση θεσμών και νόμων, η φυλάκιση πολιτών σύμφωνα με τη βούληση του εκάστοτε μονάρχη, ήρθε να αντικατασταθεί από μια διακυβέρνηση που πήγαζε από τον λαό και όχι από τον θεό. Στην ουσία οι ιδέες που εκφράστηκαν κατά την περίοδο του διαφωτισμού, όπως το Κοινωνικό Συμβόλαιο, η Διάκριση των Εξουσιών, και γενικότερα η ένταξη του ατόμου στο επίκεντρο της πολιτικής, κατοχυρώθηκαν σε πρακτικό επίπεδο με το Αμερικανικό Σύνταγμα. Οι ιδέες και θέσεις για την πολιτική ισονομία και ισοπολιτεία του ατόμου σε μια δημοκρατικά οργανωμένη κοινωνία, σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Διαφωτισμό, μετουσιώθηκαν σε πράξεις με την οργάνωση του νεοσύστατου Αμερικανικού κράτους, έτσι όπως αυτό οργανώθηκε με το Σύνταγμα του 1787.

Απόδειξη του κεντρικού ρόλου του ατόμου στο Σύνταγμα είναι οι τρεις πρώτες λέξεις με τις οποίες ξεκινάει το κείμενο και είναι « εμείς ο λαός ». Ο ίδιος ο λαός αποφασίζει, για πρώτη φορά στην ιστορία χωρίς θεϊκή ή οποιαδήποτε έξωθεν παρέμβαση, για το παρόν και το μέλλον του. Τον τρόπο που θα οργανωθεί σε μια κοινωνία, τον τρόπο που θα διασφαλίσει την άμυνα και την ελευθερία όχι μόνο για τον ίδιο αλλά και για τους απογόνους του⁶⁵. Εξαρχής λοιπόν γίνεται φανερό ότι πλέον

⁶⁴Outline of U.S. History, *Chapter 4 : The formation of a national government*, Bureau of International Information Programs, U.S. Department of State, 2005, σελ. 68 έως 77.

⁶⁵*We the People of the United States, in Order to form a more perfect Union, establish Justice, insure domestic Tranquility, provide for the common defense, promote the general Welfare, and secure the*

η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση και το Κογκρέσο και οι εξουσίες που τους έχουν αποδοθεί, ανάλογα και με διάκριση μεταξύ τους, πηγάζουν από τον λαό και με γνώμονα τον λαό.

Σήμερα όλα αυτά φαίνονται να είναι απολύτως φυσιολογικά, και η οποιαδήποτε αντίθετη πραγματικότητα φαίνεται σαν παράλογη διαστρέβλωση της λογικής, και ορθώς. Όμως, για να φτάσουμε σήμερα να θεωρούμε αυτά που πρέσβευε το Αμερικανικό Σύνταγμα, ως τη μόνη λογική κοινωνική οργάνωση, έπρεπε να προηγηθούν πολλά χρόνια κοινωνικών αντιδράσεων και ταραχών. Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι, αυτές οι τόσο « παράλογες και επαναστατικές » για την εποχή⁶⁶, ιδέες κοινωνικής οργάνωσης και προστασίας των δικαιωμάτων του πολίτη, κατοχυρώθηκαν σε ένα νομικά δεσμευτικό κείμενο το 1787, και έγινε Σύνταγμα κράτους, ενώ στον υπόλοιπο κόσμο πολλά μοναρχικά καθεστώτα συνέχιζαν να αυθαιρετούν και να καταπιέζουν.

Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη (Déclaration des droits de l'homme et du citoyen, 1789 μ.Χ.)

Αμέσως μετά την Αμερικανική Επανάσταση και την Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας, αυτή τη φορά στην ηπειρωτική Ευρώπη, ξεσπάει το 1789 η Γαλλική Επανάσταση. Για πολλούς ιστορικούς η Γαλλική Επανάσταση ήταν ένα λογικό απότοκο της κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης που είχε περιέλθει το γαλλικό κράτος. Κατάσταση η οποία δημιουργήθηκε έπειτα από τα απανωτά έτη ξηρασίας και κακών και καιρικών συνθηκών καθώς και από τις δαπάνες που προηγήθηκαν για να βοηθηθούν οι αποικίες στην Αμερική στις συγκρούσεις για ανεξαρτησία με την Μεγάλη Βρετανία. Ένας άλλος παράγοντας ήταν βέβαια και η εντεινόμενη δυσαρέσκεια και οι επιδιώξεις των αστών για περιορισμό των ταξικών προνομίων καθώς ήταν εις βάρος τους.

Blessings of Liberty to ourselves and our Posterity, do ordain and establish this Constitution for the United States of America. United States Senate, Constitution of the United States, http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm

⁶⁶Βρισκόμαστε στα τέλη του 18ου αιώνα, μόλις ένα χρόνο πριν το ξέσπασμα της Γαλλικής Επανάστασης και την συνεπακόλουθη αλλαγή πλεύσης του κόσμου όσον αφορά την οργάνωση του κράτους και τα δικαιώματα του ανθρώπου.

Όταν εξετάζουμε την Γαλλική Επανάσταση, συνήθως τείνουμε να την αυτονομούμε από τις υπόλοιπες επαναστάσεις που έλαβαν χώρα, είτε πριν από αυτήν στην Αμερική είτε έπειτα στον ευρωπαϊκό χώρο. Αυτό γίνεται γιατί η ένταση της επανάστασης και των γεγονότων ήταν τεράστια, οι ιδεολογικές θέσεις και τάσεις, πολιτικές και κοινωνικές, ήταν ριζοσπαστικές, καινοτόμες, και πρωτόγνωρες για τον τότε κόσμο.

Η Γαλλική Επανάσταση, σήμερα θεωρείται ως ένας από τους πιο σημαντικούς σταθμούς στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Τον Αύγουστο του 1789, η Συντακτική Συνέλευση, υπό την πίεση την εξέγερσης και με σκοπό να ηρεμήσει το εξαγριωμένο πλήθος, ψήφισε ένα κείμενο το οποίο αποτέλεσε τη βάση των σύγχρονων δικαιωμάτων του ανθρώπου: τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη⁶⁷. Προηγήθηκαν βέβαια και τα σημαντικά διατάγματα της 4ης και 11ης Αυγούστου 1789 σχετικά με την κατάργηση των φεουδαρχικών δικαιωμάτων. Τα παραπάνω κείμενα αποτελούν από τα πιο σημαντικά κείμενα που ψήφισε ποτέ η Γαλλική Συντακτική Συνέλευση και το πρώτο βήμα για την σύνταξη του συντάγματος της Γαλλικής Δημοκρατίας.

Ο Γάλλος ιστορικός Jules Michelet πολύ έυστοχα αναφέρει πώς η Διακήρυξη θα ήταν το «πιστεύω μιας νέας εποχής»⁶⁸. Η μεγάλη σημασία της Διακήρυξης εντοπίζεται τόσο στο ριζοσπαστικό και καινοτόμο χαρακτήρα των θέσεων που απηχεί όσο και στην οικουμενικότητα του. Απευθύνεται όχι μόνο στους Γάλλους πολίτες, αλλά σε όλη την ανθρωπότητα, χωρίς να κάνει διακρίσεις και αναφορές σε συγκεκριμένα έθνη ή τρόπους διακυβέρνησης⁶⁹.

Η Διακήρυξη αποτελείται από έναν πρόλογο και 17 άρθρα. Ο πρόλογος αναφέρει μεταξύ άλλων πως αίτιο για την δυστυχία και την διαφθορά της κυβέρνησης είναι η άγνοια, η λήθη και η περιφρόνηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, συνεπώς αυτά τα φυσικά, αναπαλλοτρίωτα και ιερά δικαιώματα πρέπει να είναι συνεχώς στη θύμηση του κοινωνικού σώματος ούτως ώστε να γνωρίζουν τα δικαιώματα αλλά και

⁶⁷Το κείμενο προετοιμάστηκε και προτάθηκε από τον Marquis de Lafayette.

⁶⁸Assemblée Nationale (France), *Discours sur la Déclaration des droits de l'homme et du Citoyen, Séance du 1^{er} août 1789*, <http://www.assemblee-nationale.fr/histoire/sur%20la-declaration-des-droits-de-l-homme.asp>

⁶⁹Ιωάννης Σ. Κολιόπουλος, *Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία 1789 – 1945, Από την Γαλλική Επανάσταση μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2001, σελ. 20-21.

τις υποχρεώσεις τους⁷⁰. Στα επόμενα άρθρα της Διακήρυξης και συγκεκριμένα στο άρθρο 2 διευκρινίζεται ποιά είναι τα φυσικά και απαράγραπτα δικαιώματα : ...η ελευθερία, η ιδιοκτησία, η ασφάλεια και η αντίσταση στη βία⁷¹. Αν και η ισότητα δεν εντάσσεται στα φυσικά και απαράγραπτα δικαιώματα, εντούτοις γίνεται ειδική αναφορά σε αυτήν και στους τρόπους προστασίας της, σε όλο το φάσμα της διακήρυξης, αρχής γενομένης από το άρθρο 1⁷². Σημαντική είναι και η ρητή κατοχύρωση, σε μια οργανωμένη κοινωνία, της διάκρισης των εξουσιών με το άρθρο 16.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα άρθρα της Διακήρυξης που αναφέρονται στο ρόλο των νόμων και του κράτους σε μια οργανωμένη κοινωνία. Σύμφωνα με τα άρθρα αυτά οι νόμοι είναι αποτέλεσμα της βούλησης του λαού και σε αυτά τα πλαίσια υπάρχει και η τιμωρία για όσους δεν σεβαστούν την εκπεφρασμένη αυτή βούληση. Ο διαχωρισμός των εξουσιών σε νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική εξασφαλίζει ένα πολύ σημαντικό και απαραίτητο χαρακτηριστικό των σύγχρονων δημοκρατιών, την δημόσια τάξη και ασφάλεια.

Για πρώτη φορά στην ηπειρωτική Ευρώπη, διακηρύσσεται ρητά η ισότητα όλων, χωρίς όρους και προϋποθέσεις, αφού πλέον δεν αναγνωρίζονται ταξικά δικαιώματα. Η δυνατότητα που πλέον δίνεται σε όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες να μπορούν να διεκδικούν και να γίνονται δεκτοί σε όλα τα αξιώματα είναι εκ των ουκ άνευ καθώς μέχρι την υιοθέτηση της Διακήρυξης τα όρια ήταν αυστηρά καθορισμένα για τις δυνατότητες τριών κοινωνικών τάξεων.

Για να συνοψίσουμε, η κακή οικονομική κατάσταση του κράτους, η κοινωνική εξαθλίωση της συντριπτικής πλειοψηφίας του λαού και τα εμπόδια στις επιδιώξεις των αστών από τους ευγενείς και τον κλήρο, για ελευθερία λόγου, σκέψης και οικονομικής δραστηριότητας, οδήγησαν στην Γαλλική Επανάσταση. Η ανάγκη για νομιμοποίηση της επανάστασης και για κατευνασμό της εξαγριωμένης λαϊκής μάζας, οδήγησε στην υιοθέτηση και ψήφιση της Διακήρυξης που θα εξασφάλιζε και θα σφράγιζε με ριζοσπαστικό τρόπο, την κατοχύρωση της κοινωνικής ισότητας, των δικαιωμάτων αλλά και των υποχρεώσεων των πολιτών. Ένα κείμενο διαποτισμένο

⁷⁰Γαλλική Πρεσβεία στην Ελλάδα, *Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη*, <http://www.ambafrance-gr.org/H-Διακήρυξη-των>

⁷¹Ibid

⁷²Άρθρο 1 : Οι άνθρωποι γεννιούνται καί παραμένουν ελεύθεροι, με ίσα δικαιώματα. Κοινωνικές διακρίσεις γίνονται μόνο με γνώμονα το κοινό συμφέρον.

από τις ιδέες του διαφωτισμού, το οποίο έδωσε το έναυσμα για κοινωνικούς και εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες με γνώμονα τον σεβασμό και την κατοχύρωση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη σε όλη την Ευρώπη κατά τον 19ο αιώνα. Η σημαντική επιρροή της διακήρυξης είναι ορατή τόσο στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και όσο και σε πολλά άλλα κείμενα πριν ή μετά την Οικουμενική Διακήρυξη.

Μια σημαντική προσπάθεια η οποία δεν είναι ευρέως γνωστή, είναι η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Γυναικών και του Πολίτη⁷³, από την Olympe de Gouges το 1791. Η Διακήρυξη ήταν περισσότερο αντίλογος στην Διακήρυξη του 1789 καθώς αυτή προάσπιζε μόνο την ισότητα και τα δικαιώματα των ανδρών χωρίς να μεριμνά για την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Συν τοις άλλοις ήταν μια προσπάθεια να καυτηριάσει τον λάθος δρόμο που πήρε η Γαλλική Επανάσταση με το να μην κατοχυρώνει ρητά την ισότητα των δύο φύλων. Η Olympe de Gouges υποστήριζε με σθένος ότι ένα Σύνταγμα είναι άκυρο, αν η πλειοψηφία των ατόμων στο έθνος δεν έχει συνεργαστεί στην εκπόνηση του, επομένως η Διακήρυξη του 1789 ήταν άκυρη καθώς οι γυναίκες δεν συμμετείχαν σε καμία από τις προπαρασκευαστικές διαδικασίες. Θεωρούσε πώς η μη κατοχύρωση των δικαιωμάτων των γυναικών και η μη συνεπαγόμενη εξίσωση τους με τους άνδρες ήταν κατά παράβαση των αρχών της Γαλλικής Επανάσταση και του τριπτύχου Ελευθερία – Αδελφότητα – Ισότητα. Ο ριζοσπαστικός τρόπος της υπεράσπισης και προώθησης των δικαιωμάτων των γυναικών και η επίθεση που εξαπέλυσε στον Ροβεσπιέρο και τον Μαρά, είχε ως αποτέλεσμα κατά την διάρκεια της περιόδου της Τρομοκρατίας, να συλληφθεί και να κατατομηθεί στη γκιλοτίνα τον Νοέμβριο του 1793⁷⁴.

Διακήρυξη των Δικαιωμάτων (Bill of Rights) του Συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (1791 μ.Χ.)

Μετά την δημιουργία των Ηνωμένων Πολιτειών και την έγκριση από τις Πολιτείες του Ομοσπονδιακού Συντάγματος έμενε να διευθετηθεί η πρόβλεψη για

⁷³Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne

⁷⁴Ligue des droits de l'Homme, 1791 : *DECLARATION DES DROITS DE LA FEMME ET DE LA CITOYENNE*, <http://www.ldh-france.org/1791-DECLARATION-DES-DROITS-DE-LA>

ενσωμάτωση στο Σύνταγμα, τροπολογιών για την περαιτέρω προάσπιση των ατομικών δικαιωμάτων και την κατοχύρωση της ελευθερίας και αυτονομίας των ομοσπονδιών.

Το 1791, παρουσιάζονται και ενσωματώνονται στο Αμερικανικό Σύνταγμα οι δέκα πρώτες τροπολογίες γνωστές και ως Bill of Rights. Οι συγκεκριμένες τροπολογίες διευθετούσαν τις απαιτήσεις των ομοσπονδιών όσον αφορά την λειτουργία της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης και την προάσπιση των ατομικών δικαιωμάτων. Συντάχθηκε από τον James Madison ως απάντηση στις εκκλήσεις πολλών πολιτειών για μεγαλύτερη συνταγματική προστασία των ατομικών ελευθεριών τόσο σε ομοσπονδιακό όσο και πολιτειακό επίπεδο. Στην ουσία οι τροπολογίες ήταν περιορισμοί που τέθηκαν στις εξουσίες της ομοσπονδιακής κυβέρνησης από τις πολιτείες υπό την φόβο της πλήρους ομοσπονδοποίησης που εξέφραζαν οι αντιφεντεραλιστές⁷⁵.

Ο Madison αρχικά έκανε τροποποιήσεις στο ίδιο το Σύνταγμα για να ικανοποιήσει τη μερίδα των αντιφεντεραλιστών, όμως η τροποποίηση του ίδιου του Συντάγματος δεν έγινε δεκτή από την Γερουσία με το αιτιολογικό πως δεν είχε την αρμοδιότητα ούτε τη δυνατότητα να προβεί σε τροποποιήσεις. Θέλοντας να μετριάσει τις αντιδράσεις, παρουσίασε τις παρεμβάσεις ως 17 τροπολογίες που θα μπορούσαν να ενσωματωθούν στο Σύνταγμα. Μετά από διαβουλεύσεις στο Κογκρέσο, τελικά 10 από τις αρχικά 17 κυρώθηκαν από όλες τις πολιτείες και έγιναν μέρος του Συντάγματος⁷⁶. Η μείωση σε 10 από 17 των τροπολογιών που τελικώς υιοθετήθηκαν δείχνει τη δυσκολία που συνάντησαν στο να γίνουν αποδεκτές τόσο από την Γερουσία όσο και από την Βουλή των Αντιπροσώπων⁷⁷.

Η πρώτη τροπολογία κατοχυρώνει την ελευθερία του λόγου, του τύπου και το δικαίωμα του συνέρχεσθαι καθώς και το δικαίωμα αναφοράς στις Αρχές. Η δεύτερη θεσπίζει το δικαίωμα της οπλοκατοχής σε ένα και για ένα κυρίαρχο κράτος και την ύπαρξη πολιτοφυλακής ενώ η τρίτη απαγορεύει την εγκατάσταση στρατιωτών σε σπίτια απλών πολιτών χωρίς την συγκατάθεση των δευτέρων και με βάση τον νόμο. Η τέταρτη και η πέμπτη τροπολογία ρυθμίζουν θέματα όπως η προστασία από

⁷⁵Bill of Rights Institute, *Bill of Rights of the United States of America (1791)*, <http://billofrightsinstitute.org/founding-documents/bill-of-rights/>

⁷⁶Ibid

⁷⁷Εφημερίδα της Βουλής των Αντιπροσώπων των Ηνωμένων Πολιτειών, 1789-1793, 21 Αυγούστου, 1789, σελ. 85, [http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?ammem/hlaw:@field\(DOCID+@lit\(hj001139\)\)](http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?ammem/hlaw:@field(DOCID+@lit(hj001139)))

αδικαιολόγητη έρευνα και σύλληψη, τις κατασχέσεις και την παραδοχή για ενοχή ύστερα από πίεση και γενικότερα τους όρους της δίκης και τιμωρίας. Η έκτη τροπολογία αναφέρεται στο δικαίωμα για γρήγορη, δίκαιη και δημόσια δίκη με ενόρκους, μάρτυρες και συνήγορο. Η έβδομη τροπολογία αναφέρεται στις δίκες για αστικές υποθέσεις με ενόρκους ενώ η όγδοη απαγορεύει την βάνανυση και ασυνήθιστη τιμωρία καθώς και τα υπέρμετρα πρόστιμα/εγγυήσεις. Η ένατη τροπολογία κατοχυρώνει ότι η ύπαρξη συγκεκριμένων δικαιωμάτων στο σύνταγμα δεν αποκλείει η υποβιβάζει άλλα δικαιώματα που δεν αναφέρονται. Τέλος η δέκατη τροπολογία αναφέρει πως οι μη κατοχυρωμένες εξουσίες στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών από το Ομοσπονδιακό Σύνταγμα διατηρούνται στις πολιτείες και στον λαό, αν δεν υπάρχει ρητή απαγόρευση των εξουσιών αυτών.

Η ενσωμάτωση των δέκα τροπολογιών στο Αμερικανικό Σύνταγμα ήταν μια μεγάλη νίκη όχι μόνο των αντιφεντεραλιστών αλλά και των υποστηρικτών των ατομικών ελευθεριών όπως ο George Mason. Ο Mason, από την Βιρτζίνια, και ήταν ένας ταγμένος υποστηρικτής των ατομικών ελευθεριών. Το 1787 παρακολούθησε τη Συντακτική Συνέλευση και επέκρινε το τελικό έγγραφο για έλλειψη συνταγματικής προστασίας των βασικών πολιτικών δικαιωμάτων. Στον αγώνα κύρωσης που ακολούθησε, ο Mason και άλλοι που αντιμετώπιζαν το κείμενο με κριτική σκέψη συμφώνησαν να υποστηρίξουν το Σύνταγμα με αντάλλαγμα την δέσμευση και εξασφάλιση ότι οι τροπολογίες θα περάσουν αμέσως μετά την υιοθέτηση του Συντάγματος.

Το Αμερικανικό Σύνταγμα μαζί με τις δέκα πρώτες τροπολογίες είναι από τα θεμελιώδη κείμενα για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και αποτέλεσε σε πολλές περιπτώσεις πυξίδα για την σύνταξη συνταγμάτων άλλων κρατών. Ως γνωστόν η επιρροή του στην Γαλλική Επανάσταση ήταν πολύ σημαντική και η Γαλλική Διακήρυξη από την πλευρά της έκανε τα ατομικά δικαιώματα οικουμενικά και καθολικά, προσβάσιμα σε όλους, χωρίς διακρίσεις.

Συνέδριο της Βιέννης και καινοτομίες του Διεθνούς Δικαίου (1815 μ.Χ.)

Μετά από την ταραχώδη περίοδο των Ναπολέοντειων πολέμων και την ήττα της Γαλλίας από την Ρωσία, την Αυστρία, τη Μεγάλη Βρετανία και την Πρωσία, οι Μεγάλες Δυνάμεις, αποφάσισαν πώς έπρεπε να μπει μια τάξη στην μέχρι τότε χαοτική κατάσταση στην Ευρώπη. Το Συνέδριο είχε ήδη προβλεφθεί από τη συνθήκη των Παρισίων και έτσι για 9 μήνες από το 1814 έως το 1815 βασιλείς, αντιπρόσωποι και διπλωμάτες, των μεγάλων δυνάμεων και της Γαλλίας άρχισαν να διαπραγματεύονται την επανοργάνωση της Ευρώπης και τον συσχετισμό των δυνάμεων στην ήπειρο μετά την πτώση του Ναπολέοντα⁷⁸.

Το συνέδριο, ίσως το πιο σημαντικό στην Ευρωπαϊκή διπλωματική ιστορία, είχε καθαρά πολιτικό και οργανωτικό χαρακτήρα με σκοπό την παλινόρθωση της μοναρχίας με την ίδρυση της Ιερής Συμμαχίας και την ισορροπία ισχύος μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων. Αυτό ήταν το ένα σκέλος που δεν αφορά τόσο τα δικαιώματα του ανθρώπου καθώς στο συνέδριο έγινε ξεκάθαρη η βούληση για προστασία των μοναρχικών καθεστώτων και αποτροπή κάθε είδους επαναστατικής αντίδρασης στον Ευρωπαϊκό χώρο. Υπάρχει όμως και μια σημαντική διάσταση του συνεδρίου που χρήζει αναλύσεως. Στο Συνέδριο για πρώτη φορά τέθηκαν κάποιες καινοτόμες αρχές του Διεθνούς Δικαίου με προεκτάσεις στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πιο συγκεκριμένα, η πλοήγηση στους διεθνείς ποταμούς καθίστατο ελεύθερη, η Ελβετία πλέον αναγνωριζόταν ως μόνιμα ουδέτερη χώρα, δημιουργήθηκε ένας κανονισμός για την ιεραρχία των διπλωματικών υπαλλήλων και το πιο σημαντικό από όλα υπήρξε η δέσμευση για κατάργηση και καταδίκη του δουλεμπορίου⁷⁹.

Κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου τον Φεβρουάριο του 1815 οι συμμετέχουσες αντιπροσωπείες έθεσαν το θέμα της δουλεμπορίας υπό συζήτηση. Συμφώνησαν πως το δουλεμπόριο ήταν ως πρακτική ασυμβίβαστη με τις «αρχές του ανθρωπισμού και της καθολικής ηθικής»⁸⁰. Η συγκεκριμένη δήλωση θεωρείται για την εποχή μεγάλη

⁷⁸Encyclopédie Larousse, *Congrès de Vienne*, <http://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/Vienne/148853>

⁷⁹Ζιμπουλάκης Α. *Διεθνές Δίκαιο* - Αθήνα 1979, σελ. 13.

⁸⁰Institute for Cultural Diplomacy, *The Berlin International Human Rights Congress (BIHRC): "Human Rights and Democracy in a Globalized World - Moving Towards an International Consensus, October 2010"*, Human Rights Introduction, 1815, Committee on the International Slave Trade Issue,

καινοτομία καθώς πλέον εισάγει με τον πιο επίσημο τρόπο το θέμα της απαγόρευσης της δουλείας. Αν και η συγκεκριμένη δέσμευση χαιρετίστηκε από όλα τα συμβαλλόμενα μέρη, στην πραγματικότητα η δέσμευση των αντιπροσώπων πήρε καιρό μέχρι να μετουσιωθεί σε πράξη, όπως για παράδειγμα η Γαλλία η οποία απαγόρευσε την δουλεμπορία το 1848.

Οι Συνθήκες της Γενεύης από το 1864 έως το 2005 μ.Χ.

Η Συνθήκη της Γενεύης του 1864 ήταν το πρώτο βήμα για μια σειρά από διεθνείς συνθήκες και συμβάσεις οι οποίες καθόρισαν τις συνθήκες του πολέμου και βελτίωσαν τις αρνητικές επιπτώσεις του τόσο στους στρατιώτες όσο και στους αμάχους. Σημαντικό ρόλο στην δημιουργία και υιοθέτηση της πρώτης συνθήκης έπαιξε ο Ερρίκος Ντυνάν, ιδρυτής του Διεθνούς Κινήματος του Ερυθρού Σταυρού. Ο Ντυνάν έχοντας βιώσει την εμπειρία του πολέμου στο πεδίο της μάχης του Σολφερίνου μεταξύ Αυστροουγγρικής αυτοκρατορίας και Γάλλο-ιταλικής συμμαχίας στις 24 Ιουνίου 1859, θέλησε να βελτιώσει τις συνθήκες πολέμου για όσους πλέον δεν συμμετείχαν ενεργά σε αυτόν ή ήταν τραυματίες⁸¹.

Η σύμβαση προέβλεπε και κατοχύρωνε την ασυλία από κατάληψη και καταστροφή όλων των εγκαταστάσεων που προορίζονται για την περίθαλψη τραυματισμένων ή άρρωστων στρατιωτών, την αμερόληπτη υποδοχή και περίθαλψη όλων των μαχητών, την προστασία των αμάχων παρέχοντας βοήθεια προς τους τραυματίες, και τέλος την αναγνώριση του συμβόλου του Ερυθρού Σταυρού ως μέσο για την αναγνώριση των ατόμων και του εξοπλισμού που καλύπτονται από την συγκεκριμένη συμφωνία⁸².

Η πρώτη Συνθήκη κατοχύρωνε στην ουσία την ανεμπόδιστη περίθαλψη των τραυματισμένων στρατιωτών ενώ το 1949 προστέθηκαν άλλες τέσσερις πολύ σημαντικές συνθήκες. Η πρώτη και η δεύτερη αφορούσαν αντίστοιχα τους τραυματίες στρατιώτες στο πεδίο της μάχης και τους τραυματίες και τους ναυαγούς στη θάλασσα, ενώ η τρίτη και η τέταρτη αφορούσαν τους αιχμαλώτους πολέμου και

Congress of Vienna. <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?1815>

⁸¹Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, *Το Διεθνές Κίνημα Ερυθρού Σταυρού και Ερυθράς Ημισελήνου, Ιστορία και προέλευση*, <http://www.redcross.gr/default.asp?pid=2&la=1>

⁸²Encyclopedia Britannica, *Geneva Conventions by Malcolm Shaw*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/229047/Geneva-Conventions>

τους αμάχους υπό εχθρική κατοχή. Η εξέλιξη των συνθηκών δεν σταμάτησε όμως εκεί γιατί το 1977 ήρθαν να συμπληρώσουν τις συνθήκες δύο νέα πρωτόκολλα, το ένα για τις διεθνείς συρράξεις και το δεύτερο για τις μη διεθνείς συρράξεις. Τέλος το 2005 ήρθε το τρίτο συμπληρωματικό πρωτόκολλο και αφορούσε το συμπληρωματικό διακριτικό έμβλημα⁸³.

Οι Συνθήκες της Γενεύης μαζί με τα συμπληρωματικά τους πρωτόκολλα είναι από τα πιο σημαντικά κείμενα της διεθνούς κοινότητας που περιορίζουν τις βαρβαρότητες που μπορεί να προκύψουν από έναν πόλεμο. Στην ουσία θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι είναι από τα βασικά συστατικά του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

Ένα πολύ σημαντικό σκέλος της πρώτης Συνθήκης ήταν η μέριμνα για περισυλλογή και ενταφιασμό των νεκρών στρατιωτών. Η περισυλλογή των ναυαγών και η ταφή των στρατιωτών ήταν από αρχαιοτάτων χρόνων ηθικός και απαραβίαστος κανόνας διεξαγωγής του πολέμου. Ο Ξενοφώντας αναφέρει πως όταν οι Αθηναίοι Στρατηγοί στον Πελοποννησιακό Πόλεμο, στη Ναυμαχία των Αργινουσών το 406 π.Χ. μετά την νική τους δεν περισυνέλεξαν τα πτώματα και τους ναυαγούς, αν και νικητές, καταδικάστηκαν από την Εκκλησία του Δήμου σε θάνατο για αυτήν τους την ύβρη⁸⁴. Αν και στην αρχαιότητα επιτακτική ήταν η ταφή ή η περισυλλογή μόνο όσων ανήκαν στο ίδιο στρατόπεδο και όχι των αντιπάλων, με τη πρώτη συνθήκη της Γενεύης και συγκεκριμένα με το άρθρο 17, κατοχυρώνεται αυτό το δικαίωμα για όλους τους εμπόλεμους, χωρίς διάκριση. Δεν περιορίζεται μόνο στην περισυλλογή, αλλά προχωρά ένα βήμα παραπάνω και μεριμνά για την ταφή, κατ'άτομο, με βάση την εθνικότητα και τις θρησκευτικές πεποιθήσεις⁸⁵.

Πέρα όμως από τις επιμέρους μέριμνες της Σύμβασης, η ίδια η Σύμβαση ως σύνολο και τα μετέπειτα πρόσθετα πρωτόκολλα είναι ένα μεγάλο άλμα προς την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όχι μόνο σε περίοδο ειρήνης αλλά και κατά τη διάρκεια του πολέμου. Οι συνθήκες της Γενεύης ήρθαν να καλύψουν ένα πολύ μεγάλο κενό στην προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου κατά τη διάρκεια

⁸³Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, *Το Διεθνές Κίνημα Ερυθρού Σταυρού και Ερυθράς Ημισελήνου, Συνθήκες της Γενεύης*, <http://www.redcross.gr/default.asp?pid=5&la=1>

⁸⁴Ξενοφώντας Έλληνικά Α', 7, 18

⁸⁵Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, Carolin Alvermann, *Customary International Humanitarian Law: Volume I, Rules*, Cambridge University Press, 2005, σελ. 416.

των εχθροπραξιών με σκοπό να δημιουργήσουν κοινούς κανόνες με σεβασμό στον άνθρωπο και την αξιοπρέπεια του κατά τη διεξαγωγή του πολέμου.

Δικαίωμα στην ψήφο των γυναικών, Νέα Ζηλανδία (1893 μ.Χ.)

Ένα ορόσημο στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι η υιοθέτηση του δικαιώματος της ψήφου στις γυναίκες. Η κατοχύρωση του συγκεκριμένου δικαιώματος ακολούθησε διαφορετική πορεία σε κάθε κράτος, με βάση την κοινωνική και πολιτική εξέλιξη του καθενός ξεχωριστά. Το πρώτο κράτος που κατοχύρωσε την πολιτική ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών διαμέσου του δικαιώματος της ψήφου και στις γυναίκες ήταν η Νέα Ζηλανδία το 1893 και τελευταία τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα το 2006. Το 2011 η Σαουδική Αραβία, η μόνη χώρα τότε που δεν είχε προβεί στην κατοχύρωση του συγκεκριμένου δικαιώματος, έδωσε τελικά το δικαίωμα ψήφου και στις γυναίκες το οποίο όμως θα τεθεί σε ισχύ το 2015.

Το πρώτο βήμα σε αυτή την ιστορική εξέλιξη του δικαιώματος της ψήφου στις γυναίκες ήταν αναμφίβολα η υιοθέτηση του στην Νέα Ζηλανδία. Η επικρατούσα άποψη υπέρ του δικαιώματος της ψήφου στις γυναίκες ήταν ότι η χειραφέτηση των γυναικών θα μπορούσε να έχει μόνο θετικά αποτελέσματα στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο καθώς η συμμετοχή των γυναικών με την ψήφο τους θα έδινε επιπλέον κύρος και δύναμη σε μια σταθερή και υπεύθυνη κοινότητα⁸⁶. Ένας λόγος για την ιστορικής σημασίας υιοθέτηση του συγκεκριμένου νόμου ήταν και το γεγονός ότι ο αριθμός των γυναικών στις πόλεις δεν ήταν αμελητέος και πολλοί πολιτικοί χρειαζόνταν τη ψήφο και υποστήριξη τους στις εκλογικές διαδικασίες. Η προώθηση του δικαιώματος έγινε σε συνεργασία με τις ενώσεις των γυναικών που αγωνίζονταν για την χειραφέτηση τους και με άνδρες πολιτικούς που είχαν τη δυνατότητα να παρεμβαίνουν στις νομοπαρασκευαστικές λειτουργίες.

Σύμφωνα με κάποιους ιστορικούς, ένα πρόβλημα που ήρθε να λύσει η πολιτική εξίσωση ανδρών και γυναικών, ήταν η ενδοοικογενειακή βία που πήγαζε από το καθεστώς ταραχών και βίας στις αποικίες εξαιτίας των συγκρούσεων με τους ιθαγενείς με μήλον της έριδος το εδαφικό. Οι γυναίκες με την ψήφο πήραν και την

⁸⁶Philippa Mein Smit, *A Concise History of New Zealand*, Cambridge University Press, 2012, σελ. 108.

ευθύνη να αντισταθμίσουν και να προωθήσουν την συνύπαρξη με σεβασμό στη δημόσια ζωή⁸⁷.

Πρωτεργάτης της όλης προσπάθειας και των αγώνων ήταν η Kate Sheppard η οποία σήμερα θεωρείται ηγετική φυσιογνωμία στον αγώνα των γυναικών για ισότητα. Οργάνωσε μία ομάδα 600 εθελοντών και μάζεψε 31.872 υπογραφές. Το κείμενο είχε μήκος 233,5 μέτρα και προσυπογράφηκε από γυναίκες των αγροτικών και μη περιοχών, αντιπροσωπεύοντας το 1/3 του τότε γυναικείου πληθυσμού. Το έγγραφο παρουσιάστηκε στο νομοθετικό σώμα της Νέας Ζηλανδίας το 1893 από τον Σερ John Hall και παρά την σφοδρή αντίθεση των πολέμιων του κινήματος τελικά το κείμενο πέρασε από την Κάτω Βουλή. Στις 19 Σεπτεμβρίου του 1893 με τη σύμφωνη γνώμη του Κυβερνήτη της Νέας Ζηλανδίας υιοθετείται εκλογικός νόμος για την ψήφο των γυναικών κάνοντας την Νέα Ζηλανδία τη πρώτη χώρα στον κόσμο που έδωσε στις γυναίκες δικαίωμα ψήφου στις εθνικές εκλογές⁸⁸.

Η σημασία του δικαιώματος στην ψήφο των γυναικών στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι βαρυσήμαντη από πολλές πλευρές, όπως η κατοχύρωση ισότητας και συμμετοχής στο κοινωνικό γίνεσθαι. Υπάρχει όμως και μια πλευρά η οποία είναι εξίσου σημαντική, η νομιμοποίηση των ενεργειών των εκλεγμένων και η καθολική αποδοχή της κρατικής εξουσίας από τον λαό, δηλαδή η νομιμοποίηση της κρατικής εξουσίας. Η Olympe de Gouges μετά την Γαλλική Επανάσταση ορθά δήλωνε πως το Γαλλικό Σύνταγμα ήταν άκυρο αφού στην παρασκευή του δεν συμμετείχε μια μεγάλη μερίδα της κοινωνίας, οι γυναίκες, και αυτό το κενό ήρθε να καλύψει η συμμετοχή των γυναικών στις πολιτικές διεργασίες με το δικαίωμα ψήφου. Δικαίωμα το οποίο δυστυχώς μέχρι και πριν από λίγα χρόνια δεν ήταν αυτονόητο για πάρα πολλές χώρες.

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών και η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (United Nations 1945 μ.Χ. και Universal Declaration of Human Rights 1948 μ.Χ.)

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, 1914-1918, ή γνωστός και ως Μεγάλος Πόλεμος, ήταν ένα πολύ μεγάλο τράνταγμα για την Ευρωπαϊκή ήπειρο και την προάσπιση των

⁸⁷Ibid, page 110.

⁸⁸Helen Rappaport, *Encyclopedia of Women Social Reformers*, ABC-CLIO, 2001, σελ. 646.

δικαιωμάτων του ανθρώπου στα τέσσερα χρόνια που διήρκεσε. Τάραξε την επίπλαστη ηρεμία, χωρίς σοβαρές πολεμικές συρράξεις, που επικρατούσε από το 1864 μέχρι και το 1914. Είχε έναν απίστευτα αρνητικό κοινωνικό και οικονομικό αντίκτυπο τόσο στα κράτη όσο και στους απλούς πολίτες διότι ήταν ένας πόλεμος που ουδείς, από τους απλούς πολίτες έως του διαμορφωτές της παγκόσμιας πολιτικής, περίμενε πως θα ξεσπάσει⁸⁹. Ο ολοένα αυξανόμενος εθνικισμός στα κράτη και οι ιμπεριαλιστικές διαθέσεις μερικών, οι πολιτικοί ανταγωνισμοί που επικρατούσαν στις Μεγάλες Δυνάμεις μαζί με τις όποιες φύσεως επιδιώξεις τους, έκανε το ανέφικτο εφικτό με απότοκο μια διαλυμένη Ευρώπη, κοντά 19 εκατομμύρια θύματα και έναν πόλεμο που κανείς δεν ήθελε πραγματικά. Στα παραπάνω συνέβαλλε και το status quo της εποχής με την διαδεδομένη πρακτική της μυστικής διπλωματίας, τις υπάρχουσες συμμαχίες, την αθέμιτη κούρσα εξοπλισμών και ένα μοιραίο λάθος υπολογισμού της έκτασης και έντασης του πολέμου⁹⁰.

Τη διόρθωση της πανωλεθρίας του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και την αποτροπή της επανάληψης του προσπάθησαν κάποιες μεγάλες δυνάμεις, με πρωτεργάτες τη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία. Μετά το τέλος του Α' Π.Π. σε πολλά κράτη επικρατούσε η άποψη ότι μια παγκόσμια οργάνωση των εθνών, η δημιουργία της οποίας ήταν πλέον εφικτή, θα μπορούσε να φέρει σε επαφή και διαπραγμάτευση τα κράτη ούτως ώστε να αποφευχθούν τέτοιου μεγέθους συγκρούσεις. Με την πεποίθηση αυτή και τη βούληση κάποιων κρατών για περαιτέρω διεθνή συνεργασία, το 1919 δημιουργήθηκε η Κοινωνία των Εθνών.

Η Κοινωνία των Εθνών από την δημιουργία της είχε να ασχοληθεί και να αντιμετωπίσει πολλά προβλήματα - όπως την καθιέρωση της διεθνούς ασφάλειας, την επίλυση των συγκρούσεων, τον αφοπλισμό, την οικονομική συνεργασία, τους πρόσφυγες, την κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών και τέλος τη διεθνή οργάνωση της επιστήμης και της εκπαίδευσης⁹¹. Η φύση των προβλημάτων αυτών, δείχνει το τιτάνιο έργο που ανέλαβε η ΚτΕ, προβλήματα με τα οποία ο διάδοχος της ΚτΕ, ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, ασχολείται μέχρι και σήμερα.

⁸⁹William Mulligan, *The Origins of the First World War*, Cambridge University Press, 2010, σελ. 1 έως 5.

⁹⁰Stewart Ross, *Causes and Consequences of the First World War*, Evans Brothers, 2003, σελ. 10.

⁹¹United Nations, *The League of Nations in Retrospect / Société Des Nations, Rétrospective*, Walter de Gruyter, 1983, preface by Heinz Waldner.

Δύο ήταν στην ουσία οι στόχοι που τέθηκαν με την δημιουργία της ΚτΕ, αρχικά να διατηρήσει την ειρήνη μετά την λήξη του Α'.Π.Π. διαμέσου της διαιτησίας του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών με την επιβολή κυρώσεων. Δεύτερος στόχος ήταν η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των κρατών στους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας⁹².

Με το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, έγινε φανερή η αδυναμία λειτουργίας της ΚτΕ στις ανάγκες της εποχής, δηλαδή στην ουσία δεν κατάφερε να ανταποκριθεί στο ρόλο που της είχε ανατεθεί. Μετά το τέλος του Β'Π.Π. και την επανάληψη των φρικαλεοτήτων του πολέμου στην Ευρώπη σε συνδυασμό με το ολοκαύτωμα εθνικών, θρησκευτικών, κοινωνικών και πολιτικών ομάδων κατά τη διάρκεια του πολέμου από την Ναζιστική Γερμανία και τους συνεργάτες τους, η ανάγκη για διεθνή συνεργασία έγινε επιτακτική. Έτσι στις 24 Οκτωβρίου του 1945, αφού είχε προηγηθεί η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για μια Διεθνή Οργάνωση στο Σαν Φρανσίσκο, με τη δέσμευση 51 κρατών δημιουργήθηκε ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών ως συνέχεια της Κοινωνίας των Εθνών.

Οι δεσμεύσεις που ανέλαβαν τα κράτη ήταν ρητά κατοχυρωμένα στο άρθρο 1 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ. Πιο συγκεκριμένα, ανέλαβαν να διατηρούν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια παίρνοντας κατάλληλα μέτρα, καθώς και να αναπτύσσουν ανάμεσα στα έθνη φιλικές σχέσεις που θα βασίζονται στο σεβασμό της αρχής των ίσων δικαιωμάτων και της αυτοδιαθέσεως των λαών. Δεσμεύτηκαν επίσης να επιτυγχάνουν διεθνή συνεργασία για την επίλυση διεθνών προβλημάτων οικονομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής και ανθρωπιστικής φύσεως, και για την ανάπτυξη και ενθάρρυνση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους, χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας. Τέλος σημαντική είναι και η προσήλωση των κρατών στο ρόλο του ΟΗΕ ως ένα κέντρο που θα συντονίζει τις ενέργειες των εθνών για την επίτευξη αυτών των κοινών σκοπών σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 4⁹³.

Στην πιο αποτελεσματική δομή και λειτουργία του ΟΗΕ, σε αντιπαράβολή με αυτή της Κοινωνίας των Εθνών, έπαιξε σημαντικό ρόλο τα μαθήματα και τις

⁹²Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ (UNRIC), *Πριν τα Ηνωμένα Έθνη: Η κοινωνία των Εθνών*, http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26272&Itemid=10&limitstart=2

⁹³Π. Νάσκου-Περράκη, *Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, Κείμενα Διεθνούς Πρακτικής*, τ.2 Β' έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2005, σελ. 20.

εμπειρίες που πήραν τα κράτη από την αναποτελεσματική λειτουργία της ΚτΕ. Πολλοί ιστορικοί θεωρούν αποτυχημένη τη λειτουργία της ΚτΕ, όμως αν αναλογιστούμε την επικρατούσα κοινωνική, πολιτική και οικονομική κατάσταση της εποχής και τον ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η δημιουργία της ΚτΕ ήταν και είναι ένα τεράστιο επίτευγμα από κάθε άποψη. Χωρίς την εμπειρία της ΚτΕ θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι η λειτουργία του ΟΗΕ σήμερα ίσως να ήταν λιγότερο αποτελεσματική, συνεπώς δεν πρέπει να αμελούμε τη συνεισφορά της στην εξέλιξη τόσο της οργάνωσης της διεθνούς κοινότητας όσο και στη προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Αρνητικές κριτικές δέχεται και ο ΟΗΕ για την αναποτελεσματική, σύμφωνα με πολλούς, δράση του σε διάφορους τομείς, ιδίως στον τομέα της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Δεν πρέπει να ξεχνάμε όμως ότι ο ΟΗΕ δημιουργήθηκε από τα κράτη και λειτουργεί στα πλαίσια της βούλησης των κρατών, συνεπώς αν τα ίδια τα κράτη είναι απρόθυμα να προασπίσουν τη διεθνή τάξη και ασφάλεια, ο ΟΗΕ από μόνος του δεν έχει τα απαραίτητα μέσα να το πράξει, λειτουργεί πάντοτε με τη συμβολή και την άδεια των κρατών στη βάση της ισότητας των κρατών. Ο ΟΗΕ στα σχεδόν 70 χρόνια από την ίδρυση του λειτούργησε στα πλαίσια που του δίνονταν από τα κράτη, μπορεί σε κάποιους τομείς να μην είχε την αναμενόμενη αποτελεσματικότητα, όμως ένωσε την διαιρεμένη από δύο παγκόσμιους πολέμους διεθνή κοινότητα⁹⁴. Έφερε σε συνεννόηση τους νικητές και τους ηττημένους με ισότητα και καλή πίστη, προήγαγε την μεταξύ τους συνεργασία για μια λιγότερο άναρχη διεθνή κοινότητα με λιγότερες πολεμικές συγκρούσεις. Στα 70 χρόνια λειτουργίας του υιοθετήθηκαν πολλές συνθήκες και συμβάσεις με γνώμονα το άτομο και την προάσπιση των δικαιωμάτων του, ειδικά όσων ανήκουν στις ευπαθείς και ευάλωτες ομάδες. Η δράση του ΟΗΕ δεν πρέπει να αξιολογείται μόνο από τις αποτυχίες του αλλά και από τις επιτυχίες του. Είναι φυσικό και λογικό πως όταν έχεις να συγκεράσεις απόψεις 192 διαφορετικών κρατών θα αντιμετωπίσεις δυσκολίες και βραδύτητα στις δράσεις και ενέργειες σου, όμως τουλάχιστον υπάρχει ένα προκαθορισμένο πλαίσιο λειτουργίας αποδεκτό από όλους. Τέλος, όπως ήδη προαναφέρθηκε, ουσιώδης σημασίας είναι η παρασκευή και προώθηση διεθνών συμβάσεων και συνθηκών από τον ΟΗΕ και τα όργανα του για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Μόνο αυτό το σκέλος να

⁹⁴Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον ΟΗΕ και τη δράση του βλέπε Thomas George Weiss, Sam Daws, *The Oxford Handbook on The United Nations*, Oxford Handbooks Online, 2007.

αξιολογήσουμε, αρκεί για να φανεί η σημασία και η διάσταση του ΟΗΕ στην επιρροή και εξέλιξη του σύγχρονου κόσμου, με γνώμονα ευημερία του ατόμου χωρίς διακρίσεις.

Η μεγαλύτερη συμβολή του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών στον αγώνα για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι η δημιουργία και η υιοθέτηση της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΟΔΔΑ). Η παγκόσμια κοινότητα όντας σοκαρισμένη από τις δύο παγκόσμιες πολεμικές συρράξεις και τα 60 εκατομμύρια θύματα του Β'Π.Π. αποφάσισε να δράσει στα πλαίσια του ΟΗΕ για να θέσει ένα τέλος στην κατάφωρη παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τόσο σε καιρό ειρήνης όσο και σε καιρό πολέμου.

Η ίδια η διακήρυξη θεωρείται θεμέλιο του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την προστασία τους αφού για πρώτη φορά εισήγαγε το σκεπτικό ότι τα θεμελιώδη αυτά δικαιώματα πρέπει να προστατεύονται παγκοσμίως χωρίς διακρίσεις. Η προπαρασκευαστική διαδικασία ήταν ιδιαίτερος δύσκολη και διήρκεσε δύο χρόνια καθώς η Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα απαρτιζόταν από 18 μέλη με διαφορετικό ιστορικό, πολιτικό, πολιτιστικό, κοινωνικό και θρησκευτικό υπόβαθρο, με διαφορετική κουλτούρα, ήθη και έθιμα. Ήταν λοιπόν αναπόφευκτο να τεθεί το ερώτημα αν σε ένα έγγραφο, όπως η ΟΔΔΑ, θα μπορούσαν να συγκεραστούν οικουμενικές αξίες και διαφορετικές απόψεις σχετικά με την έννοια των δικαιωμάτων του ανθρώπου, χωρίς να γίνεται επιβολή των αξιών της Δύσης έναντι αυτών της Ανατολής⁹⁵. Η βούληση αυτών των ανθρώπων να προστατέψουν τα δικαιώματα του ανθρώπου και την διεθνή ειρήνη και η ιστορική εξέλιξη έδειξαν ότι ήταν εφικτό να συγκεραστούν αυτές οι διαφορετικές πεποιθήσεις. Το έργο που ανέλαβε η Eleanor Roosevelt ήταν αν μη τι άλλο τιτάνιο καθώς έπρεπε να ξεπεραστούν εμπόδια πολιτικά, πολιτιστικά και κοινωνικά σε ένα διεθνές σύστημα ήδη χωρισμένο σε ανατολικό και δυτικό μπλοκ, με βαθιές ιδεολογικές διαφορές. Η Επιτροπή με την καθοδήγηση της Eleanor Roosevelt και την ουσιαστική συνεισφορά των René Cassin, Charles Malik, Peng Chung Chang και John Humphrey έγινε τελικά πραγματικότητα και υιοθετήθηκε από την Γενική Συνέλευση στο Παρίσι στις 10 Δεκεμβρίου του 1948.

⁹⁵Johannes Morsink, *The Universal Declaration of Human Rights: Origins, Drafting, and Intent*, University of Pennsylvania Press, 2000, introduction.

Η Διακήρυξη θεωρείται σημαντική γιατί αντιπροσωπεύει την καθολική αναγνώριση του γεγονότος ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι θεμελιώδεις ελευθερίες που ενυπάρχουν σε όλους τους ανθρώπους, είναι αναπαλλοτρίωτα και ισχύουν εξίσου για όλους, και ότι κάθε ένας από μας γεννιέται ελεύθερος και ίσος στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα. Όποια και αν είναι η εθνικότητά μας, ο τόπος κατοικίας, το φύλο, η εθνική ή εθνοτική καταγωγή, το χρώμα, η θρησκεία, η γλώσσα, ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση, η διεθνής κοινότητα, με την συγκεκριμένη Διακήρυξη, δεσμεύτηκε για την προάσπιση και προώθηση της αξιοπρέπειας και της δικαιοσύνης για όλους μας⁹⁶.

Η Διακήρυξη αποτελείται από ένα προοίμιο και 30 άρθρα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το προοίμιο της ΟΔΔΑ καθώς εκεί γίνεται φανερή η σκέψη που επικράτησε στα μέλη της επιτροπής ούτως ώστε να καταλήξουν σε ένα κοινό συμβιβαστικό έγγραφο.

Το προοίμιο αναφέρει :

Επειδή η αναγνώριση της αξιοπρέπειας, που είναι σύμφυτη σε όλα τα μέλη της ανθρώπινης οικογένειας, καθώς και των ίσων και αναπαλλοτρίωτων δικαιωμάτων τους αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο.

Επειδή η παραγνώριση και η περιφρόνηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου οδήγησαν σε πράξεις βαρβαρότητας, που εξεγείρουν την ανθρώπινη συνείδηση, και η προοπτική ενός κόσμου όπου οι άνθρωποι θα είναι ελεύθεροι να μιλούν και να πιστεύουν, λυτρωμένοι από τον τρόμο και την αθλιότητα, έχει διακηρυχθεί ως η πιο υψηλή επιδίωξη του ανθρώπου.

Επειδή έχει ουσιαστική σημασία να προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα από ένα καθεστώς δικαίου, ώστε ο άνθρωπος να μην αναγκάζεται να προσφεύγει, ως έσχατο καταφύγιο, στην εξέγερση κατά της τυραννίας και της καταπίεσης.

Επειδή έχει ουσιαστική σημασία να ενθαρρύνεται η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στα έθνη.

Επειδή, με τον καταστατικό Χάρτη, οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών διακήρυξαν και πάλι την πίστη τους στα θεμελιακά δικαιώματα του ανθρώπου, στην αξιοπρέπεια και την αξία της ανθρώπινης προσωπικότητας, στην ισότητα δικαιωμάτων ανδρών και

⁹⁶United Nations, *The Universal Declaration of Human Rights, The foundation of international human rights law*, https://www.un.org/en/documents/udhr/hr_law.shtml

γυναικών, και διακήρυξαν πως είναι αποφασισμένοι να συντελέσουν στην κοινωνική πρόοδο και να δημιουργήσουν καλύτερες συνθήκες ζωής στα πλαίσια μιας ευρύτερης ελευθερίας.

Επειδή τα κράτη μέλη ανέλαβαν την υποχρέωση να εξασφαλίσουν, σε συνεργασία με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, τον αποτελεσματικό σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιακών ελευθεριών σε όλο τον κόσμο.

Επειδή η ταυτότητα αντιλήψεων ως προς τα δικαιώματα και τις ελευθερίες αυτές έχει εξαιρετική σημασία για να εκπληρωθεί πέρα ως πέρα αυτή η υποχρέωση⁹⁷.

Η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ έχοντας κατά νου τα παραπάνω διακήρυξε ότι :

... η παρούσα Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτελεί το κοινό ιδανικό στο οποίο πρέπει να κατατείνουν όλοι οι λαοί και όλα τα έθνη, έτσι ώστε κάθε άτομο και κάθε όργανο της κοινωνίας, με τη Διακήρυξη αυτή διαρκώς στη σκέψη, να καταβάλλει, με τη διδασκαλία και την παιδεία, κάθε προσπάθεια για να αναπτυχθεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών αυτών, και να εξασφαλιστεί προοδευτικά, με εσωτερικά και διεθνή μέσα, η παγκόσμια και αποτελεσματική εφαρμογή τους, τόσο ανάμεσα στους λαούς των ίδιων των κρατών μελών όσο και ανάμεσα στους πληθυσμούς χωρών που βρίσκονται στη δικαιοδοσία τους⁹⁸.

Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο της Διακήρυξης είναι ότι με την ΟΔΔΑ πλέον το άτομο γίνεται υποκείμενο του διεθνούς δικαίου και είναι άμεσος φορέας των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων σε διεθνές επίπεδο⁹⁹. Η Διακήρυξη απευθύνεται στα κράτη, στους οργανισμούς και στα όργανα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου τονίζοντας έτσι τον σημαντικό τους ρόλο στην προσπάθεια προώπισης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των δικαιωμάτων του.

Με την υιοθέτηση της ΟΔΔΑ δόθηκε η βάση πάνω στην οποία τα κράτη θα έπρεπε να λειτουργήσουν για να φέρουν την πολυπόθητη ευημερία στον κόσμο. Επίσης δόθηκε μια κατευθυντήρια γραμμή όσον αφορά το προς τα που θα βιάδιζε ο

⁹⁷United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), *Universal Declaration of Human Rights, ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ*, <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=grk>

⁹⁸Ibid

⁹⁹Π. Νάσκου-Περράκη, *Μηχανισμοί Προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Διεθνείς Πράξεις, Θεωρία και Πρακτική*, Δημοσιεύματα Έδρας UNESCO Πανεπιστημίου Μακεδονίας (3), Αντ. Ν. Σάκουλας, 2008, σελ. 80.

ΟΗΕ και τα όργανα του όσον αφορά την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η Διακήρυξη έως και σήμερα είναι το σημαντικότερο κείμενο που έχει υιοθετήσει ο ΟΗΕ μαζί με τον Καταστατικό Χάρτη. Αξιοσημείωτο για την εποχή και την τότε κοινωνικοοικονομική κατάσταση είναι ότι εισήγαγε για πρώτη φορά την έννοια της οικουμενικότητας, της αλληλεξάρτησης, της ισότητας και μη διάκρισης και τέλος ότι τα άτομα εκτός από δικαιώματα έχουν και υποχρεώσεις. Αν και στην ΟΔΔΑ θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε κάποια κενά όπως τη μη ρητή κατοχύρωση των δικαιωμάτων των γυναικών δεδομένου της αντιμετώπισης των γυναικών στις μουσουλμανικές χώρες, αναφορές στην αυτοδιάθεση των λαών και την προστασία των μειονοτήτων, παρόλα αυτά δεν παύει να είναι το πρώτο και το σημαντικότερο βήμα στην προσπάθεια της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε παγκόσμια κλίμακα.

Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (International Covenant on Civil and Political Rights 1966 μ.Χ.)

Το Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΣΑΠΔ), όπως και η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΟΔΔΑ) έχουν τις ίδιες καταβολές. Το 1945 στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για μια Διεθνή Οργάνωση στο Σαν Φρανσίσκο προτάθηκαν διάφορα μέτρα για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ατόμου σε διεθνές πλαίσιο. Οι συζητήσεις και οι προπαρασκευαστικές διεργασίες οδήγησαν πιο γρήγορα στην δημιουργία της ΟΔΔΑ, ενώ όσον αφορά το ΣΑΠΔ πήρε παραπάνω καιρό για να καταστεί ενιαίο και κοινώς αποδεκτό κείμενο. Το σημαντικό είναι ότι η βούληση για την δημιουργία του συγκεκριμένου Συμφώνου εκφράστηκε την ίδια περίοδο με την κοινή βούληση για την δημιουργία της ΟΔΔΑ. Άμεσα μετά την υιοθέτηση της Οικουμενικής Διακήρυξης άρχισαν οι προεργασίες για την δημιουργία ενός συμφώνου που θα εξειδίκευε τα δικαιώματα που εκφράζονταν στην ΟΔΔΑ. Οι μεγάλες διαφοροποιήσεις στις προσεγγίσεις των κρατών μελών σχετικά με τα Ατομικά και Πολιτικά δικαιώματα από τη μία και τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα από την άλλη, δίχασαν τα κράτη μέλη και είχε ως συνέπεια να δημιουργηθούν τελικά δύο διαφορετικά σύμφωνα με τους παραπάνω τίτλους.

Όπως και στην ΟΔΔΑ έτσι και στο ΣΑΠΔ καθοριστικό ρόλο στον τρόπο σκέψης των συντακτών έπαιξαν τα γεγονότα προηγήθηκαν με τους δύο παγκόσμιους πολέμους και τις επιπτώσεις τους στους απλούς ανθρώπους. Επίσης είχε αρχίσει και η περίοδος του ψυχρού πολέμου και συνεπώς γινόταν προσπάθειες να μετριαστούν οι επιπτώσεις των αυταρχικών καθεστώτων στους πολίτες τους. Δεν παραγνωρίζεται και το γεγονός ότι η προώθηση τέτοιων αξιών ανέβαζε ηθικά και ιδεολογικά το ένα ιδεολογικό στρατόπεδο απέναντι στο άλλο στα πλαίσια του μεταξύ τους ιδεολογικού και όχι μόνο ανταγωνισμού κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου. Χαρακτηριστικό του κλίματος που επικρατούσε στις διαπραγματεύσεις ήταν η στάση της Σοβιετικής Ένωσης, καθώς λόγω της αντίθεσης της δεν συμπεριλήφθηκε τελικά στο τελικό κείμενο και το δικαίωμα στην ιδιοκτησία¹⁰⁰. Πέρα από τα όποια μικροπολιτικά πλαίσια ψυχροπολεμικού ανταγωνισμού μεταξύ Ανατολής και Δύσης, σημασία έχει πως στα πλαίσια του ΟΗΕ, παρά τις τεράστιες κοινωνικές, πολιτικές, πολιτιστικές και ιδεολογικές διαφορές των συντακτών, δόθηκε η δυνατότητα να δημιουργηθεί ένα Σύμφωνο που προωθούσε την ειλικρινή προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου.

Πιο συγκεκριμένα το Σύμφωνο προασπίζει το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, στη ζωή, στην ελευθερία και ασφάλεια, στην ανθρώπινη μεταχείριση, στη δίκαιη δίκη, στην προσωπικότητα, στο σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, της κατοικίας και της αλληλογραφίας, καθώς και το δικαίωμα της ειρηνικής συνάθροισης. Κατοχυρώνει επίσης το δικαίωμα στο συνεταιρισμό, στη δημιουργία οικογένειας, το δικαίωμα του παιδιού σε ένα όνομα, σε ιθαγένεια και στην χωρίς διάκριση προστασία, το δικαίωμα της συμμετοχής στα κοινά και τέλος τα δικαιώματα των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες. Πέρα από τα δικαιώματα το Σύμφωνο προασπίζει ελευθερίες όπως την ελευθερία κίνησης, την ελευθερία σκέψης, έκφρασης, γνώμης, της συνείδησης και της θρησκείας. Επίσης το Σύμφωνο έχει και κάποιες απαγορεύσεις όπως η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής ποινής η μεταχείρισης, η απαγόρευση οποιασδήποτε μορφής δουλείας και δουλεμπορίου, της φυλάκισης για ιδιωτικά χρέη, της αυθαίρετης απέλασης αλλοδαπών, της αναδρομικής ισχύος του ποινικού νόμου, της πολιτικής προπαγάνδας και τέλος διακηρύσσει την ισότητα όλων έναντι του νόμου και την απαγόρευση των διακρίσεων. Στο ίδιο το Σύμφωνο υπάρχουν διατάξεις που αφορούν τη διαδικασία

¹⁰⁰Micheline Ishay, *The History of Human Rights: From Ancient Times to the Globalization Era*, University of California Press, 2008, σελ. 224.

τήρησης και εφαρμογής του ΣΑΠΔ από τα κράτη μέρη και το εγγενές δικαίωμα των λαών στην απόλαυση του φυσικού τους πλούτου¹⁰¹.

Το Σύμφωνο είναι σημαντικό για έναν ακόμα λόγο, είναι το πρώτο σύμφωνο το οποίο έχει μηχανισμό ελέγχου και εφαρμογής των δικαιωμάτων μέσω της Επιτροπής του ΣΑΠΔ, καθώς και για πρώτη φορά εισάγει το δικαίωμα ατομικής αναφοράς σε παγκόσμιο επίπεδο μετά την υιοθέτηση του Πρώτου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου¹⁰². Παρά την βαρυσήμαντη αξία του, δυστυχώς όπως στις περισσότερες συμβάσεις, η απροθυμία των μερών να προωθήσουν και να προστατέψουν τα δικαιώματα που οι ίδιοι συμφώνησαν, δεν δίνουν τη δυνατότητα στο Σύμφωνο να εκπληρώσει τους στόχους για τους οποίους δημιουργήθηκε. Παρόλα αυτά όμως ο ΟΗΕ και οι διάφορες οργανώσεις αγωνίζονται για τον πλήρη σεβασμό των δικαιωμάτων που εκπορεύονται από ήδη επικυρωμένες συμβάσεις και σύμφωνα. Τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν τα επιβάλλεις αλλά τα διεκδικείς.

Το Σύμφωνο τελικά ψηφίστηκε από την Γενική Συνέλευση το 1966 και τέθηκε σε ισχύ το 1976, ύστερα από δέκα ολόκληρα χρόνια, γεγονός που δείχνει την δυσκολία που υπάρχει στα κράτη για την υιοθέτηση και αποδοχή τέτοιων θεμελιωδών πράξεων.

Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights 1966 μ.Χ.)

Στην αρχή το Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα ήταν προορισμένο να είναι ένα ενιαίο κείμενο μαζί με τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις απαγορεύσεις που κατοχυρώνονταν με το Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Όμως τόσο ο ψυχρός πόλεμος όσο και η άρνηση για την δημιουργία ενός εποπτικού μηχανισμού, δημιούργησαν πολλά προσκόμματα στις διαδικασίες σύνταξης και υιοθέτησης,

¹⁰¹Για μία πιο αναλυτική και λεπτομερή προσέγγιση του Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα βλέπε Π. Νάσκου-Περράκη, *Μηχανισμοί Προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Διεθνείς Πράξεις, Θεωρία και Πρακτική*, Δημοσιεύματα Έδρας UNESCO Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 82 έως 110.

¹⁰²Ibid

διαδικασία που κράτησε κοντά 20 χρόνια. Αυτή η διάσταση των απόψεων οδήγησε τελικά στον διαχωρισμό τους σε δύο διαφορετικά Σύμφωνα ούτως ώστε να μην ναυαγήσει η όλη προσπάθεια. Οι αντιρρήσεις και οι ενστάσεις της Σοβιετικής Ένωσης στο συγκεκριμένο Σύμφωνο ήταν τόσο έντονες που ενώ στο Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα στο άρθρο 2 δηλώνεται πώς τα συμβαλλόμενα κράτη αναλαμβάνουν « την υποχρέωση να σέβονται και να εγγυώνται » τα καταγεγραμμένα δικαιώματα, στο Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα στο άρθρο 2 δηλώνεται πώς απλά « αναλαμβάνουν να εγγυηθούν ». Στο πρώτο Σύμφωνο η κατοχύρωση και η προστασία των καταγεγραμμένων δικαιωμάτων ήταν άμεση ενώ στο δεύτερο η κατοχύρωση και προστασία των καταγεγραμμένων δικαιωμάτων θα ήταν σταδιακή και με την βοήθεια άλλων ειδικών προγραμμάτων¹⁰³. Μπορεί αυτές οι διαφοροποιήσεις με την πρώτη ανάγνωση να δείχνουν ασήμαντες, όμως στην διεθνή ορολογία και στη γλώσσα της διπλωματικής πρακτικής κρύβουν τεράστιες διαφορές και διαφωνίες τόσο σε ιδεολογικό όσο και στο πλαίσιο της πρακτικής εφαρμογής τους.

Το σκεπτικό πίσω από την σύνταξη και υιοθέτηση αυτού του Συμφώνου ήταν ακριβώς το ίδιο με αυτό για το Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, καθώς αρχικός σκοπός ήταν να είναι ένα ενιαίο κείμενο. Το Σύμφωνο όπως λέει και ο τίτλος του, προασπίζει και προάγει δικαιώματα οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής φύσεως. Όπως και στο ΣΑΠΔ έτσι και στο συγκεκριμένο σύμφωνο γίνεται ιδιαίτερη μνεία στο δικαίωμα στην αυτοδιάθεση των λαών. Πέρα όμως από το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση υπάρχει μια ευρεία γκάμα δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στο Σύμφωνο, όπως η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, το δικαίωμα στην εργασία, το δικαίωμα για απόλαυση δίκαιων και ευνοϊκών όρων εργασίας και το δικαίωμα ίδρυσης και συμμετοχής σε επαγγελματικά σωματεία. Κατοχυρώνει επίσης το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλεια και στις κοινωνικές ασφαλίσεις, το δικαίωμα της οικογένειας, των μητέρων και των παιδιών για μεγαλύτερη, κατά το δυνατόν, προστασία και αρωγή, το δικαίωμα για ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης και σε ένα υψηλότερο επίπεδο σωματικής και ψυχικής υγείας. Τέλος, σημαντικότερη είναι και η καταγραφή του δικαιώματος στην εκπαίδευση και της συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή. Το Σύμφωνο εκτός από

¹⁰³Micheline Ishay, *The History of Human Rights: From Ancient Times to the Globalization Era*, University of California Press, 2008, page 224.

δικαιώματα καθορίζει την υιοθέτηση των απαραίτητων μέσων για την εφαρμογή των δικαιωμάτων καθώς και περιορισμούς¹⁰⁴.

Όπως και το ΣΑΠΔ έτσι και το συγκεκριμένο σύμφωνο έχει μια επιτροπή που ασχολείται με τον έλεγχο των εκθέσεων και τον Γενικών Σχολίων που έχει υιοθετήσει. Στα αρνητικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε πως υπάρχουν ακόμα 37 κράτη που δεν έχουν κυρώσει το σύμφωνο καθώς και πολλά άλλα κράτη που δεν έχουν αποδεχθεί και κυρώσει το προαιρετικό πρωτόκολλο για το δικαίωμα στην ατομική αναφορά. Επίσης, στα πιο φτωχά κράτη εντοπίζεται η δυσκολία εφαρμογής των υποχρεώσεων που απορρέουν από το Σύμφωνο εξαιτίας της έλλειψης οικονομικών πόρων. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι πλέον πολλά από τα δικαιώματα τα οποία κατοχυρώνονται στο παρόν Σύμφωνο, προασπίζονται και προωθούνται πιο εξειδικευμένα και από άλλους διεθνείς οργανισμούς όπως η ΕΕ, ο ΠΟΕ και η UNESCO στα πλαίσια της παγκόσμιας προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου

Το Σύμφωνο τελικά ψηφίστηκε από την Γενική Συνέλευση το 1966 μαζί με το ΣΑΠΔ, όμως ο ΟΗΕ για να του δώσει την δέουσα σημασία, πέρασε πρώτα το παρόν σύμφωνο και μετά το ΣΑΠΔ.

Σύμβαση του ΟΗΕ για την κατάργηση κάθε μορφής φυλετικών διακρίσεων (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination 1965 μ.Χ.)

Η έννοια της φυλετικής διάκρισης, σύμφωνα με τον ΟΗΕ και τη δήλωση που προέκυψε από την Παγκόσμια Διάσκεψη κατά του ρατσισμού, των φυλετικών διακρίσεων, της ξενοφοβίας και της μισαλλοδοξίας το 2001, ξεκίνησε από την αποικιοκρατία η οποία οδήγησε τις κοινωνίες στις φυλετικές διακρίσεις, στην ξενοφοβία, στον ρατσισμό και στην μισαλλοδοξία¹⁰⁵. Η φυλετική διάκριση υπήρχε και υπάρχει ακόμα έντονη ενάντια στους ιθαγενείς Αμερικάνους, στους

¹⁰⁴Για μία πιο αναλυτική και λεπτομερή προσέγγιση του Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα βλέπε Π. Νάσκου-Περράκη, *Μηχανισμοί Προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Διεθνείς Πράξεις, Θεωρία και Πρακτική*, Δημοσιεύματα Έδρας UNESCO Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 111 έως 142.

¹⁰⁵Carolyn Fluehr-Lobban, *Race And Racism: An Introduction*, Rowman Altamira, 2006, σελ. 243.

Αφροαμερικάνους, στους Ασιάτες, στους λατινοαμερικάνους, στους μουσουλμάνους και σε όσους προέρχονται από την Μέση Ανατολή.

Πριν ξεκινήσουν οι διεργασίες για την σύνταξη της Σύμβασης, προηγήθηκαν διαδηλώσεις και πράξεις βίας σε όλο το φάσμα της πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής, εκπαιδευτικής και πολιτισμικής δραστηριότητας σε όλο τον κόσμο. Συγκεκριμένα το 1959 και το 1960 εκδηλώθηκαν με απίστευτη ένταση αντισημιτικές επιθέσεις σε παγκόσμια κλίμακα με αποτέλεσμα ο ΟΗΕ να δώσει προσοχή στα γεγονότα αυτά και να αναλάβει ταχύτερη δράση για την μακροπρόθεσμη καταστολή τους¹⁰⁶.

Ο ΟΗΕ είχε ήδη δηλώσει από την Οικουμενική Διακήρυξη ότι όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι σε αξιοπρέπεια και δικαιώματα και ότι ο καθένας δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που αναφέρονται σε αυτήν, χωρίς καμία απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς τη φυλή, το χρώμα ή την εθνική καταγωγή¹⁰⁷. Έχοντας ήδη διακηρύξει τα παραπάνω, η Σύμβαση ήρθε να εξειδικεύσει την προαγωγή και κατοχύρωση της ισότητας και ελευθερίας μεταξύ των ατόμων χωρίς καμία διάκριση. Με βάση τις εμπειρίες τους από τα προηγούμενα χρόνια και την ισχύουσα μεταπολεμική κατάσταση, οι συντάκτες της Σύμβασης είχαν συνειδητοποιήσει ότι για να χτίσουν έναν κόσμο ειρήνης και αδελφότητας όπως πρόβλεψε ο ΟΗΕ στον καταστατικό του Χάρτη, έπρεπε να εξαλείψουν μεταξύ άλλων και τα εγκλήματα μίσους και τις ρατσιστικές ενέργειες. Όπως δηλώνεται και στην εισαγωγή της Σύμβασης, ήταν πεπεισμένοι ότι κάθε δόγμα ανωτερότητας με βάση τη φυλετική διαφοροποίηση είναι επιστημονικά εσφαλμένη, ηθικά καταδικαστέα, κοινωνικά άδικοι και επικίνδυνη, και ότι δεν υπάρχει καμία δικαιολογία για φυλετικές διακρίσεις, στη θεωρία και στην πράξη, οπουδήποτε¹⁰⁸.

Η Σύμβαση ως ένα σημαντικό βήμα αρχικά ποινικοποιεί την φυλετική προπαγάνδα και την ομιλία μίσους και έπειτα υποχρεώνει τα κράτη να παρέχουν έννομη προστασία στα θύματα των διακρίσεων. Καταδικάζει και απαγορεύει τον κοινωνικό διαχωρισμό και τα απαρτχάιντ ενώ θεωρεί υποχρεωτική τη λήψη σχετικών

¹⁰⁶Natán Lerner, *The U.N. Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination: A Commentary*, BRILL, 1980, σελ. 1.

¹⁰⁷International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, 2nd preambulatory clause.

¹⁰⁸Ibid, 5th preambulatory clause.

μέτρων στους τομείς της εκπαίδευσης, της επιμόρφωσης και των πληροφοριών. Υπάρχει ένας εκτεταμένος κατάλογος δικαιωμάτων που εγγυάται και προωθεί η Σύμβαση σε συνδυασμό με τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων κρατών να εξαλείψουν τις φυλετικές διακρίσεις. Σημαντική είναι επίσης η μέριμνα για εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης στα κράτη από την ίδια την Σύμβαση μέσω της δημιουργίας της Επιτροπής για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων¹⁰⁹.

Η διαδικασία κύρωσης για να τεθεί σε ισχύ η Σύμβαση κράτησε περίπου τρία χρόνια, πολύ σημαντικό από πλευράς αποτελεσματικότητας δεδομένου του ψυχρού πολέμου και του γεγονότος ότι τα σύμφωνα για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, χρειάστηκαν δέκα και χρόνια για να τεθούν σε ισχύ. Πέρα από τα όποια μειονεκτήματα που μπορεί να έχει η Σύμβαση, και αυτά κυρίως εντοπίζονται στον τρόπο με τον οποίο τα κράτη αποκωδικοποιούν και εκλαμβάνουν τη Σύμβαση και τους τρόπους εφαρμογής της, είναι ένα εξαιρετο κείμενο που προσέφερε πολλά στην εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η πρωτοποριακή της μορφή, με βάση τις διακηρύξεις που εμπεριέχει και τους μηχανισμούς ελέγχου που δημιούργησε, της δίνουν μια πανανθρώπινη και οικουμενική αξία στον αγώνα για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Γνωρίζουμε ότι οι ιδέες αλλάζουν με βάση την εποχή, για παράδειγμα πριν την αποικιοποίηση, κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα οι Ευρωπαίοι είχαν σε μεγάλη εκτίμηση τόσο τον πολιτισμό της Κίνας όσο και τον πολιτισμό που αναπτύχθηκε στην Αφρική και στη Μέση Ανατολή. Μετά τη δημιουργία των αποικιών οι ιδέες άρχισαν να αλλάζουν προάγοντας την ανωτερότητα του ενός έναντι του άλλου. Είναι φανερό λοιπόν πως οι ιδέες περί φυλετικής ανωτερότητας και υπεροχής δεν είναι σύμφυτες με την ανθρώπινη φύση αλλά επίκτητες λόγω εποχής. Ιδιαίτερα σήμερα, όπου η Ευρώπη και η Ελλάδα μαστίζονται από μια συνταρακτική κρίση που δεν περιορίζεται στον οικονομικό τομέα, η σημασία της Σύμβασης και της κάθε Σύμβασης που προστατεύει την αξιοπρέπεια και ελευθερία του ατόμου χωρίς διακρίσεις, είναι ουσιώδης. Όπως πολύ σωστά αναφέρει στην εισαγωγή της η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η παραγνώριση και η περιφρόνηση των

¹⁰⁹Για μία πιο αναλυτική και λεπτομερή προσέγγιση της Σύμβασης του ΟΗΕ για την κατάργηση κάθε μορφής φυλετικών διακρίσεων βλέπε Π. Νάσκου-Περράκη, *Μηχανισμοί Προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Διεθνείς Πράξεις, Θεωρία και Πρακτική*, Δημοσιεύματα Έδρας UNESCO Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 143 έως 180.

δικαιωμάτων του ανθρώπου οδήγησαν σε πράξεις βαρβαρότητας, που εξεγείρουν την ανθρώπινη συνείδηση...

Σύμβαση του ΟΗΕ για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women 1979 μ.Χ.)

Οι ακτιβιστικές δράσεις των γυναικών για την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών άρχισαν να αποδίδουν στην ουσία μετά τον πρώτο και δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Η απουσία των ανδρών από την κοινωνία εξαιτίας των στρατιωτικών τους υποχρεώσεων, έδωσε στις γυναίκες μεγαλύτερη συμμετοχή στις κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες και κατ' επέκταση μεγαλύτερη ευθύνη. Αυτή η συμμετοχή και η ευθύνη που δόθηκε στις γυναίκες κατά τη διάρκεια των πολέμων βοήθησε στην εδραίωση της ιδέας της ισότητας στην κοινωνία. Η πιο ενεργή συμμετοχή των γυναικών είχε ως αποτέλεσμα να οι γυναίκες να διεκδικήσουν την πλήρη πολιτική ισότητα, κάτι που άρχισε να παίρνει σάρκα και οστά με την ίδρυση του ΟΗΕ και τις συνεπακόλουθες διεθνείς προσπάθειες.

Αν και σε πολλά Σύμφωνα και Συμβάσεις, για παράδειγμα στη Σύμβαση για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα στο άρθρο 26¹¹⁰ αλλά και στον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ, είναι ρητή η δήλωση για την κατοχύρωση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, ωστόσο αυτό δεν είχε επιτευχθεί στον επιθυμητό βαθμό. Η διαδικασία κατοχύρωσης της ισότητας μεταξύ των δύο φύλων είχε ήδη ξεκινήσει από το 1946 με την δημιουργία της Επιτροπής του ΟΗΕ για το Καθεστώς των Γυναικών (CSW) με σκοπό στα πλαίσια του οργανισμού να κάνει προτάσεις και συστάσεις όσον αφορά την πολιτική που έπρεπε να ακολουθηθεί στο θέμα της ισότητας. Η δράση της επιτροπής σε συνδυασμό με τις διεθνείς προσπάθειες για προώθηση της ισότητας αποτυπώνεται στη Σύμβαση για τα Πολιτικά Δικαιώματα των Γυναικών¹¹¹, στη Σύμβαση για την εθνικότητα των παντρεμένων γυναικών¹¹² και στη Σύμβαση για

¹¹⁰Άρθρο 26 του Συμφώνου του ΟΗΕ για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα :

Όλα τα πρόσωπα είναι ίσα ενώπιον του νόμου και έχουν δικαίωμα, χωρίς καμία διάκριση, σε ίση προστασία του νόμου. Ως προς αυτό το ζήτημα, ο νόμος πρέπει να απαγορεύει κάθε διάκριση και να εγγυάται σε όλα τα πρόσωπα ίση και αποτελεσματική προστασία έναντι κάθε διάκρισης, ιδίως λόγω φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας, γέννησης ή άλλης κατάστασης.

¹¹¹Convention on the Political Rights of Women, 1952.

¹¹²Convention on the Nationality of Married Women, 1957.

συναίνεση σε γάμο, ελάχιστη ηλικία για γάμο και εγγραφή γάμων¹¹³. Τέλος μια σημαντική πράξη της Επιτροπής που αργότερα συνέβαλε στην δημιουργία της παρούσας Σύμβασης ήταν η Διακήρυξη του ΟΗΕ για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών το 1967.

Στα πλαίσια της Σύμβασης γίνεται προσπάθεια να υπάρξει μια αλλαγή κοινωνικών και πολιτιστικών προτύπων και καταπολέμηση της εμπορίας και έκθεσης των γυναικών στην πορνεία. Η προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών ενώπιον του νόμου είναι από τα σημαντικά σημεία της Σύμβασης, ενώ παράλληλα υπάρχει η διακήρυξη για το δικαίωμα σύναψης γάμου και δημιουργίας οικογένειας, πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων. Σημαντικά είναι επίσης τα δικαιώματα των γυναικών στην εκπαίδευση, στην υγεία, στην εργασία, ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το άρθρο 14 που αναφέρεται στα δικαιώματα της αγρότισσας γυναίκας¹¹⁴.

Η σημασία της Σύμβασης είναι ουσιώδης διότι ενσωματώνει σε ένα πλήρες κείμενο, με κάποιες δεσμευτικές διατάξεις, σχεδόν όλα τα δικαιώματα των γυναικών και με το προαιρετικό πρωτόκολλο και την ατομική αναφορά, η προάσπιση και προώθηση των δικαιωμάτων αυτών γίνεται ακόμα πιο αποτελεσματική. Η καταπολέμηση των διακρίσεων και η προώθηση της ισότητας, όχι μόνο όσον αφορά τις γυναίκες, δεν μπορεί να επιδιώκεται μόνο με την υιοθέτηση συμφώνων και συμβάσεων. Ναι μεν βοηθούν όμως δεν αρκούν, γιατί πρέπει αυτή η επιδίωξη να είναι απαίτηση της ίδιας της κοινωνίας και των θεσμών που την εκπροσωπούν και όχι μόνο απαίτηση των οργανισμών που μάχονται τις όποιου είδους διακρίσεις.

Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1984 μ.Χ.)

Η πρακτική των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης δεν είναι κάτι το σύγχρονο στην ανθρώπινη ιστορία. Από αρχαιοτάτων

¹¹³Convention on consent to Marriage, Minimum Age, for Marriage and Registration of Marriage, 1962.

¹¹⁴Για μία πιο αναλυτική και λεπτομερή προσέγγιση της Σύμβασης του ΟΗΕ για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών βλέπε Π. Νάσκου-Περράκη, *Μηχανισμοί Προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Διεθνείς Πράξεις, Θεωρία και Πρακτική*, Δημοσιεύματα Έδρας UNESCO Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 181 έως 212.

χρόνων υπήρξε εκτεταμένη η πρακτική των βασανιστηρίων τόσο ατόμων που ανήκαν στο ίδιο το κράτος όσο και ατόμων που ανήκαν σε εχθρικό κράτος, για λόγους απόσπασης πληροφοριών ή και τιμωρίας. Πριν τον 20ο αιώνα τα ίδια τα κράτη άρχισαν σιγά σιγά, στα πλαίσια της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου να προωθούν τον περιορισμό ή και την κατάργηση των βασανιστηρίων. Κράτη όπως η Βρετανία, οι Η.Π.Α και η Γαλλία, μέσω του Petition of Right, του Habeas Corpus Act, της Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας και του Συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής και τέλος της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη, καταδίκασαν την απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση του ατόμου.

Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα πολλά κράτη ακολούθησαν την πρακτική των προαναφερθέντων κρατών. Στον 20ο αιώνα, ο δεσποτισμός, οι καταπιεστικές πρακτικές και οι ολοκληρωτικές ιδεολογίες που αναπτύχθηκαν σε πολλά κράτη, πριν και μετά το μεγάλο οικονομικό κραχ, δημιούργησαν μια αντίδραση και ανανέωσαν την ανάγκη για προάσπιση και προώθηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ιδιαίτερα μετά την πτώση του Τρίτου Ράιχ και την ήττα της Ναζιστικής Γερμανίας, ο ΟΗΕ αναγνωρίζοντας τη σοβαρότητα του θέματος των βασανιστηρίων, συμπεριέλαβε στην Οικουμενική Διακήρυξη, και πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 5, τη δήλωση ότι *“κανείς δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινή ή μεταχείριση σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική”*. Η μέριμνα για την προστασία από βασανιστήρια υπήρξε σε πολλά σύμφωνα και συμβάσεις, όπως στο άρθρο 7 του Συμφώνου του ΟΗΕ για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα¹¹⁵, στο άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών¹¹⁶, καθώς και σε πολλές άλλες περιφερειακές διακηρύξεις, σύμφωνα και συμβάσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Είχε γίνει προφανές ότι η απαγόρευση μέσω κάποιων άρθρων σε διακηρύξεις και σύμφωνα δεν έφερναν τα επιθυμητά αποτελέσματα, επομένως έπρεπε να αναληφθεί περαιτέρω δράση και έτσι ο ΟΗΕ υιοθέτησε τον προάγγελο της Σύμβασης, τη Διακήρυξη για την προστασία όλων των προσώπων από

¹¹⁵Άρθρο 7 του Συμφώνου του ΟΗΕ για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα:

Κανείς δεν υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινές ή μεταχειρίσεις σκληρές, απάνθρωπες ή εξευτελιστικές. Ειδικότερα, απαγορεύεται η υποβολή προσώπου, χωρίς την ελεύθερη συγκατάθεσή του σε ιατρικό ή επιστημονικό πείραμα.

¹¹⁶Άρθρον 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών:

Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθί εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απάνθρωπες ή εξευτελιστικές.

τα βασανιστήρια και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας¹¹⁷. Όμως η νομική βαρύτητα μιας διακήρυξης δεν είναι ίδια με αυτήν της σύμβασης, και έτσι ξεκίνησε μια διαδικασία να εξειδικευθεί η συγκεκριμένη διακήρυξη σε μία οικουμενική σύμβαση.

Οι διαδικασίες για την υιοθέτηση μιας σύμβασης σε παγκόσμιο επίπεδο επιταχύνθηκαν, εκτός των άλλων και από τα βασανιστήρια που προηγήθηκαν κατά τη διάρκεια πολέμων, εμφυλίων και ανταρτοπολέμων, όπως από τους Δανούς στην Ινδονησία, από τους Γάλλους στην Αλγερία και από τους Αμερικανούς στο Βιετνάμ¹¹⁸.

Σημαντική είναι η διάσταση της συγκεκριμένης σύμβασης η οποία δεν δημιουργήθηκε για να απαγορεύσει τα βασανιστήρια, η οποία είναι αυτονόητη στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου, αλλά για να ενισχυθεί η υπάρχουσα απαγόρευση αυτών των πρακτικών από μια σειρά υποστηρικτικών μέτρων¹¹⁹. Η σύμβαση ορίζει με έναν λεπτομερή και κοινώς αποδεκτό τρόπο την έννοια των βασανιστηρίων¹²⁰ και στα επόμενα άρθρα παρουσιάζει τις γενικού και ειδικού χαρακτήρα υποχρεώσεις των κρατών μερών, καθώς και τα πεδία των δράσεων, στην προσπάθεια εξάλειψης των βασανιστηρίων. Στα άρθρα 17 έως 24, θεσμοθετούνται τέσσερις μέθοδοι ελέγχου εφαρμογής της Σύμβασης, όπως ο μηχανισμός υποβολής εκθέσεων, ο μηχανισμός των διακρατικών αναφορών, ο μηχανισμός των ατομικών αναφορών και τέλος ο μηχανισμός αυτεπάγγελτης διεξαγωγής ερευνών. Επίσης εγκαθίδρυσε την Επιτροπή

¹¹⁷Chris Ingelse, United Nations Committee Against Torture: An Assessment, Martinus Nijhoff Publishers, 2001, σελ. 2.

¹¹⁸J. Hermann Burgers, *The United Nations Convention Against Torture: A Handbook on the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman, Or Degrading Treatment Or Punishment*, Martinus Nijhoff Publishers, 1988, σελ. 1 έως 30.

¹¹⁹Ibid σελ. 1.

¹²⁰Άρθρο 1 παρ. 1 της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας :

Για τους σκοπούς αυτής της Σύμβασης, ο όρος "βασανιστήρια" σημαίνει κάθε πράξη με την οποία, σωματικός ή ψυχικός πόνος ή έντονη οδύνη επιβάλλονται με πρόθεση σ' ένα πρόσωπο, με σκοπό ιδίως να αποκτηθούν απ' αυτό ή από τρίτο πρόσωπο πληροφορίες ή ομολογίες, να τιμωρηθεί για μια πράξη που αυτό ή τρίτο πρόσωπο έχει διαπράξει ή είναι ύποπτο ότι την έχει διαπράξει, να εκφοβηθεί ή εξαναγκασθεί αυτός ή τρίτο πρόσωπο, ή για κάθε άλλο λόγο που βασίζεται σε διάκριση οποιασδήποτε μορφής, εφ' όσον ένας τέτοιος πόνος ή οδύνη επιβάλλονται από δημόσιο λειτουργό ή κάθε πρόσωπο που ενεργεί με επίσημη ιδιότητα ή με την υποκίνηση ή τη συναίνεση ή την ανοχή του. Δεν περιλαμβάνονται ο πόνος ή η οδύνη που προέρχονται μόνον από πράξεις συμφυείς ή παρεμπίπτουσες προς νόμιμες κυρώσεις.

κατά των βασανιστηρίων, η οποία είναι το αρμόδιο όργανο ελέγχου εφαρμογής των υποχρεώσεων που έχουν αναλάβει τα κράτη μέρη στα πλαίσια της Σύμβασης¹²¹.

Η καταπολέμηση των πράξεων που παραβιάζουν την ανθρώπινη ύπαρξη και αξιοπρέπεια, όπως τα βασανιστήρια και η κάθε είδους σκληρή, απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία, είναι από τις πιο σημαντικές ευθύνες τόσο των κρατών όσο και των διεθνών οργανισμών που έχουν ταχθεί στην προώθηση και προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πλέον η διεθνής κοινότητα έχει αντιληφθεί και αποδεχθεί ότι η καταπολέμηση, πρόληψη και εξάλειψη τέτοιων φαινομένων είναι εφικτή μέσω των μηχανισμών ελέγχου και της περαιτέρω δημιουργίας τέτοιων μηχανισμών και όχι μόνο με την υιοθέτηση συμβάσεων.

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Convention on the Rights of the Child 1989 μ.Χ.)

Η παιδική ηλικία και τα όρια της είναι ένα πολιτιστικό και κοινωνικό κατασκευάσμα που με την πάροδο του χρόνου άλλαξε. Κατά των Μεσαίων για παράδειγμα, τα παιδιά θεωρούνταν κτήμα των γονέων τους χωρίς να έχουν τα ίδια κάποια νομικά δικαιώματα μέχρι την ενηλικίωση τους. Με το πέρασμα του χρόνου όμως και σταδιακά άρχισε να γίνεται κατανοητή η σημασία της παιδικής ηλικίας, έτσι αργά αλλά σταθερά καθιερώθηκε η υποχρεωτική εκπαίδευση και αποδόθηκαν στα παιδιά κάποια δικαιώματα. Στα τέλη του 19ου αιώνα, σε πολλά κράτη άρχισε να ωριμάζει η ιδέα ότι τα παιδιά χρειάζονται ειδική προστασία λόγω της ευάλωτης θέσης τους στην κοινωνία. Με την δημιουργία της Κοινωνίας των Εθνών, έγιναν σοβαρές προσπάθειες συντονισμού των επιμέρους προσπαθειών για την καταπολέμηση της παιδικής εργασίας και την προώθηση της παιδικής ευημερίας¹²².

Με την δημιουργία του ΟΗΕ και των οργάνων του, δημιουργήθηκε μία τάση για την συνολική προαγωγή και προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού. Αρχικά, στα διάφορα σύμφωνα και στις διάφορες συμβάσεις γινόταν λόγος για την προστασία

¹²¹Για μία πιο αναλυτική και λεπτομερή προσέγγιση της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας βλέπε Π. Νάσκου-Περράκη, *Μηχανισμοί Προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Διεθνείς Πράξεις, Θεωρία και Πρακτική*, Δημοσιεύματα Έδρας UNESCO Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 213 έως 248.

¹²²Susan C. Mapp, *Global Child Welfare and Well-being*, Oxford University Press, 2011, σελ. 3 έως 7.

των παιδιών μεταξύ άλλων ομάδων, όμως αυτά δεν είχαν ως πρωταρχικό τους μέλημα την προστασία συγκεκριμένα των παιδιών. Η απουσία μιας σύμβασης, στοχευμένης στην προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού και παράλληλα τα ολοένα αυξανόμενα προβλήματα που είχαν να αντιμετωπίσουν οι κυβερνήσεις και οι μη κυβερνητικοί οργανισμοί όσον αφορά τα παιδιά, συνέβαλλαν στην γρήγορη υιοθέτηση της σύμβασης. Πριν την σύμβαση όμως προηγήθηκε η υιοθέτηση της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Παιδιού το 1924 από την ΚτΕ. Ο ΟΗΕ για να προστατέψει τα παιδιά, παράπλευρα θύματα του Β' Π.Π., αποφάσισε τη δημιουργία της UNICEF με σκοπό να ασχοληθεί με τα παιδιά, αναγνωρίζοντας έτσι το γεγονός ότι και μετά τη λήξη του πολέμου, οι κίνδυνοι που αντιμετώπιζαν τα παιδιά δεν είχαν τελειώσει. Επιπρόσθετα, το 1959 η Γενική Συνέλευση υιοθέτησε τη δική της, αναθεωρημένη πλέον, ομώνυμη Διακήρυξη, η οποία υπήρξε η βάση για την σύνταξη της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού¹²³.

Η Σύμβαση είχε ως σκοπό, και έχει μέχρι σήμερα, να αντιμετωπίσει διάφορα οικουμενικά προβλήματα όπως η κακομεταχείριση και η κακοποίηση, η αμέλεια, η εγκατάλειψη, η ανθυγιεινή εργασία, η παιδική πορνεία και η κάθε είδους παιδική εκμετάλλευση, η έλλειψη εκπαίδευσης, η έλλειψη οικογενειακής θαλπωρής, ο υποσιτισμός, το AIDS στα παιδιά, η στρατολόγηση και χρήση τους σε ένοπλες συρράξεις και τα ναρκωτικά μεταξύ άλλων. Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο της Σύμβασης είναι ότι εξήντα ένα κράτη μέλη του ΟΗΕ την υπέγραψαν όταν κατατέθηκε το 1989 ενώ υιοθετήθηκε ομόφωνα από την Γενική Συνέλευση, και τέθηκε σε ισχύ το 1992. Εκτός από μία δεσμευτική νομική πράξη στο διεθνές δίκαιο για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού, είναι η πιο ευρέως αναγνωρισμένη συνθήκη για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην ιστορία. Τα κράτη μέρη της Σύμβασης καλούνται να προωθήσουν και προασπίσουν κεντρικές έννοιες όπως ότι τα παιδιά πρέπει να αναγνωρίζονται ως άτομα με δική τους φωνή, θα πρέπει να τους παρέχεται η εκπαίδευση και η υγειονομική περίθαλψη, θα πρέπει να λαμβάνουν προστασία από εκείνους που ενδέχεται να τους βλάψουν, εκμεταλλευτούν ή να κάνουν διακρίσεις εις βάρος τους και τέλος ότι όλα τα παιδιά θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με επίκεντρο το συμφέρον τους¹²⁴.

¹²³Mark Ensalaco, Linda C. Majka, *Children's Human Rights: Progress And Challenges For Children Worldwide*, Rowman & Littlefield, 2005, σελ. 10 έως 12.

¹²⁴Jonathan Todres, Mark E. Wojcik, Cris Revaz, *The United Nations Convention on the Rights of the Child: An Analysis of Treaty Provisions and Implications of U.S. Ratification*, Martinus Nijhoff

Η Σύμβαση έχει μια Επιτροπή η οποία είναι στην ουσία ο μηχανισμός ελέγχου της, προσπαθεί να άρει τις επιφυλάξεις των κρατών και να τους πείσει να υιοθετήσουν τα κατάλληλα μέτρα για την εφαρμογή της και την διασφάλιση, με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, της προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού¹²⁵. Επίσης η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού είναι η πρώτη παγκόσμιος νομικά δεσμευτική πράξη που ενσωματώνει ολόκληρο το φάσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως πολιτικών, πολιτιστικών, οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Είναι χτισμένη πάνω σε ποικίλα νομικά συστήματα και πολιτισμικές παραδόσεις, ενώ αποτελεί ένα καθολικά αποδεκτό σύνολο μη διαπραγματεύσιμων προδιαγραφών και υποχρεώσεων τα οποία πρέπει να τηρούνται και να προωθούνται από τα κράτη μέρη¹²⁶.

Σήμερα μπορεί να εντοπίζονται πολλές αδυναμίες και αρρυθμίες στην εφαρμογή της από τη διεθνή κοινότητα στο εσωτερικό των κρατών. Είναι φανερό ότι πλέον υπάρχει μία όξυνση πολλών προβλημάτων, όπως η παιδική εκμετάλλευση, η στρατολόγηση παιδιών σε ένοπλες συρράξεις, ο υποσιτισμός, η έλλειψη εκπαίδευσης και άλλα, όμως δεν παραγνωρίζεται η προσπάθεια που καταβάλλει ο ΟΗΕ και οι διάφοροι διεθνείς οργανισμοί για να προστατέψουν τα παιδιά. Αναμφίβολα η δημιουργία και υιοθέτηση της Σύμβασης είναι ένα από τα όπλα που χρησιμοποιεί η διεθνής κοινότητα στο να εξαλείψει τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν πολλά παιδιά, ειδικά στις περιοχές του πλανήτη όπου η φτώχεια και οι κακουχίες είναι ο κανόνας. Με το να δημοσιοποιείς και να κατοχυρώνεις τα δικαιώματα των παιδιών, σε ένα σαφές, συνεκτικό και ολοκληρωμένο πλαίσιο, καθώς και τους κινδύνους που αυτά αντιμετωπίζουν σήμερα, έχεις περισσότερες πιθανότητες να προάγεις αποτελεσματικά την δράση για την καταπολέμηση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα παιδιά¹²⁷.

Publishers, 2006, σελ. 9.

¹²⁵Για μία πιο αναλυτική και λεπτομερή προσέγγιση της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού βλέπε Π. Νάσκου-Περράκη, *Μηχανισμοί Προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Διεθνείς Πράξεις, Θεωρία και Πρακτική*, Δημοσιεύματα Έδρας UNESCO Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 249 έως 302.

¹²⁶UNICEF, *Convention on the Rights of the Child, Introduction*, http://www.unicef.org/crc/index_30160.html

¹²⁷Detrick Sharon, J. E. Doek, Nigel Cantwell, *The United Nations Convention on the Rights of the Child: A Guide to the "Travaux Préparatoires"*, Martinus Nijhoff Publishers, 1992, σελ. 29 και 30.

Οι ενέργειες του ΟΗΕ από το 1990 και έπειτα για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου

Από τη δεκαετία του 90 και μετά υπάρχουν διάφορα σημαντικά νομικά κείμενα που υιοθέτησε ο ΟΗΕ για να καταπολεμήσει την παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πιο συγκεκριμένα το 1990 υιοθετείται η Σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων όλων των εργαζομένων μεταναστών και των οικογενειών τους¹²⁸. Ένα πολύ καινοτόμο κείμενο που παρουσιάζει τη σημασία των μεταναστών αλλά και των οικογενειών τους στο κράτος υποδοχής, δεν προσπαθεί μόνο να εξισώσει τους μετανάστες με τους ημεδαπούς εργαζομένους όσον αφορά τα εργασιακά δικαιώματα, αλλά ανοίγει το δρόμο για την ομαλή ενσωμάτωση τους στην κοινωνία.

Μία άλλη πολύ σημαντική σύμβαση ήταν η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με αναπηρία που υιοθετήθηκε το 2006¹²⁹. Η σημασία της συγκεκριμένης σύμβασης έγκειται στο γεγονός ότι προστατεύει τη μεγαλύτερη μειονότητα που υπάρχει στον πλανήτη, τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Τα άτομα με ειδικές ανάγκες είναι μια συγκεκριμένη κατηγορία πολιτών των κρατών που δεν έχουν τη δυνατότητα να απολαύσουν τα ήδη υπάρχοντα δικαιώματα όπως όλοι οι άνθρωποι λόγω της φυσικής τους αδυναμίας. Έτσι ο ΟΗΕ προσπάθησε, με το να παρουσιάσει τα δικαιώματα των ΑμεΑ να προωθήσει την ισότιμη κοινωνική ένταξη τους και την πάταξη των διακρίσεων εις βάρος τους.

Το 2006 για μια ακόμη φορά ο ΟΗΕ καινοτόμησε και υιοθέτησε τη Σύμβαση για την Προστασία όλων των Ατόμων από τις καταναγκαστικές εξαφανίσεις¹³⁰, ένα πρόβλημα το οποίο παρουσιαζόταν ιδιαίτερα στα δικτατορικά καθεστώτα της Λατινικής Αμερικής αλλά και σε άλλα σημεία του πλανήτη. Η καταναγκαστική εξαφάνιση είναι παραβίαση ενός βασικού δικαιώματος, όπως αυτό αναγνωρίζεται από το άρθρο 6 του Συμφώνου για τα πολιτικά και ατομικά δικαιώματα, του δικαιώματος στη ζωή και της προστασίας από το νόμο όταν αφαιρείται η ζωή του ατόμου που

¹²⁸International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families Για μία πιο αναλυτική και λεπτομερή προσέγγιση της Σύμβασης για την Προστασία όλων των Ατόμων από τις καταναγκαστικές εξαφανίσεις βλέπε Π. Νάσκου-Περράκη, *Μηχανισμοί Προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Διεθνείς Πράξεις, Θεωρία και Πρακτική*, Δημοσιεύματα Έδρας UNESCO Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 303 έως 327.

¹²⁹Convention on the Rights of Persons with Disabilities, *ibid* σελ. 328 έως 340.

¹³⁰International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance

εξαφανίστηκε. Παραβιάζονται όμως και μια σειρά από δικαιώματα όπως το δικαίωμα στην ασφάλεια και την αξιοπρέπεια του ατόμου, το δικαίωμα να μην υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία, το δικαίωμα σε ανθρώπινες συνθήκες κράτησης, το δικαίωμα σε νομική προσωπικότητα, το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και τέλος το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή¹³¹. Στις 21 Δεκεμβρίου του 2010, με την απόφασή 65/209 η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ εξέφρασε τη βαθιά της ανησυχία, ιδίως, από την αύξηση των αναγκαστικών ή ακούσιων εξαφανίσεων σε διάφορες περιοχές του κόσμου, συμπεριλαμβανομένης της σύλληψης, κράτησης και απαγωγής, όταν αυτά αποτελούν μέρος των εξαναγκαστικών εξαφανίσεων, και από τον αυξανόμενο αριθμό των εκθέσεων που αφορούν την παρενόχληση, κακομεταχείριση και τον εκφοβισμό των μαρτύρων των εξαφανίσεων ή των συγγενών των προσώπων που έχουν εξαφανιστεί¹³².

Το 2007, ο ΟΗΕ κινούμενος με το ίδιο καινοτόμο σκεπτικό, υιοθέτησε τη Διακήρυξη του ΟΗΕ για την προστασία των δικαιωμάτων των Αυτοχθόνων Λαών¹³³. Δεν είναι σύμβαση ή σύμφωνο που να έχει δεσμευτικό χαρακτήρα, όμως είναι ένα πρώτο βήμα στην διαδικασία να υιοθετηθεί στο μέλλον μια σύμβαση που να διαπραγματεύεται το πρόβλημα της καταπάτησης των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων λαών. Η καταπάτηση των δικαιωμάτων των αυτοχθόνων λαών είχε ήδη ξεκινήσει από την περίοδο της αποικιοκρατίας, και σε πολλά σημεία του κόσμου συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. Ο ΟΗΕ καταβάλλει προσπάθειες να αναβαθμίσει το status των αυτοχθόνων λαών ούτως ώστε να μπορέσει να προστατέψει και να προωθήσει καλύτερα τα δικαιώματά τους, ιδιαίτερα όσα αφορούν δικαίωμα στην ιδιοκτησία γης, των εδαφών που αποτελούν πατρογονικές εστίες, και στους φυσικούς πόρους.

¹³¹Amnesty International, *Enforced disappearances*, <http://www.amnesty.org/en/enforced-disappearances>

¹³²United Nations, *International Day of the Victims of Enforced Disappearances*, <http://www.un.org/en/events/disappearancesday/>

¹³³United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, Για μία πιο αναλυτική και λεπτομερή προσέγγιση της έννοιας και του ιστορικού πλαισίου των αυτοχθόνων λαών και των ενεργειών του ΟΗΕ στο θέμα βλέπε David P. Forsythe, *Encyclopedia of human rights, Volume 1 : Indigenous Peoples by Rodolfo Stavenhagen*, Oxford University Press, 2009, σελ. 17 έως 27.

Δικαιώματα του Ανθρώπου σήμερα

Αν ένας άνθρωπος του 21ου αιώνα μπορούσε να μεταφερθεί στην αρχαία Αθήνα και μπορούσε να εξετάσει και να απολαύσει τα δικαιώματα που είχαν οι Αθηναίοι, μάλλον δεν θα γοητευόταν ιδιαίτερα από το καθεστώς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου της εποχής, καθώς υπήρχε ένα πολύ μεγάλο ενδεχόμενο να θεωρηθεί μέτοικος ή και δούλος, δηλαδή να μην έχει σχεδόν κανένα δικαίωμα. Κατά πάσα πιθανότητα το ίδιο θα συνέβαινε και με έναν Αθηναίο πολίτη στον σύγχρονο κόσμο, όπου η εργασία είναι απαραίτητη και προστατεύεται ως δικαίωμα του ατόμου, ενώ στην αρχαία Αθήνα θεωρούνταν ντροπή να εργάζεται κάποιος. Επομένως τίθεται το ερώτημα πως μπορούμε να αξιολογήσουμε τα δικαιώματα του ανθρώπου και το αξιακό τους επίπεδο. Ο μοναδικός τρόπος για να αξιολογηθεί το επίπεδο των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι να εξεταστεί στο ιστορικό, πολιτιστικό και κοινωνικό πλαίσιο της εποχής της.

21ος αιώνας, έχουμε πλέον ζήσει την Βαβυλωνία, την Αίγυπτο, την αρχαία Ελλάδα, την Κίνα, τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, τη Βυζαντινή αυτοκρατορία, τον Μεσαίωνα, τα Φεουδαρχικά καθεστώτα, τις αποικίες, την αναγέννηση, τις επαναστάσεις και τις δημιουργίες νέων κρατών, δύο παγκόσμιους πολέμους, τον ψυχρό πόλεμο και γενικότερα ταραχές, συγκρούσεις και πολέμους... Είμαστε πλέον σε ένα καθεστώς όπου δεν έχουμε γνωρίσει παγκόσμιο πόλεμο εδώ και σχεδόν 70 χρόνια, η ειρήνη είναι πλέον θεσμός και έχουμε, ιστορικά, το πιο αξιόπαινο θεσμικό πλαίσιο διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Για να φτάσει η διεθνής κοινότητα σε αυτό το επίπεδο προηγήθηκαν, αγώνες και επαναστάσεις, ιδίως στην Ευρώπη και την Αμερική, με αίτημα την κατοχύρωση συγκεκριμένων δικαιωμάτων.

Σήμερα έχουμε φτάσει στο σημείο να μιλάμε για οικουμενικά δικαιώματα του ανθρώπου τρίτης γενιάς, εφόσον έχουμε πλέον κατοχυρώσει σε επαρκή βαθμό τα δικαιώματα πρώτης και δεύτερης γενιάς. Τα οικουμενικά δικαιώματα πρώτης γενιάς είναι τα δικαιώματα που έχουν στόχο την προστασία του ανθρώπου από το φόβο και αντικείμενο τον περιορισμό της εξουσίας των ισχυρών και του κράτους και κατοχυρώνονται με το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται με το παραπάνω σύμφωνο είχαν παρουσιαστεί

και προωθηθεί από την Magna Carta, την Αμερικανική Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας και τη Γαλλική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη. Το Σύμφωνο του ΟΗΕ για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα κατοχυρώνει τα οικουμενικά δικαιώματα δεύτερης γενιάς, δηλαδή τα δικαιώματα που έχουν στόχο την προστασία του ανθρώπου από τη στέρηση και αντικείμενο την επιβολή αντίστοιχων θετικών υποχρεώσεων των ισχυρών και του κράτους απέναντι στους πολίτες. Τέλος έχουμε την εισαγωγή της τρίτης γενιάς οικουμενικών δικαιωμάτων τα όποια προσδιορίζονται ως τα δικαιώματα στο ανθρώπινο περιβάλλον καθώς η παγκοσμιοποίηση, η τεχνολογική εξέλιξη, η βιοϊατρική και οι νέοι θεσμοί δημιουργούν νέες πραγματικότητες και την ανάγκη για νέα δικαιώματα¹³⁴.

Ο 21ος αιώνας είναι μια εποχή μεταβατική με ριζικές αλλαγές, ένας κόσμος που μετασχηματίζεται λόγω των σύνθετων χρηματοπιστωτικών συστημάτων και των επαναστατικών τεχνολογιών, της άμεσης μετάδοσης των πληροφοριών και μιας τεράστιας παγκόσμιας και ολόένα πιο ελεύθερης αγοράς. Η ανεξέλεγκτη παγκοσμιοποίηση και οι νέες μορφές αλληλεπίδρασης μεταξύ των πολιτών και των κρατών, δίνουν νέες ευκαιρίες για πρόοδο και εξέλιξη όμως παράλληλα δημιουργούν και νέους κινδύνους στο θέμα της προστασίας και προαγωγής των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η παράλληλη εξέλιξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι τόσο απαραίτητη όσο και φυσική γιατί συμβαδίζει με την κοινωνική και ιστορική εξέλιξη. Μία συνθήκη ή ένα κείμενο που δημιουργήθηκε πριν από εκατό ή και εκατοντάδες χρόνια, είναι λογικό να μην καλύπτει τις ανάγκες της μεταγενέστερης ή σύγχρονης κοινωνίας. Επομένως οι συνθήκες αναθεωρούνται ή δημιουργούνται νέες με βάση τις νέες απαιτήσεις και ανάγκες που προκύπτουν. Όμως παρόλα αυτά κάτι πάει στραβά αφού, ακόμα και σήμερα έχουμε πρόσφυγες, παιδιά που πεθαίνουν από κακουχίες ή κακοποιούνται, άμαχοι σκοτώνονται, οι γυναίκες σε πολλά μέρη του σύγχρονου κόσμου δεν αντιμετωπίζονται ισότιμα, άνθρωποι εξαφανίζονται χωρίς λόγο και ούτω καθεξής.

Παρά τα όποια προβλήματα θα ήταν μη ρεαλιστικό να υποθέσουμε ότι το σημερινό επίπεδο προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου δεν είναι αξιοσέβαστο, όμως εξίσου μη ρεαλιστικό θα ήταν να υποθέσουμε πως είναι εξαίσιο και τέλειο. Αν αναλογιστούμε τα βήματα που έχουν γίνει μέχρι σήμερα και το χρονικό διάστημα που

¹³⁴Εφημερίδα Καθημερινή, *Αφιέρωμα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 50 χρόνια από την ψήφιση της Οικουμενικής Διακήρυξης για την προστασία τους*, Κυριακή 6 Δεκεμβρίου 1998, σελ. 2.

μεσολάβησε για να φτάσουμε στο σημερινό πλαίσιο προστασίας του ατόμου, θα αναμέναμε πιο αποτελεσματική προστασία. Ο ΟΗΕ καταβάλλει σημαντικές προσπάθειες σε συνεργασία με άλλους περιφερειακούς ή και μη διεθνείς οργανισμούς στο να προάγει την κατοχύρωση και των σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Όμως η όλη προσπάθεια είναι και θα είναι αναποτελεσματική όταν τα ίδια τα κράτη αρνούνται να συμμορφωθούν με τις υποδείξεις που τους γίνονται, ή δεν επικυρώνουν συμβάσεις και συμφωνίες ή πόσο μάλλον όταν προβαίνουν σε παραβιάσεις και αυτών που έχουν κυρώσει. Η κυριαρχία ενός κράτους, με όρους διεθνών σχέσεων, δεν αμφισβητείται όταν ένα κράτος συμμορφώνεται με υποδείξεις ενός διεθνούς οργανισμού σε θέματα προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου, αντιθέτως, δείχνει την ειλικρινή και δημοκρατική κυριαρχία του λαού. Όμως αρκεί μόνο η συμμόρφωση των κρατικών αρχών στις επιταγές των συμφώνων και συμβάσεων, που αφού κυρωθούν γίνονται νόμοι του κράτους, για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή χρειάζεται και κάτι άλλο ;

Η Eleanor Roosevelt κατά την δέκατη επέτειο της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δήλωσε κάτι πάρα πολύ σημαντικό. Πιο συγκεκριμένα, σε ελεύθερη μετάφραση, μεταξύ άλλων είπε πως τα οικουμενικά δικαιώματα ξεκινάνε σε μικρά μέρη, κοντά στο σπίτι - τόσο κοντά και τόσο μικρά ώστε να μην είναι εφικτό να τα δει κανείς σε κανένα χάρτη του κόσμου. Είναι ο κόσμος του μεμονωμένου ατόμου, η γειτονιά που ζει, το σχολείο ή το κολέγιο που φοιτά, το εργοστάσιο, η φάρμα ή το γραφείο όπου εργάζεται. Τέτοια είναι τα μέρη όπου κάθε άνδρας, γυναίκα και παιδί επιδιώκει ισότητα στη δικαιοσύνη, στις ευκαιρίες, στην αξιοπρέπεια και χωρίς διακρίσεις. Από τη στιγμή που τα δικαιώματα αυτά έχουν νόημα εκεί, έχουν κάποια σημασία οπουδήποτε. Χωρίς την προσπάθεια και τη δράση του απλού πολίτη να προστατεύσει και να διατηρήσει αυτά τα δικαιώματα κοντά στο σπίτι του, είναι μάταιο να εξετάζουμε την πρόοδο της προστασίας των οικουμενικών δικαιωμάτων στον ευρύτερο κόσμο. Γίνεται φανερό λοιπόν πως δεν αρκεί η δράση του ΟΗΕ, των οργάνων του, των άλλων διεθνών οργανισμών και των κρατών για να προωθηθούν τα δικαιώματα του ανθρώπου και να καταπολεμηθεί η καταπάτησή τους. Χρειάζεται τα ίδια τα άτομα, από την Αμερική έως την Κίνα, από την Ευρώπη έως την Αφρική και οπουδήποτε στον κόσμο, να απαιτούν την εφαρμογή των οικουμενικών δικαιωμάτων του ανθρώπου χωρίς

διακρίσεις. Μπορεί να ακούγεται ουτοπικό, όμως είναι το πιο απλό και αποτελεσματικό όπλο στην καταπολέμηση των διακρίσεων και της προσβολής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Τέλος, όπως είναι φυσικό και λογικό ο όρος δικαιώματα του ανθρώπου και το περιεχόμενο του αλλάζει και προσλαμβάνει νέα μορφή καθώς ο κόσμος εξελίσσεται και προοδεύει. Αν και είναι δύσκολο να δοθεί ένας περιεκτικός ορισμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, ο Bosanquet έδωσε έναν πολύ ενδιαφέρον ορισμό, ότι το ανθρώπινο δικαίωμα είναι ένα δικαίωμα ως αξίωση, η οποία αναγνωρίζεται από την κοινωνία και επιβάλλεται από το κράτος¹³⁵. Επομένως εμείς οι ίδιοι είμαστε υπεύθυνοι για το επίπεδο της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου σήμερα, και αν θεωρούμαι πως το πλαίσιο δεν είναι επαρκές ή είναι μη λειτουργικό και αναποτελεσματικό, πάλι εμείς, ατομικά και συλλογικά, πρέπει να θέσουμε το πλαίσιο το οποίο θέλουμε. Η προσπάθεια για μια δικαιότερη και ανθρώπινη κοινωνία είναι και θα είναι καθημερινή καθώς δεν έχει βρεθεί ακόμα ο τρόπος για να εξαλειφθεί η αδικία. Μέχρι να εξαλειφθεί η αδικία, ας έχουμε κατά νου έστω αυτό που δηλώνεται στην εισαγωγή της Οικουμενικής Διακήρυξης :

Επειδή η παραγνώριση και η περιφρόνηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου οδήγησαν σε πράξεις βαρβαρότητας, που εξεγείρουν την ανθρώπινη συνείδηση, και η προοπτική ενός κόσμου όπου οι άνθρωποι θα είναι ελεύθεροι να μιλούν και να πιστεύουν, λυτρωμένοι από τον τρόμο και την αθλιότητα, έχει διακηρυχθεί ως η πιο υψηλή επιδίωξη του ανθρώπου.

¹³⁵P. Sukumaran Nair, *Human Rights In A Changing World*, Gyan Publishing House, 2011, σελ. 83.

Βιβλιογραφία

1. Paul Gordon Lauren, *The Evolution of International Human Rights: Visions Seen*, University of Pennsylvania Press, 2003.
2. Edward S. Mihalkanin, Robert F. Gorman, *The A to Z of Human Rights and Humanitarian Organizations*, Scarecrow Press, 2009.
3. David P. Forsythe, *Encyclopedia of human rights, Volume 1, Collective/Group Rights by A. Belden Fields*, Oxford University Press, 2009.
4. Kaveh Farrokh, *Shadows in the Desert: Ancient Persia at War*, History, 2007.
5. Micheline Ishay, *Η ιστορία των δικαιωμάτων του ανθρώπου*, Σαββάλας, Αθήνα, 2008.
6. Sir James Clarke Holt, *Magna Carta: Second Edition*, Cambridge University Press, 1992.
7. Barreiro, José, *Indian Roots of American Democracy*, (Ithaca, N.Y.: AKWE:KON Press, ed. 1992).
8. Donald S. Lutz, *The Iroquois Confederation Constitution: An Analysis*, Oxford University Press, 1998.
9. John Enoch Powell, *Great Parliamentary Occasions*, The Queen Anne Press, 1966.
10. Ιστορία του Μεσαιωνικού και Νεότερου Κόσμου 565 – 1815, VII. 3. Η Αμερικανική Επανάσταση, Β' Γενικού Λυκείου, ΟΕΔΒ. Αθήνα.
11. Outline of U.S. History, *Chapter 4 : The formation of a national government*, Bureau of International Information Programs, U.S. Department of State, 2005.
12. Ιωάννης Σ. Κολιόπουλος, *Νεώτερη Ευρωπαϊκή Ιστορία 1789 – 1945, Από την Γαλλική Επανάσταση μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2001.
13. Ζιμπουλάκης Α. *Διεθνές Δίκαιο* - Αθήνα 1979.
14. Jean-Marie Henckaerts, Louise Doswald-Beck, Carolin Alvermann, *Customary International Humanitarian Law: Volume 1, Rules*, Cambridge University Press, 2005.

15. Philippa Mein Smit, *A Concise History of New Zealand*, Cambridge University Press, 2012.
16. Helen Rappaport, *Encyclopedia of Women Social Reformers*, ABC-CLIO, 2001.
17. William Mulligan, *The Origins of the First World War*, Cambridge University Press, 2010.
18. Stewart Ross, *Causes and Consequences of the First World War*, Evans Brothers, 2003.
19. United Nations, *The League of Nations in Retrospect / Société Des Nations, Rétrospective*, Walter de Gruyter, 1983, preface by Heinz Waldner.
20. Π. Νάσκου-Περράκη, *Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών, Κείμενα Διεθνούς Πρακτικής*, τ.2 Β' έκδοση, Αυτ. Ν. Σάκκουλας, 2005.
21. Thomas George Weiss, Sam Daws, *The Oxford Handbook on The United Nations*, Oxford Handbooks Online, 2007.
22. Johannes Morsink, *The Universal Declaration of Human Rights: Origins, Drafting, and Intent*, University of Pennsylvania Press, 2000.
23. Π. Νάσκου-Περράκη, *Μηχανισμοί Προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Διεθνείς Πράξεις, Θεωρία και Πρακτική*, Δημοσιεύματα Έδρας UNESCO Πανεπιστημίου Μακεδονίας (3), Αυτ. Ν. Σάκκουλας, 2008.
24. Micheline Ishay, *The History of Human Rights: From Ancient Times to the Globalization Era*, University of California Press, 2008.
25. Carolyn Fluehr-Lobban, *Race And Racism: An Introduction*, Rowman Altamira, 2006.
26. Natán Lerner, *The U.N. Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination: A Commentary*, BRILL, 1980.
27. Chris Ingelse, *United Nations Committee Against Torture: An Assessment*, Martinus Nijhoff Publishers, 2001.
28. J. Hermann Burgers, *The United Nations Convention Against Torture: A Handbook on the Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman, Or Degrading Treatment Or Punishment*, Martinus Nijhoff Publishers, 1988.

29. Susan C. Mapp, *Global Child Welfare and Well-being*, Oxford University Press, 2011.
30. Mark Ensalaco, Linda C. Majka, *Children's Human Rights: Progress And Challenges For Children Worldwide*, Rowman & Littlefield, 2005.
31. Jonathan Todres, Mark E. Wojcik, Cris Revaz, *The United Nations Convention on the Rights of the Child: An Analysis of Treaty Provisions and Implications of U.S. Ratification*, Martinus Nijhoff Publishers, 2006.
32. Detrick Sharon, J. E. Doek, Nigel Cantwell, *The United Nations Convention on the Rights of the Child: A Guide to the "Travaux Préparatoires"*, Martinus Nijhoff Publishers, 1992.
33. David P. Forsythe, *Encyclopedia of human rights, Volume 1 : Indigenous Peoples by Rodolfo Stavenhagen*, Oxford University Press, 2009.
34. P. Sukumaran Nair, *Human Rights In A Changing World*, Gyan Publishing House, 2011.

Διαδικτυακή Βιβλιογραφία

1. Ενωμένοι για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Uhr), Ορισμός των δικαιώματων του ανθρώπου, <http://www.humanrights.com/el/what-are-human-rights.html>
2. Oregon State University, Leviathan, chapter XIV, of the first and second natural laws, and of contracts, <http://oregonstate.edu/instruct/phl302/texts/hobbes/leviathan-c.html#CHAPTERXIV>
3. The Code of Hammurabi, Washington State University, edited by Richard Hooker, translated by L.W. King (1910), <http://www.wsu.edu/~dee/MESO/CODE.HTM>
4. Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, http://www.ime.gr/chronos/04/gr/society/311trad_drakon_solon.html
5. Ιστοσελίδα Ελληνικό Αρχείο <http://www.ellinikoarxeio.com/2010/10/solon-politics-in-athens.html>

6. Ancient History Sourcebook: Kurash (Cyrus) the Great: The Decree of Return for the Jews, 539 BCE,
<http://www.fordham.edu/halsall/ancient/539cyrus1.html>
7. United Nations Press Release (SG/SM/1553/HQ263), 14 October 1971.
<http://www.livius.org/a/1/inscriptions/cyrus.pdf>
8. Colorado State University, <http://www.cs.colostate.edu/~malaiya/ashoka.html>
9. Εφημερίδα Το Βήμα 14/3/2004 <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=157711>
10. Εφημερίδα Το Βήμα 25/04/2004 <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=158592>
11. Fordham University, Medieval Sourcebook: Charter of Liberties of Henry I, 1100 <http://www.fordham.edu/halsall/source/hcoronation.asp>
12. Britannia, Sources of British history, The charter of liberties of Henry I
<http://www.britannia.com/history/docs/charter.html>
13. Fordham University, The Text of Magna Carta, Introductory Note,
<http://www.fordham.edu/halsall/source/magnacarta.asp>
14. British Library, Treasures in full, Magna Carta
<http://www.bl.uk/treasures/magnacarta/basics/basics.html>
15. Magna Carta: a Precedent For Recent Constitutional Change, a speech by Harry Woolf, Baron Woolf, Lord Chief Justice of England and Wales, 15 June 2005, Royal Holloway, University of London
<http://www.judiciary.gov.uk/media/speeches/2005/magna-carta-precedent-recent-constitutional-change>
16. Gerald Murphy, Fordham University, Modern History Sourcebook: The Constitution of the Iroquois Confederacy,
<http://www.fordham.edu/halsall/mod/iroquois.asp>
17. United States Senate,
http://www.senate.gov/reference/common/faq/Iroquois_Constitution.shtml
18. Κοινοβούλιο του Ηνωμένου Βασιλείου, The Petition of Right,
<http://www.parliament.uk/about/living->

- heritage/evolutionofparliament/parliamentaryauthority/civilwar/collections/petition-of-right/
19. United for Human Rights (UHR), Petition of Right (1628),
<http://www.humanrights.com/what-are-human-rights/brief-history/magna-carta.html>
 20. The Columbia Electronic Encyclopedia®. S.v. "Petition of Right, 1628,"
<http://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Petition+of+Right,+1628>
 21. British Library, Habeas Corpus Act 1679,
<http://www.bl.uk/onlinegallery/takingliberties/staritems/25habeascorpusact.html>
 22. British Library, Habeas Corpus Act 1679,
<http://www.bl.uk/learning/timeline/item104236.html>
 23. The Official Website of The British Monarchy, James II (r.1685-1688),
<http://www.royal.gov.uk/HistoryoftheMonarchy/KingsandQueensoftheUnitedKingdom/TheStuarts/JamesII.aspx>
 24. United for Human Rights (UHR), United States Declaration of Independence (1776), <http://www.humanrights.com/what-are-human-rights/brief-history/declaration-of-independence.html>
 25. United States Senate, Consitution of the United States,
http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm
 26. Assemblée Nationale (France), Discours sur la Déclaration des droits de l'homme et du Citoyen, Séance du 1^{er} août 1789, <http://www.assemblee-nationale.fr/histoire/sur%20la-declaration-des-droits-de-l-homme.asp>
 27. Γαλλική Πρεσβεία στην Ελλάδα, Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη, <http://www.ambafrance-gr.org/H-Διακήρυξη-των>
 28. Ligue des droits de l'Homme, 1791 : DECLARATION DES DROITS DE LA FEMME ET DE LA CITOYENNE, <http://www.ldh-france.org/1791-DECLARATION-DES-DROITS-DE-LA>
 29. Bill of Rights Institute, Bill of Rights of the United States of America (1791), <http://billofrightsinstitute.org/founding-documents/bill-of-rights/>
 30. Εφημερίδα της Βουλής των Αντιπροσώπων των Ηνωμένων Πολιτειών, 1789-1793, 21 Αυγούστου, 1789, σελ. 85, <http://memory.loc.gov/cgi-bin/query/r?>

ammem/hlaw:@field(DOCID+@lit(hj001139))

31. Encyclopédie Larousse, Congrès de Vienne,
<http://www.larousse.fr/encyclopedia/divers/Vienne/148853>
32. Institute for Cultural Diplomacy, The Berlin International Human Rights Congress (BIHRC): "Human Rights and Democracy in a Globalized World - Moving Towards an International Consensus, October 2010", Human Rights Introduction, 1815, Committee on the International Slave Trade Issue, Congress of Vienna. <http://www.culturaldiplomacy.org/academy/index.php?1815>
33. Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Το Διεθνές Κίνημα Ερυθρού Σταυρού και Ερυθράς Ημισελήνου, Ιστορία και προέλευση,
<http://www.redcross.gr/default.asp?pid=2&la=1>
34. Encyclopedia Britannica, Geneva Conventions by Malcolm Shaw,
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/229047/Geneva-Conventions>
35. Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, Το Διεθνές Κίνημα Ερυθρού Σταυρού και Ερυθράς Ημισελήνου, Συνθήκες της Γενεύης,
<http://www.redcross.gr/default.asp?pid=5&la=1>
36. Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ (UNRIC), Πριν τα Ηνωμένα Έθνη: Η κοινωνία των Εθνών, http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26272&Itemid=10&limitstart=2
37. United Nations, The Universal Declaration of Human Rights, The foundation of international human rights law,
https://www.un.org/en/documents/udhr/hr_law.shtml
38. United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), Universal Declaration of Human Rights, ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ,
<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=grk>
39. UNICEF, Convention on the Rights of the Child, Introduction,
http://www.unicef.org/crc/index_30160.html
40. Amnesty International, Enforced disappearances,
<http://www.amnesty.org/en/enforced-disappearances>
41. United Nations, International Day of the Victims of Enforced Disappearances,

<http://www.un.org/en/events/disappearancesday/>